

Socialdemokraterna

Budget 2025-2027 för Region Gävleborg

**För barns och ungas villkor; för demokratins och
kulturens ställning**

För barns och ungas villkor; för demokratis och kulturens ställning

Innehåll

Sammanfattning	6
Ärendet.....	6
Förutsättningar	6
Ekonomiska och personella förutsättningar.....	6
Regeringen har skapat en sjukvårdskris i Sveriges regioner	8
Särskilda prioriteringar, områden, mål samt inriktningar för verksamheten	10
Särskilda prioriteringar	10
För barns och ungas villkor	11
Barns och ungas uppväxt och hälsa	11
Sjukvård ur barnets perspektiv	11
För demokratis och kulturens ställning.....	12
Medborgarnas kontroll, inflytande och delaktighet.....	12
Kulturens och bildningens självständighet och oberoende.....	14
Kompetenser, kunskaper och utbildning i en ny tid	15
Förväntade effekter av Socialdemokraternas budget.....	16
Tillitsbaserad styrning och ledning av Region Gävleborgs verksamheter	16
Område 1: Ekonomisk politik för länsborna och företagen.....	19
Mål avseende Ekonomisk politik för länsborna och företagen.....	20
Ta kontroll över ekonomin för medel till välfärden	20
Attraktiva och tillgängliga platser för regional tillväxt	21
Konkurrenskraftigt näringsliv och hållbar arbetsmarknad	21
Högre kunskapsnivå och innovationsförmåga i Gävleborg.....	21
Jämlikt och jämställt Gävleborg	21
En tillgänglig kollektivtrafik för regional utveckling och tillväxt.....	22
Infrastruktur	22
Kulturens betydelse för samhällsekonomin växer.....	22
Utbildning och rekrytering i Gävleborg	23
Politikens inriktning avseende Ekonomisk politik för länsborna och företagen ...	23
Regler avseende planering och implementering av besparingsåtgärder..	23
Ett tillgängligt och hållbart transportsystem skapar tillgängliga och attraktiva samhällen i Gävleborg.....	24
Snabb och stark digital infrastruktur för hållbar regional utveckling och tillväxt.....	24
Hållbar kompetensförsörjning och arbetsmarknad	25
Ett breddat näringsliv.....	25
Internationell konkurrenskraft	25
Bredband och digitalisering.....	26
Kollektivtrafik ska bli tillgängligare, pålitligare och tryggare	26
Infrastruktur för hela länet	26
Utveckla de kulturella och kreativa näringarna	27

Ekonomiskt stöd för kärnverksamhetens upprätthållande vid länsmuseet	27
Kompetensförsörjning och matchning.....	27
Fria hjälpmedel till barn	28
Område 2: Trygghet i livets alla skeden	29
Mål avseende Trygghet i livets alla skeden – det tidiga livet samt lära för livet...30	
Jämlig hälsa för barn och unga	30
Jämlig och tillgänglig kultur för barn och unga	30
Möjliggör för fler att delta i kulturaktiviteter	30
Jämlik mödra-, förlossnings- och barnhälsovård.....	31
Jämställt och rättvist föräldraskap	31
Politikens inriktning avseende Trygghet i livets alla skeden – det tidiga livet samt lära för livet.....	32
Ett förstärkt och breddat hälsoarbete mot barn och unga	32
En utredning för ökad jämlikhet inom verksamheter under Kultur- och kompetensnämnden	32
Tidig språkutveckling ökar jämlikheten	33
Uppdrag för att öka självfinansieringsgraden av kulturen återkallas	33
Kostnadsfria sommarlovsaktiviteter med lunch för barn	33
Kulturpris för barn och unga	34
Vård och stöd under graviditet och förlossning.....	34
Integrera jämlikhetsperspektiv i barnsjukvården i Region Gävleborg	34
Stärk hälso- och sjukvårdens samverkan och samordning med socialtjänst och tandvård	35
Systematiskt arbetssätt med barns och ungas rättigheter och behov	35
Omställningen till en god och nära vård behöver stärkas med ett barnrättsperspektiv.....	35
Föräldraskapsstöd i samverkan genom ett utökat hembesöksprogram ...	36
Öppna familjeläkarjouren i Sandviken	36
Utveckla och stärk stödet för syskon till barn med cancer	36
Utveckla tandvårdens arbete med att bedöma risken för karies hos barn	37
Tillgängliga ungdomsmottagningar i hela länet	37
Ungas psykiska hälsa och ohälsa.....	37
Lära barn om psykisk hälsa kan minska psykiska problem.....	38
Undersök om det finns ett mörkertal i psykisk ohälsa i familjer med låg socioekonomisk status och ställning i länet.....	38
Kostnadsfria vaccinationer mot TBE för barn.....	38
Utveckla och erbjud en förstärkt utrednings- och uppföljningsverksamhet för barn och unga med allergier i Gävleborg.....	39
Övervikt hos fyraåringar i Gävleborg.....	39
Öka kunskaperna om förlopp, utfall, prognos och behandling avseende ätstörningar hos barn och unga i Gävleborg	40
Föräldrars rätt till journalinformation	40
Utred och vidta åtgärder mot barnfattigdomen.....	41
Instifta ett regionalt barnbokslut för barn och unga.....	41
Mål avseende Trygghet i livets alla skeden – arbetslivet samt vuxenlivet.....	42

Stärkt hälsa i hela länsbefolkningen	42
En primärvård i hela länet för alla länsbor	42
En stark och fri kultur; ett levande civilsamhälle	43
Sjukvård efter behov för ökad jämlikhet och tillgänglighet	43
Politikens inriktning avseende Trygghet i livets alla skeden – arbetslivet samt vuxenlivet.....	44
En föränderlig arbetsmarknad kräver möjligheter till omställning	44
Ett aktivt hälsoarbete	45
Fördela primärvårdsresurserna dit de behövs för att möta medborgarnas behov	45
En tandvård för alla	46
Yttrandefrihet och konstnärlig frihet	46
Ökad tillit och gemenskap behöver en stark folkbildning	46
Främja ett mer jämlikt demokratisk deltagande	47
Ökad tillit och gemenskap behöver en stark folkbildning	47
Utred möjligheten för Region Gävleborgs folkhögskolor att delta i folkbildningsprojekt tillsammans med Ukraina	48
Professionella kulturarbetare ska kunna verka och försörja sig	48
Kvinnors hälsa och förlossningsvården	49
Kortare väntetider och köer i sjukvården	49
Ökad delaktighet och respekt	49
Säker och trygg sjukvård	50
En jämlik astma- och KOL-vård i Gävleborg	50
Mål avseende Trygghet i livets alla skeden – livet som äldre	50
En trygg och värdig äldrevård	50
Kultur för de äldsta	51
Politikens inriktning avseende Trygghet i livets alla skeden – livet som äldre	52
Psykisk ohälsa bland äldre.....	52
Munhälsan hos äldre	52
God och nära vård: Regional samverkan för kultur i äldreomsorgen.....	52
Stärk äldres möjligheter att vara delaktiga i sin egen vård.....	52
Förtydliga gränssnittet mellan kommunal primärvård och regionens specialiserade sjukvård	52
Område 3: Brottslighet och segregation	54
Behovet av ett utvecklat brottsförebyggande arbete med välfärden som drivkraft	55
Mål avseende Brottslighet och segregation	56
Förebyggande åtgärder mot brottslighet.....	56
Motverka våld i nära relationer	56
Bekämpa brotten och brottens orsaker	56
Stärk länsinvånarnas kontroll, inflytande och delaktighet.....	57
Politikens inriktning avseende Brottslighet och segregation.....	58
Undersök om det finns ett mörkertal i psykisk ohälsa i familjer med låg socioekonomisk status och ställning i länet.....	58
Ett strategiskt arbete mot diskriminering och ojämlikhet – Stoppa mäns våld mot kvinnor.....	58

En regional samverkansöverenskommelse mot våld i nära relationer	58
Främja ett mer jämlikt deltagande i demokratin och civilsamhället.....	59
Stärkta kompetenser och resurser i primärvården för att möta barn och unga med psykisk ohälsa	59
Hälsobuss för uppsökande barnhälsovård i samverkan med socialtjänsten och tandvården.....	60
Föräldraskapsstöd i samverkan genom ett utökat hembesöksprogram ...	60
Ge möjlighet för socialtjänsten att remittera direkt till BUP.....	60
Stärk vården för kvinnor som utsatts för sexuellt våld och könsstympning	61
Utveckla ”Allmän kurs – Polisförberedande (1-3 år)” i Region Gävleborg	62
Etablera ett brottsförebyggande arbete i Region Gävleborg.....	62
Område 4: Teknisk utveckling, klimat och välstånd	63
Mål avseende Teknisk utveckling, klimat och välstånd	65
Leda klimatomställningen – modernisera Gävleborg.....	65
Industriell utveckling i Gävleborg	65
Motståndskraft	65
Fler jobb när Gävleborg ställer om.....	66
Ett regionalt kulturarv tillgängligt för alla.....	66
Politikens inriktning avseende Teknisk utveckling, klimat och välstånd.....	67
Förstärka förutsättningarna för industri och industrinära tjänsteföretag .	67
Elkraftsförsörjning i Gävleborg	67
Samarbete stärker Gävleborgs innovationsförmåga	68
Bredband och digitalisering för ökad konkurrenskraft.....	68
Digitalisering för hållbar och jämlik utveckling inom hälso- och sjukvården.....	68
Stärk Gävleborg – köp regionalt: Strategiskt inköp som verktyg för regional, hållbar utveckling	69
Livsmedelsförsörjning	69
En god krisberedskapsförmåga.....	70
Stärkt it- och cybersäkerhet inom Region Gävleborg.....	70
Digitalisering för ökad kulturell tillgänglighet och angelägenhet	70
Område 5: Region Gävleborg som arbetsgivare.....	71
Mål avseende Region Gävleborg som arbetsgivare.....	71
En trygg och attraktiv arbetsgivare.....	71
En arbetsplats i ständig utveckling	71
Ett hållbart arbetsliv.....	71
Ett strategiskt arbete mot diskriminering och ojämlikhet.....	72
Tillit och trygghet	72
Oberoende av inhyrd personal	72
Politikens inriktning avseende Region Gävleborg som arbetsgivare	73
En trygg och attraktiv arbetsgivare: Heltidsarbete som norm	73
En trygg och attraktiv arbetsgivare: Tillsvidareanställning som grund...	73
En trygg och attraktiv arbetsgivare: En trygg arbetsplats.....	73

En arbetsplats i ständig utveckling: Kontinuerlig tillgång till kompetensutveckling	74
En arbetsplats i ständig utveckling: Från studerande till välfärdsanställd	74
Ett hållbart arbetsliv: Välfärdens arbetsplatser ska vara friska arbetsplatser	74
Ett hållbart arbetsliv: Ett längre arbetsliv	75
Ett hållbart arbetsliv: Friskvårdssatsningar som del av det systematiska arbetsmiljöarbetet	75
Ett strategiskt arbete mot diskriminering och ojämlikhet: Stoppa mäns våld mot kvinnor	75
Tillit och trygghet: Ett tillitsbaserat ledarskap på alla nivåer	76
Tillit och trygghet: Undanta vårdpersonal från anmälningssplikten av papperslösa	76
Oberoende av inhyrd personal: Ta tillbaka den demokratiska kontrollen över upphandlingsprocessen	76
Oberoende av inhyrd personal: Gör avrop av hyrpersonal till undantag	77
Oberoende av inhyrd personal: Pressa priset och sänk lönsamheten hos bemanningsföretagen	77
Oberoende av inhyrd personal: Sätt stopp för användning av underleverantörer	77
Oberoende av inhyrd personal: Kontrollera vad upphandlingsbyråkratin för hyrpersonal kostar	77
Budgetförslag – En långsiktigt hållbar verksamhet	79
Mål avseende En långsiktigt hållbar verksamhet	79
Politikens inriktning avseende En långsiktigt hållbar verksamhet	79
Politisk styrning av arbetet	79
Ett projekt för en långsiktigt hållbar verksamhet i Region Gävleborg	80
Utvecklad mål- och tillitsstyrning ger minskad administration och ökad effektivitet	80
God och nära vård är resurseffektiv vård	81
Gemensamma processer Region Gävleborg och länets kommuner	81
Breddat arbete för att minska beroendet av inhyrd personal	81
Beräkningar och ekonomiska förutsättningar till 2027	82
Ekonomisk planering 2025-2027	82
Planeringsramar 2025 (mnkr)	83
Riktlinjer för god ekonomisk hushållning	84

Sammanfattning

I dokumentet anges prioriteringar, områden, mål samt inriktningar för all verksamhet inom Region Gävleborg. I dokumentet ingår även de ekonomiska förutsättningarna för organisationen 2025-2027

Ärendet

En central del i arbetet med att förverkliga de politiska besluten är att utforma budgeten för Region Gävleborg. Budgeten bidrar till att överföra och förverkliga politiska beslut och inriktningar till verksamheten.

Nämnderna och regionstyrelsen ska upprätta årsplaner med utgångspunkt i budget- och planeringsförutsättningarnas målbeskrivningar och prioriteringar. Årsplanerna ska beskriva hur de politiska prioriteringarna omsätts inom ramen för respektive nämnds och styrelsens uppdrag.

För planeringsperioden ska nämnderna och styrelsen särskilt beakta prioriteringar rörande *barns och ungas villkor* samt *demokratins och kulturens ställning* i Gävleborgs län, vilka beskrivs nedan jämte övriga målområden.

Prioriteringar, områden och inriktningar i årsplanerna utgör grunden för budgetdokumentet.

De ekonomiska förutsättningarna grundar sig på prognos i april från Sveriges Kommuner och Regioner avseende skatter, generella statsbidrag och utjämning samt prisutveckling. Pensionskostnaderna grundar sig på KPA Pensions prognos från april.

Förutsättningar

Ekonomiska och personella förutsättningar

Den politiska och ekonomiska situationen har förändrats snabbt och dramatiskt flera gånger under de senaste åren. Den globala pandemin följdes av en stark återhämtning driven av expansiv politik och ett stort uppdämt konsumtionsbehov. Den höga efterfrågan, i kombination med flaskhalsar i produktion och transporter, ledde till att inflationen steg snabbt. Rysslands anfallskrig mot Ukraina medförde ytterligare dramatiska prisstegringar, särskilt på energi, samtidigt som det ledde till en stor allmän osäkerhet om utvecklingen i världen. Som en följd av detta lades penningpolitiken snabbt om vilket medförde kännbara räntehöjningar för hushåll och företag.

Sverige befinner sig i en lågkonjunktur sedan snart ett år tillbaka. Det dröjer till 2026 innan lågkonjunkturen är över. Lågkonjunkturen i Sverige slog igenom på arbetsmarknaden det andra halvåret i fjol och antalet sysselsatta personer började

då minska. Arbetslösheten ökar och sysselsättningen fortsätter minska. Ungdomsarbetslösheten skenar till drygt 24,2 procent. Lågkonjunkturen slår igenom tydligare på arbetsmarknaden i år och arbetslösheten stiger till 8,3 procent. Sverige bedöms få Europas lägsta tillväxt under 2024.

Kommunernas och regionernas ekonomiska situation är pressad till följd av den senaste tidens höga inflation och alltför svaga ekonomiska tillskott från staten. Situationen är särskilt ansträngd i regionerna som behövt göra stora avsättningar för att inflationssäkra de anställdas pensioner.

Arbetslösheten stiger och investeringstakten sjunker. Svenska hushåll pressas av de höga priserna. Matpriserna har ökat, hyrorna har gått upp och räntekostnaderna har skjutit i höjden. Idag är priset för att leva i Sverige mer än 20% högre än 2021.

Löneökningarna har inte hållit samma tempo och de som arbetar har sett tio år av reallöneökningar försvinna. Kostnaderna för hushållen är fortsatt mycket betungande. Men samtidigt som priserna är höga så är ekonomin svag. Sveriges tillväxt är låg. Fler företag går i konkurs, varslen ökar och arbetslösheten beräknas stiga under året.

Sverige har klarat sig osedvanligt dåligt genom den ekonomiska krisen. Sverige har haft högre inflation än grannländerna och euroområdet i stort samt prognosticeras ha EU:s lägsta tillväxt under 2024.

Sverige befinner sig i en nationell sjukvårdskris, skapad av regeringen och Sverigedemokraterna vilka prioriterat skattesänkningar för höginkomsttagare framför helt nödvändiga resurser till den gemensamma välfärden.

Landets regioner behöver stora tillskott för att klara grunduppdragen och besked om långsiktig finansiering för att kunna planera för framtiden. Regeringen och Sverigedemokraterna ger dock inte sjukvården nödvändiga besked om långsiktig finansiering. Tvärtom. I vårändringsbudgeten ger Sverigedemokraterna och regeringen besked om att kommuner och regioner kan räkna med ännu mindre resurser åren framöver, med minskade anslag för 2025 och 2026.

Vid sidan av resursbristen är bristen på utbildad personal ett av välfärdens stora problem. Parat med den generella underfinansieringen av välfärden och neddragningarna på utbildning kommer det att leda till att bemanningsproblemen fördjupas och att de strukturella problemen förstärks.

En väl fungerande verksamhet i Region Gävleborg är utgångspunkten för att vara en attraktiv arbetsgivare. Medarbetarnas engagemang är grunden både för att uppnå kvalitet i verksamheten och ett utvecklande arbetsliv. Engagemang ökar genom tydliga mål, delaktighet, goda möjligheter till utveckling samt god arbetsmiljö. Medarbetarna kan och vill ta ansvar för verksamhetens utveckling och resultat. I

medarbetarskapet ingår också att bidra aktivt till jämlik verksamhet och god arbetsmiljö med respekt för varandras olikheter och åsikter.

Fördelningen mellan kvinnor och män fortsätter att vara cirka 80/20 men varierar en del mellan yrkesgrupperna. Sjuksköterskor, annan nära vårdpersonal och administratörer är fortfarande kvinnodominerade yrken. Bland läkare är fördelningen kvinnor/ män förhållandevis jämn. För gruppen ledningspersonal gäller den övergripande fördelningen cirka 80/20. Medelåldern för kvinnor är omkring 45 år och män omkring 45 år. Antalet tillsvidareanställda som befinner sig i kategorin 50 år eller äldre utgör ca 40 procent av totalt antal tillsvidareanställda. Rekryteringsbehovet kommer fortsatt att vara stort då viktiga kompetenser behöver ersättas, verksamheternas arbete med kompetensöverföring- och planering blir därför avgörande.

Personalförsörjningen är och kommer fragment att vara en av hälso- och sjukvårdens största utmaningar, vilket kommer att kräva insatser för att attrahera och behålla kompetent personal.

Sjukvårdspersonalen har arbetat under mycket hård belastning på grund av pandemin. Arbetet med att hämta igen framskjuten vård efter pandemin kräver ytterligare ansträngningar. Därför måste personalens arbetsvillkor förbättras. Anställningsvillkor, löner och förmåner ska utformas så att de främjar hållbara arbetsprestationer och ett tryggt yrkesliv. Arbetsmiljön ska stärkas och utvecklas för och tillsammans med sjukvårdspersonalen. Personalens kompetens och yrkesetik ska tas bättre tillvara i såväl utvecklings- som kvalitetsarbetet.

Regeringen har skapat en sjukvårdskris i Sveriges regioner

Sverigedemokraterna och regeringen har försatt Sverige i en akut nationell sjukvårdskris. Årsskiftet 2022/2023 stod det klart att situationen i den svenska sjukvården skulle komma att försämrats. Den höga inflationen hade då slagit igenom i sjukvårdens kostnader och Sveriges regioner larmade samfällt om att situationen inför 2024 skulle komma att bli än värre då utvecklingen skulle få kraftigt genomslag på regionernas pensionskostnader. Det stod redan under våren 2023 klart att statsbidragen för 2024 skulle behöva höjas kraftigt. SD-regeringen valde att ignorera varningsropen.

Sjukvårdskrisen är skapad av SD-regeringen som prioriterat skattesänkningar för de allra rikaste före helt nödvändiga resurser till svensk sjukvård. De har i budget efter budget valt att underfinansiera välfärden och nu ser vi resultatet – sjukvårdskrisen består.

Nu slår de konkreta effekterna av förra årets neddragningar igenom. Sjukvården står inför en nedskärningshöst. Varslen inom vård och omsorg är de högsta på över ett decennium och slår rekord i flera regioner. Det är nu som patienter upplever en försämrad tillgänglighet, längre köer och en mer stressad personal. På längre sikt är

det allra allvarligaste med sjukvårdskrisen att den ytterligare försvårar arbetet vad gäller personal- och kompetensförsörjning. Besparingarna leder till ytterligare försämrade arbetsmiljö och sämre arbetsvillkor. Det gör det än svårare att attrahera personal till vårdens arbetsplatser. Regeringens agerande under 2024 har därmed förlängt krisen och försvårat återhämtningen.

Särskilda prioriteringar, områden, mål samt inriktningar för verksamheten

I det följande anges dels de särskilda prioriteringar samt dels de områden som ska gälla för Region Gävleborg. Mål och inriktningar därefter och ska delvis ses som preciseringar av de övergripande prioriteringarna och områdena.

Med särskilda prioriteringar avses de två övergripande värden som anses särskilt skyddsvärda under planperioden. Fastställandet av särskilda prioriteringar påkallas av rådande samhälleliga och ekonomiska omständigheter samt anger ordningen för användningen av begränsade och svårt ansträngda ekonomiska resurser.

De särskilda prioriteringarna är:

- För barns och ungas villkor
- För demokratins och kulturens ställning

Med områden avses de fem rubriker som används för att infånga väsentliga samhälleliga aspekter och omständigheter som verksamheter i Region Gävleborg ska bidra till att förbättra och utveckla. Dessa ger budgetdokumentets kommande disposition.

Områdena är:

- Ekonomisk politik för länsborna och företagen
- Trygghet i livets alla skeden
- Brottslighet och segregation
- Teknisk utveckling, klimat och välbefinnande
- Region Gävleborg som arbetsgivare
- En långsiktigt hållbar verksamhet: Åtgärder för ett resultat i balans 2027

Särskilda prioriteringar

Socialdemokraternas budget- och planeringsförutsättningar vilar på två övergripande prioriteringar: barns och ungas villkor samt demokratins och kulturens ställning.

Valet av särskilda prioriteringar motiveras dels av att *barns och ungas livssituation* i flera avseenden har försämrats och att den nuvarande samhällsekonomiska situationen medför ytterligare påfrestningar för gruppen. Det finns stora skillnader i livsvillkoren för olika grupper av unga. Det finns aspekter av ungas liv där levnadsvillkoren utvecklas på ett negativt sätt. Den svåra pandemi har dessutom påverkat ungas liv i stor utsträckning; de restriktioner som infördes har drabbat unga negativt på flera olika sätt. Unga som är på väg eller nyligen har etablerat sig på arbetsmarknaden har drabbats av arbetslöshet, deras utbildning har också påverkats i stor utsträckning liksom deras möjligheter till fritidsaktiviteter.

Likaså motiveras valet av särskilda prioriteringar dels av att *demokratins och kulturens ställning* i viktiga avseenden angripits och försvagats i Gävleborg. Demokratiska grundprinciper och förhållningssätt är under angrepp. Kulturens

frihet och ställning ifrågasätts återkommande, dess finansiering står inför en mycket omvälvande utveckling med stora inslag av ökad självfinansiering. Folkbildningen utmanas likaså i Gävleborg. Relevanta utbildningar som svarat mot lokala behov har tvingats till nedläggning.

Det finns således uppenbar och påtaglig risk för långsiktigt negativa konsekvenser för demokratins och kulturens ställning i Gävleborg. Utvecklingen måste hävas.

För barns och ungas villkor

Barns och ungas uppväxt och hälsa

Idag har inte alla barn och unga samma möjligheter att förverkliga sina talanger och drömmar. Tvärtom.

Under en längre period har välfärden nedmonteras, privata lösningar etablerat sig, de ekonomiska klyftorna tillväxt, integrationen brustit och samhället dragit sig tillbaka. Dagens unga har inte märkt av några större och avgörande samhällsförändringar till det bättre som resultat av politiken. Under sin uppväxt har de istället sett hur stödet minskat från samhället. Det offentliga har trätt tillbaka och allt fler har istället gått i en friskola, fått vårdhjälp via privata alternativ på mobilen och har ingen relation till myndigheter. De senaste årens kriser har bidragit till att unga har en bild av att samhället är på väg åt fel håll med en minskande tilltro till det offentliga. När tilliten för såväl grannar, samhället i stort, institutioner och politiska partier minskar, urholkas tilltron till det gemensamma samhällsbygget.

Barns hälsa påverkas av familjebakgrunden. Barn med hög socioekonomisk status har 40–45 procent lägre sannolikhet att bli inskrivna på sjukhus än barn med låg socioekonomisk status. För psykisk ohälsa ligger skillnaden på 60 procent, för skador och förgiftningar mellan 30 och 40 procent. Effekten är något starkare för flickor än för pojkar och blir starkare i tonåren, och då särskilt för psykisk ohälsa. Barn som lever under ekonomisk utsatthet löper 131 procent högre risk att dö under barndomen, vilket motsvarar knappt 24 barn fler per 100 000 barn. Den sociala skillnaden är stabil över tiden.

Förhållanden under barn- och ungdomsåren har stor betydelse för både den psykiska och fysiska hälsan under hela livet. Region Gävleborg ska därför utveckla och stärka insatser för att främja hälsa och förebygga ohälsa bland barn och unga i Gävleborg.

Sjukvård ur barnets perspektiv

Inom hälso- och sjukvården består en stor grupp vårdsökande av barn och unga människor. Många upplever vården svårtillgänglig. Känslan av att behöva vara frisk och stark både för att få tillgång till och orka ta emot vård är återkommande och utbredd. Vårdprocesserna kräver att det finns en stark företrädare för barnet. I ett sådant system kommer de barn med en resursstark familj gynnas medan andra barn missgynnas.

Att det är för långa väntetider för barn och unga att få vård, kan få en rad olika negativa konsekvenser. När det gäller problematik till följd av våldsutsatthet är det inte sällan så att symptomen och besvären förvärras med tiden. Nya symptom och riskbeteenden kan tillkomma. Det är också en ökad risk att barnet vänjer sig vid sitt mående och vid den begränsning av livet som det ofta innebär, och att personen tackar nej till behandling när det väl erbjuds. Barn som utsatts för våld har som en naturlig konsekvens av det ofta fått sin tillit till andra skadad. Att återuppbygga den kräver ett välkomnande och en tillgänglighet. Alltför långa väntetider kan upplevas som höga murar från barnets perspektiv och som att ingen bryr sig. Och då ökar risken att tappa barnet längs vägen.

Ett centralt område som saknar data och analys är hur väl barn och ungas behov tillgodoses av vården. Vikten av *det tidiga livet* för en jämlik hälsa motiveras närmare i SOU 2016:55. Här framhålls att det är grundläggande att alla barn får en bra start i livet, med goda uppväxtvillkor som stimulerar deras tidiga utveckling, inläring och hälsa, för att uppnå en jämlik hälsa bland barn och vuxna. Det tidiga livet är en central del i en människas liv, eftersom förutsättningarna och villkoren under denna tid påverkar barnen direkt, men också lägger grunden för utveckling, inläring och hälsa längre fram i livet.

Region Gävleborg behöver utveckla ett starkare jämlikhetsperspektiv i planering, genomförande och uppföljning av all hälso- och sjukvårdsverksamhet, såväl ordinarie arbete som utvecklingsarbeten, riktad till barn. Vikten av detta framgår av SOU 2021:34 avseende behovet att utveckla en sammanhållen god och nära vård för barn och unga.

För demokratins och kulturens ställning

Medborgarnas kontroll, inflytande och delaktighet

Kontroll och inflytande är faktorer som är intimt sammanknippade med den enskildes självförtroende och självkänsla. När individer och grupper upplever att de saknar kontroll och inflytande över sina egna livsvillkor och utvecklingen av samhället i stort uppstår en känsla av utanförskap och maktlöshet. Kontroll över sitt eget liv, tillit till andra, inflytande och delaktighet i samhället är således centrala områden för en väl fungerande demokratisk samhällsordning.

Människors behov av delaktighet är också grundläggande för välbefinnande och livskvalitet och därmed även för hälsa. Att vara del i ett socialt sammanhang, ingå i sociala nätverk, att känna delaktighet och bli sedd och hörd är centrala skyddsfaktorer för hälsan. Att uppleva gemenskap samt stärka sin identitet genom att tillhöra en viss grupp kan ses som en huvudsaklig anledning till att människor söker sig till det civila samhället.

På en mer övergripande nivå anknyter kontroll, delaktighet och inflytande till det som brukar benämnas social hållbarhet i ett samhälle. Social hållbarhet fokuserar på fördelningen av resurser mellan människor. Tonvikt läggs på rättviseaspekter som jämlikt, ekonomiskt, socialt, kulturellt och politiskt deltagande.

Det politiska inflytandet inte är jämnt fördelat i Gävleborgs län. Klyftan mellan de som deltar och de som inte deltar har därtill vidgats. De som är aktivt engagerade i civilsamhällsorganisationer och politiska partier är i huvudsak välutbildade och socioekonomiskt resursstarka personer. Tilltron till demokratin är också betydligt starkare bland resursstarka, dvs. personer med hög utbildning och inkomst, än bland resurssvaga. Även att valdeltagandet skiljer sig åt mellan olika socioekonomiska grupper.

Det finns således tydliga socioekonomiska skillnader i nivå av kontroll, inflytande och delaktighet i Gävleborg. För att främja medborgarnas möjligheter till kontroll, inflytande och delaktighet i samhället och i det dagliga livet behöver insatser göras på en bredd av områden från Region Gävleborgs sida, men särskilt fokus bör läggas på att skapa förutsättningar för kontroll, inflytande och delaktighet genom att främja ett mer jämlikt deltagande i demokratins angelägenheter (såsom val, folkomröstningar, partistöd, mm), främja ett mer jämlik deltagande i det civila samhället och föreningslivet, motverka diskriminering och annan kränkande behandling samt främja frihet från hot och våld. Individer och grupper som i lägre utsträckning än andra har möjlighet till kontroll, inflytande och delaktighet bör vara särskilt prioriterade målgrupper.

Kontroll, inflytande och delaktighet avser inte endast individens kontroll över sin egen livssituation. Det avser också medborgarnas gemensamma/kollektiva kontroll över skattefinansierad välfärdsverksamhet via politiken och den parlamentariska demokratin (demokratisk kontroll).

Den andel av den offentligt finansierade välfärden som bedrivs i enskild regi har ökat betydligt sedan 1980-talet. Den ökning som skett efter millennieskiftet kan nästan helt härledas till att vinstsyftande företags andel ökat. Dessa företag ingår i allt större utsträckning även i nationellt övergripande eller till och med internationella koncerner som vuxit i storlek.

Det finns betydande risker med att ha aktörer som primärt drivs av vinstintresse inom den offentligt finansierade välfärden och sjukvården. Välfärdstjänsterna är inte vilka tjänster som helst. Dess grundläggande betydelse för medborgarnas liv och hälsa innebär att konsekvenserna vid olika slags misslyckanden kan bli stora och allvarliga. Med aktörer som drivs primärt av vinstsyftet finns större risker för att verksamheter, i syfte att hålla nere kostnaderna, skär ned på sådan kvalitet som är svår att mäta och följa upp, sänker personaltätheten eller utformar sin verksamhet för att dra till sig brukare/patienter som är förknippade med låga kostnader. Det finns också indikationer på att vinstsyftande företag har lägre personaltäthet än andra typer av utförare och att konkurrensen och/eller den ökande andelen privat regi inom hälso- och sjukvården haft segregrande effekter eller bidragit till segregation. Det saknas vidare kunskap om vilka effekter ökad konkurrens eller fler vinstsyftande företag har haft.

En tydligare ordning för verksamheternas bedrivande, som syftar till att offentliga medel som är avsedda för välfärdsverksamhet och sjukvård i huvudsak ska användas till den verksamhet medlen är avsedda för, ska införas i Region Gävleborg. Verksamhet i Region Gävleborg ska styras i enlighet med medborgarnas behov ej efter avkastningskrav eller vinstsyfte. Verksamheten ska också ytterst kunna kontrolleras demokratiskt av medborgarna via deras valda företrädare i offentliga beslutsorgan.

Den pågående planeringen för privatiseringen av en hel vårdnivå/primärvården stoppas.

Kulturens och bildningens självständighet och oberoende

Ett rikt regionalt kulturliv och ett bildat folk, är ett starkt samhälle och ett fritt folk. Det vet dess motståndare.

Civila samhället, oberoende medier, kulturskapare, politiskt oppositionella, bildningsförbund och folkbildningen samt kritiska akademiker får allt mindre utrymme. Verkningskretsen kringkärs och begränsas. Denna utveckling förmärks nationellt och i Gävleborg. Ett återkommande mönster är försök att ta kontroll över eller styra det civila samhällets aktörer, oberoende medier, akademisk forskning, offentliga förvaltningar, tysta politisk opposition, etc. Dessa försök till att ta kontroll och tysta kan vara mer eller mindre långtgående.

Trots omfattande lagstiftning och uppslutning kring principen om att politiken ska hålla armlängds avstånd till kulturen är de offentliga kulturverksamheterna inte fredade. Principen om armlängds avstånd mellan politik och verksamhet är en central och viktig del av svensk förvaltningstradition, inte minst inom kulturpolitikens område. Armlängds avstånd handlar om att upprätthålla en avvägning mellan folksuveränitetens politiska ambitioner och den sak- och yrkeskunskap som finns på de olika offentliga förvaltningsområdena.

Inom kulturområdet har det handlat om att skydda centrala demokratiska värden på yttrandefrihetens grund. Förvaltningsidén bygger på att de som sitter på den politiska makten inte ska kunna använda sin maktposition och utnyttja offentliga medel till att påverka människors världsbild och bilda politisk opinion.

För att främja kulturens och bildningens självständighet och oberoende behöver insatser göras på en bredd av områden från Region Gävleborgs sida, men särskilt fokus bör läggas på att analysera och revidera gällande styrdokument som berör kultur- och bildningsinstitutioner syftande till att stärka förutsättningarna för yttrandefrihet och konstnärlig frihet i länet; förbereda och på sikt utarbeta en regional folkbildningsstrategi som ska ge riktning för det övergripande arbetet med folkbildningsfrågor i länet och bidra till ökad kunskap, dialog och samsyn mellan regionala och lokala aktörer och folkbildningens aktörer; utreda hur organisationen kan stödja kulturarbetares fackliga organisationer och intresseorganisationer på kulturområdet.

Barns och ungas eget kulturskapande ska främjas och uppmärksammas. Syftet är att uppmuntra ungas kreativa skapande med målet att bidra till att trygga återväxten av unga konst- och kulturutövare i en situation då konstnärlig frihet och yttrandefrihet är hotad.

Region Gävleborg ska prioritera åtgärder som tryggar barns och ungas rätt att möta en mångfald av konst- och kulturuttryck. Insatserna kan med fördel genomföras i samverkan med lokala och regionala aktörer, däribland utbildningshuvudmän.

Utöver detta finns det behov av ökad och fördjupad kunskap om villkoren och förutsättningarna för barns och ungas kulturdeltagande i dag. Det är i detta sammanhang problematiskt att barns och ungas kulturdeltagande inte följs systematiskt över tid.

Region Gävleborg ska se över villkoren och förutsättningarna för barns och ungas kulturdeltagande i länet och analysera hinder och åtgärder för breddat deltagande bland barn och unga.

Kompetenser, kunskaper och utbildning i en ny tid

Kunskaper och kompetenser förvärvade genom utbildning ger bättre möjligheter till arbete och inkomst, men också till att stärka psykologiska och sociala resurser. Detta utökar handlingsutrymmet vilket i sin tur ger individen möjligheter att påverka sin situation. Genom utbildning utvecklas vanor, förmågor och färdigheter som att läsa, att skriva, att fråga, att argumentera och resonera och dra slutsatser. Utbildning har därtill indirekta hälsoeffekter som kommer av utbildningens rent formella roll för arbetsmarknaden. Utbildning är ofta en förutsättning för att få fotfäste på arbetsmarknaden och påverkar vilka arbeten och därmed vilken inkomst personer kan få men även hälsosammare arbetsvillkor och arbetsmiljö. En avslutad gymnasieutbildning är närmast en förutsättning för att få ett arbete i dagens Gävleborg. De som lyckas klara sig väl i skola och högskola får också ofta en starkare och tryggare social position såsom ett arbete med högre inflytande eller högre inkomst, jämfört med dem som klarat sig mindre väl. Detta medför i sin tur högre grad av handlingsfrihet, en känsla av säkerhet och större tilltro till den egna förmågan.

Vid sidan av det formella lärandet i utbildningssystemet har även den fria tiden stor betydelse för individers utveckling av kompetenser och kunskaper. Många unga deltar i olika typer av aktiviteter och värderar också fritiden högt och aktiviteterna kan ge barn och unga möjligheter att utvecklas, lära och uttrycka sin personlighet.

Att utveckla människors kompetenser och kunskaper genom lärande och utbildning är centralt för såväl individen, för dennes nära omgivning (familj och anhöriga men också för verksamheter med ansvar för samhällets välfärd respektive ekonomiska tillväxt. Samhället har aldrig präglats av stasis. Utveckling är normaltillståndet. Emellertid är det sannolikt att dagens megatrender klimatförändringar, teknologisk omvälvning, demografiska förändringar, en allt mer fragmenterad värld och social instabilitet tillsammans skapar ett samhällsligt tillstånd som ställer särskilt starka

och svåra krav på medborgarna. Och medborgarna behöver ständig tillgång till kompetenser, kunskaper och utbildning i en ny tid. Region Gävleborg ska prioritera insatser som möjliggör detta.

Förväntade effekter av Socialdemokraternas budget

De föreslagna åtgärderna i denna budget bedöms sammantaget stärka barns och ungas villkor i Gävleborg samt värna demokratins och kulturens ställning i vidare mening.

Barns och ungas villkor bedöms främst stärkas till följd av de omfattande förslag som tar fasta på gruppens hälsa och hälsoutveckling med insatser riktade mot framförallt det tidiga livet inklusive föräldragruppen. Vården och stödet som ges under graviditet och förlossning har betydelse både för jämställdheten mellan kvinnor och män och för barnens hälsa och framtida möjligheter på kort och lång sikt. Det är också av stor vikt för barnets framtida möjligheter att den första tiden i livet präglas av trygga förhållanden. Här är barnhälsovården viktig och det förebyggande arbete som kan utföras genom denna. Föräldraskapsstöd både individuellt och i grupp om barns utveckling och behov är viktigt för att öka kunskapen hos nyblivna föräldrar. Barns och ungas villkor bedöms också stärkas till följd av ett förstärkt fokus på barns och ungas kulturutövande och deltagande i det regionala kulturlivet.

Demokratins och kulturens ställning i Gävleborg kan inte längre tas för given. I ett antal avseenden har värden som yttrandefrihet och konstnärlig frihet i praktiken ifrågasatts. Inflytande och delaktighet samt handlingsutrymme begränsas därtill av våld, hot och andra typer av kränkningar av individer och grupper. Arbetet inriktas i denna budget på att främja alla individers möjligheter till kontroll, inflytande och delaktighet i samhället och i det dagliga livet. Insatser behöver göras på en bredd av områden, men särskilt fokus läggs på att skapa förutsättningar för kontroll, inflytande och delaktighet genom att främja ett mer jämlikt deltagande i och utövande av kultur och folkbildning i Gävleborg, över hela livscykeln.

Tillitsbaserad styrning och ledning av Region Gävleborgs verksamheter

Ett starkare inslag av tillitsbaserad styrning och ledning är en viktig dellösning på de olika problem och hinder som i dag begränsar medarbetarens handlingsutrymme och verksamheternas utveckling och därmed också kvaliteten på välfärdstjänsterna i Region Gävleborg. Tillitsbaserad styrning och ledning innebär styrning, kultur och arbetssätt med fokus på verksamhetens syfte och medborgarens behov, där varje beslutsnivå aktivt verkar för att stimulera samverkan och helhetsperspektiv, bygga tillitsfulla relationer samt säkerställa att medarbetaren kan hjälpa medborgaren som kommer i kontakt med Region Gävleborg.

Styrningen av och i Region Gävleborg ska i större utsträckning ta tillvara medarbetarens kompetens, kunskap och engagemang. Med en mer tillitsbaserad styrning och ledning, ska detaljstyrning minska, så att handlingsutrymmet blir större för medarbetare och chefer. Ett ensidigt fokus på resultat och kvantitativt mätbara mål skapar stress och press och leder sällan till ökad kvalitet eller medborgarnytta. Styrning och ledning bör således ha ett större fokus på medborgarnas behov, deras förutsättningar och egna kapacitet att bidra med kunskap om hur insatser och stöd kan formas. Verksamheten behöver mer kunskapsutveckling och kollegialt lärande, där medarbetarens kunskap används som en naturlig resurs i verksamhetsutveckling och innovationsarbete. Uppföljning av verksamheterna ska utformas med utgångspunkten att den ska bidra till att utveckla verksamheten till det bättre. Det betyder att slentrianmässiga mätningar och detaljstyrning som inte tillför något värde upphör. Stöd bör därför organiseras och användas mer strategiskt och integrerat i verksamheterna så att det utgör en möjlighet för medarbetare och chefer, med inriktning att bidra till ett bättre möte med medborgaren.

Att ytterligare ta styrningen i denna riktning kommer att leda till att medarbetare inom Region Gävleborg får ökade förutsättningar att tillämpa sin yrkesetik och sina kompetenser. Medarbetarna och medborgarnas kunskap och engagemang kommer att tas tillvara i större omfattning. Sammantaget leder en utveckling av verksamheterna i denna riktning till bättre kvalitet i Region Gävleborgs möte med medborgaren och därmed en större tillit till välfärden och offentlig sektor.

Mål- och resultatstyrningen är dock fortsatt viktig för styrningen av Region Gävleborg. Om mål- och resultatstyrningen emellertid blir alltför detaljerad riskerar verksamheter att tappa helhetssyn utifrån medborgarens perspektiv. Risken finns även att medarbetare och chefer på olika nivåer tappar känslan av ansvar och inflytande och därmed drivkraften att utveckla verksamheten till det bättre. Det behövs en mål- och resultatstyrning där tilliten till verksamheterna och dess medarbetare ökar, och där uppföljning och utvärdering alltid sker med utgångspunkt i vilket värde som i slutändan skapas för medborgaren. Styrningen ska bli mer balanserad samtidigt som medborgarnas behov sätts i centrum, där verksamhetens kvalitet och effekter är centrala. Den aktör som ansvarar för verksamheten behöver ha utrymme att utveckla den. Samtidigt måste den aktör som styr kunna lita på att verksamheten utvecklas på ett rättssäkert och ändamålsenligt sätt och i enlighet med uppsatta mål och att välfärdstjänster av god kvalitet levereras till medborgarna.

Den tillitsbaserade styrningen och ledningen av Region Gävleborgs verksamheter ska utvecklas i enlighet med de slutsatser som utvunnits av Tillitsdelegationen, som tillsattes av regeringen och var aktiv mellan 2016-2020 och hade som uppgift att sprida kunskap om hur en mer tillitsbaserad styrning i offentlig verksamhet kan utvecklas (se även s. 60 i detta budgetdokument).

I figuren nedan framgår betydelsefulla inslag och principer i den tillitsbaserade styrningen och ledningen av offentlig verksamhet.

Utmärkande egenskaper som skiljer en kontrollbaserad styrning från en tillitsbaserad styrning	
Kontrollbaserad styrning	Tillitsbaserad styrning
Utformningen av styrningen sker centralt, utifrån kontrollbehov	Utformningen av styrningen sker i samskapande dialog med verksamheten
Ansvarsområdena är snäva och personliga	Ansvarsområden är breda och gemensamma
Fokus på överordnade beslutsfattare (uppåt)	Fokus på kärnverksamheten (nedåt)
Viktigaste instrumenten är kontroll, angränsat ansvar och formalisering	Viktigaste instrumenten är helhetssyn, lärande och samverkan
Uppföljning på distans från mätning, fokus på avvikelser	Uppföljningen sker i nära dialog med verksamheten, delvis kvalitativt, fokus på främjande
Främsta medel för att nå verksamhetens mål är följsamhet mot beslutslinje och formella processer	Främsta medel för att nå verksamhetens mål är kollegialt lärande och ömsesidig anpassning

SKR/Styr- och ledningssystem/arbetssätt

Område 1: Ekonomisk politik för länsborna och företagen

Det är en orolig tid. Sverige står på branten av en lågkonjunktur. Stigande priser på el, bränsle och mat gröper ur hushållens köpkraft samtidigt som hyrorna ökar och riksbanken höjer styrräntan för att ytterligare dämpa efterfrågan. Varsel och företagskonkurser ökar och skolan och sjukvården larmar om nedskärningar. Det är ett svårt läge som kräver en välavvägd ekonomisk politik och noggranna prioriteringar.

Sverige har idag den högsta inflationen sedan inflationsmålet infördes. Men under en lång tid var prisstabilitet det normala tillståndet och svenska löntagare har haft reallöneökningar under många år och levnadsstandarden har sakta men säkert förbättrats. De senaste årens omvärldshändelser har lett både Sverige och världen in i en ny ekonomisk fas. Det är en mer splittrad värld, med geoeconomisk fragmentering och upprustning av både den militära och civila beredskapen. Denna utveckling tog fart redan i och med coronapandemin. Ekonomin drabbades av utbudsproblem då globala värdekedjor bröt ihop, samtidigt som efterfrågan stimulerades av både penning- och finanspolitik i många länder när stater agerade för att undvika en ekonomisk kris.

Kriget i Ukraina orsakar framförallt ett enormt mänskligt lidande och utmanar den europeiska säkerhetsordningen. Tillsammans med Rysslands agerande på energimarknaderna har kriget även pressat upp priserna på fossila bränslen, gas och el runtom i Europa. Samtidigt har de globala livsmedelspriserna ökat kraftigt. Utvecklingen har pressat upp inflationen i hela världsekonomin.

Den svenska ekonomin går 2023 in i en lågkonjunktur. Både hushåll och företag pressas av den höga inflationen och det allt högre ränteläget. Hushållens reala disponibla inkomster minskar i år och hushållen drar därför markant ner på konsumtionen. Samtidigt faller bostadsinvesteringarna kraftigt som en följd av en nedgång i bostadspriserna och ökade produktionskostnader. Dessutom påverkas exportsektorn av en vikande konjunktur i omvärlden. Det dröjer till 2025 innan konjunkturen tydligt vänder uppåt och lågkonjunkturen bedöms inte vara över förrän 2026.

Kostnadskrisen har slagit till i kommuner och regioner. 17 av 21 regioner budgeterar för underskott under 2023 och läget ser ut att förvärras kommande år. I det här läget måste staten ta sitt ansvar för finansieringen av välfärden. Under pandemin gjorde regeringen betydande permanenta höjningar av de generella statsbidragen och tillfälliga tillskott till region- och kommunsektorn. Men inflationen innebär att nivåerna på statsbidragen i reala termer har sjunkit. Och trots att många kommuner och regioner kunnat spara under de goda åren kommer larm om neddragningar i vården, skolan och omsorgen. Tidigare ekonomiska kriser har visat att när kommuner och regioner tvingas till omfattande nedskärningar i välfärden, får det negativa konsekvenser för en lång tid framöver. Nedskärningar på arbetsmarknads- och utbildningspolitiken är direkt kontraproduktiv i kampen

mot inflation då det riskerar att bidra till en sämre matchning på arbetsmarknaden, vilket negativt påverkar företagens förutsättningar.

En global klimatkapplöpning pågår och det är länderna i framkant som får ökat välstånd och flest jobb, inte de som hamnar efter och blir beroende av gammal teknik. Sveriges och Gävleborgs nyckel till omställningen ligger i landets världsledande industri. Genom att understödja och påskynda industrins klimatomställning kan utsläppen nedpressas i Sverige, grön teknik exporteras, och samtidigt tillskapa tusentals nya jobb i landet. Det är nödvändigt att bygga vidare på den svenska traditionen av att ta tillvara ny teknik för att skapa jobb, välstånd och ett bättre liv för människorna. Omställningen behöver ske brett i samhället – men den behöver ske med respekt för de olika förutsättningar som finns i vårt land och län. Det innebär att omställningen varken kan eller bör se likadan ut, eller ske på samma vis, i hela landet. Men för ett litet land som Sverige finns det inget alternativ till att ha stora ambitioner – annars riskerar arbetstillfällena och välståndet att hamna någon annanstans, och vårt land blir fattigare. På så sätt är detta en fråga om att öka eller minska samhällsgemenskapen. Gävleborg är en viktig del i omställningen.

Skattesystemets överordnade syfte är att finansiera välfärden. Genom att fler jobbar ökar skatteintäkterna samtidigt som de offentliga utgifterna minskar. Mycket högst prioriterat är därför att få fler i arbete. Skattefinansierad välfärd gör att fler, i synnerhet kvinnor, kan kombinera familj- och yrkesliv. Skattefinansierade utbildningsinvesteringar höjer produktiviteten och förbättrar matchningen på arbetsmarknaden. Skatteuttaget möjliggör på så sätt ett högt arbetskraftsdeltagande och ett högt välstånd. Skatt ska betalas efter bärkraft och skattemedlen måste hanteras med mycket stor medvetenhet och efter noga överväganden.

Mål avseende Ekonomisk politik för länsborna och företagen

Ta kontroll över ekonomin för medel till välfärden

Omvärlden påverkar Region Gävleborgs ekonomiska situation. Det ekonomiska läget är allvarligt till följd av höjda räntor, stigande inflation och höga bränsle- och elpriser. I det svåraste ekonomiska läget för organisationen sedan början av 1990-talet, är det nödvändigt med tydliga prioriteringar, och att de ekonomiska medlen verkligen går till de budgetposter där de gör störst nytta för invånarna i form av social utjämning och rättvisa.

För att hantera situationen finns det vissa åtgärder och insatser som behöver prioriteras. Om stora och genomgripande besparingsåtgärder vidtas, måste dessa ske efter en noggrann övervägning så att åtgärderna inte på sikt leder till att kärnverksamhet hotas, långsiktiga utvecklingsmöjligheter förstörs samt till en mindre tillgänglig och jämlik välfärd. Sjukvården för barn ska särskilt skyddas från besparingsåtgärder, liksom kulturaktiviteter för barn och unga.

Attraktiva och tillgängliga platser för regional tillväxt

Att Gävleborgs landsbygder, samhällen och städer är attraktiva och tillgängliga är avgörande för länets utveckling. Det gäller såväl för alla som bor, lever och verkar i länet, som för att kunna attrahera nya invånare, besökare, företag, kompetens och kapital. En attraktiv region behöver variation och mångfald och ju fler synergier som kan skapas mellan olika platser desto attraktivare och konkurrenskraftigare blir länet. Samtidigt som platsen ges allt större betydelse, går utvecklingen delvis i en riktning där geografins betydelse luckras upp. Samhällets globalisering och digitalisering ökar tillgängligheten till varor och tjänster och minskar platsens betydelse för att bo, leva och verka.

Konkurrenskraftigt näringsliv och hållbar arbetsmarknad

Ett starkt näringsliv är en förutsättning för den ekonomiska utvecklingen, för skapande av arbetstillfällen och för att generera kapital för investeringar. En breddning till ett mer diversifierat näringsliv innebär möjligheter för länet i form av en mindre sårbar och mer attraktiv arbetsmarknad. Global osäkerhet och sårbarhet ökar samtidigt behov av beredskap, säkerhet och självförsörjning. Strukturomvandlingen på arbetsmarknaden har medfört en större tjänstesektor, men den är fortfarande förhållandevis liten för länet samtidigt som industrisektorn är stor. Kompetensförsörjning är en stor utmaning samtidigt som arbetslösheten bland kvinnor och män i Gävleborg är fortsatt hög. För att minska bristen på arbetskraft och undvika att invånare oavsett kön, ålder, förmågor eller bakgrund hamnar utanför arbetsmarknaden är det viktigt med en bättre matchning mellan kompetenser och arbetsmarknadens behov, samt en bättre användning och utveckling av den kompetens som finns i arbetskraften. Ökad tillgänglighet och digitalisering ska bidra till att koppla samman arbetsmarknader både inom och utanför länet.

Högre kunskapsnivå och innovationsförmåga i Gävleborg

Hög utbildningsnivå, forskning och en stark innovationskraft är avgörande för att skapa och upprätthålla en hållbar utveckling. I länet bedriver olika aktörer framgångsrik forskning. Gävleborgs utmaningar är att öka innovationsförmågan och produktiviteten. För detta krävs investeringar i forskning och utveckling och en breddad innovationsbas. En höjd utbildningsnivå är en förutsättning för ett kunskapsdrivet och innovativt näringsliv, för att säkra kompetensförsörjningen i länet, samt att undvika att människor hamnar utanför arbetsmarknaden. Det är en stor utmaning i Gävleborg med låg utbildningsnivå, svag utbildningstradition, stora skillnader i skolresultat och utbildningsmönster som går i arv. Samtidigt som det är en utmaning att höja utbildningsnivån så är det också viktigt att utbildningssystemet matchar behoven på arbetsmarknaden.

Jämlikt och jämställt Gävleborg

Ojämlighet, i form av systematiska skillnader mellan olika grupper riskerar att påverka den regionala utvecklingen negativt. Ett socialt hållbart och jämlikt

samhälle finns när alla människor, utifrån sina behov och förutsättningar, ges likvärdiga möjligheter i samhället. De senaste decennierna har Sverige upplevt ökade inkomstskillnader. Inkomster har en stor betydelse för livsvillkor i stort och systematiska skillnader mellan olika grupper i befolkningen riskerar att påverka den regionala utvecklingen negativt. Ett jämlikt, och därmed också jämställt, samhälle innebär att fler ges möjligheter att delta i samhället och bidra till Gävleborgs utveckling. Utveckling och tillväxt ökar i såväl enskilda företag som i samhället som helhet när alla människors affärsidéer, initiativförmågor och företagsamhet kommer till användning.

En tillgänglig kollektivtrafik för regional utveckling och tillväxt

Oavsett om man ska ta sig till arbete eller utbildning, göra ärenden eller besöka familj och vänner så ska det vara enkelt och tryggt att resa i hela länet. Det betyder att kollektivtrafiken måste vara tillgänglig och pålitlig. Dessutom är kollektivtrafiken en drivkraft för den gröna omställningen i Gävleborg eftersom den utgör navet för ett hållbart resande och är en förutsättning för att nå Region Gävleborgs klimatmål. Målet för kollektivtrafiken är därför att allt fler invånare och resenärer ska känna förtroende för att resa kollektivt och välja att göra det. För att fler resenärer ska välja kollektivtrafiken krävs att trafikutbud och tjänster utvecklas utifrån resenärernas behov.

Infrastruktur

Näringslivet i länet är beroende av fungerande infrastruktur och effektiva transporter. Konkurrensen för företagen ökar och en förbättrad tillgänglighet till marknader och kompetens är avgörande för exporten och den regionala tillväxten. I dag hotas leveranser av kapacitetsbrist, avbrott och förseningar, samtidigt som trängseln försvårar kompetensförsörjningen. För att transportsektorn ska kunna bidra till klimatomställning är det nödvändigt att ersätta fossila bränslen med förnybara drivmedel och en elektrifiering av transportsystemet. Fossilfri laddning och tankning ska möjliggöras genom att infrastrukturen för detta byggs ut. Denna prioritering är särskilt viktigt för länets landsbygder där bil kommer att vara det viktigaste transportsättet. Klimatomställningen i transportsektorn ska genomföras så att tillgängligheten utvecklas och förbättras för olika grupper i samhället i alla delar av länet.

Kulturens betydelse för samhällsekonomi växer

Med näringspolitiska insatser ska de kulturella näringarna och den kulturbaserade företagsamheten stärkas och utvecklas i Gävleborg. Det handlar om allt från den moderna upplevelseekonomin, till lokalt konsthantverk i liten skala med lång tradition. Kulturella och kreativa företagares verksamheter har betydelse för platsers utveckling och etableringar av sådana företag och kluster av företag bidrar till ett diversifierat näringsliv och ökad sysselsättning. Utveckling och etablering av företag inom kulturella kreativa branscher betyder mycket för lokalsamhällets sociala hållbarhet och attraktion för såväl turister som boende och

arbetstagare/företag. Stärkt samverkan mellan olika politikområden och med det regionala besöksnäringens arbetet är en viktig målsättning för Region Gävleborg.

Utbildning och rekrytering i Gävleborg

Gävleborg präglas av låg utbildningsnivå, svag utbildningstradition, stora skillnader i skolresultat och utbildningsmönster som går i arv. Situationen utgör ett allvarligt problem med risk för ökad ojämlikhet och svårigheter för många personer att etablera sig på en regional arbetsmarknad, som är i stark utveckling. Därför är det nödvändigt att utbildningssystemet också tillmötesgår det behov som finns på den regionala arbetsmarknaden. Det överordnade målet är att utbildningsnivån på alla nivåer ökar och att skillnader mellan grupper av människor minskar påtagligt i länet. De politiska prioriteringarna behöver motsvara det allvarliga läget. Region Gävleborg ska stärka individens möjligheter till utbildning och arbete samt förbättra kompetensförsörjningen till arbetslivet. Det ska vara möjligt för individer att bilda och utbilda sig, validera sina kunskaper, studera vidare, byta karriär och fortbilda sig genom livet. För att skapa ett hållbart och jämlikt samhälle är det viktigt att alla har tillgång till arbete. Region Gävleborg ska skapa bättre förutsättningar för unga och personer med utländsk bakgrund att komma in på arbetsmarknaden. Lösningarna behöver fokusera på både möjligheter till utbildning och anställning. Aktivt stöd till arbetslösa behöver ges i betydligt ökad omfattning och med lika tillgång för kvinnor och män. Det behövs också att stöd vid matchning förbättras och utvecklas. Kompetensförsörjningen måste stärkas genom mer resurser till arbetsmarknadsutbildning och åtgärder för att fler arbetslösa ska studera, inte minst inom bristyrken. För att arbetet med kompetensförsörjning ska vara framgångsrikt krävs ett nära samspel mellan nationella, regionala och lokala satsningar där mål och insatser samordnas och kompletterar varandra och inkluderar även det regionala näringslivet.

Politikens inriktning avseende Ekonomisk politik för länsborna och företagen

Genom följande inriktningar uppnås målen inom området Ekonomisk politik för länsborna och företagen:

Regler avseende planering och implementering av besparingsåtgärder

Följande restriktioner gäller för besparingsåtgärder inom Region Gävleborg:

- Åtgärderna får inte leda till att sjukvården centraliseras, således ingen nedläggning av små hälsocentraler på landsbygden.
- Åtgärderna ska innehålla konsekvensanalyser som prioriterar jämlikhet, jämställdhet och tillgänglighet inom sjukvården.
- Åtgärderna får inte leda till kraftigt ökade köer i sjukvården.

- Åtgärder får ej vidtas som skadar möjligheterna att upprätthålla och långsiktigt utveckla kollektivtrafiken i enlighet med det regionala trafikförsörjningsprogrammet.
- Barn och unga är en grupp som är särskilt känslig för försämringar i kollektivtrafiken, därför ska besparingsåtgärder/neddragningar i så låg utsträckning som möjligt drabba denna.
- Åtgärderna får inte leda till att barns och ungas kulturutövande inom Region Gävleborgs verksamheter inskränks.
- Åtgärderna ska innehålla konsekvensanalyser som prioriterar och säkerställer ett systematiskt arbete med att tillhandahålla lämpliga och lika möjligheter för kulturell och konstnärlig verksamhet för barn och unga.
- Andelen av budgeten som går till barn- och ungdomskultur ska särredovisas.

Ett tillgängligt och hållbart transportsystem skapar tillgängliga och attraktiva samhällen i Gävleborg

Gävleborgs tre stora regionala-interregionala transportstråk utgörs av Ostkuststråket, Bergslagsstråket och Norra stambanestråket som binder ihop Gävleborg med omvärlden för såväl personresor som godstrafik. Stråken Bergslagsdiagonalen och Hudiksvall-Ljusdal-Färila är centrala för att binda samman länet och arbetsmarknader i öst-västlig sträckning. Med 20 tågstationer längs länets tre järnvägsstråk och starka kollektivtrafikstråk med buss finns goda förutsättningar för utveckling av hållbara och livskraftiga stationssamhällen. För att kunna ta tillvara platsernas samlade tillväxt- och sysselsättningspotential ska Region Gävleborg bidra till att stärka de funktionella sambanden mellan orter och arbetsmarknader, samt till att skapa hög tillgänglighet inom länet och över länsgränserna, såsom till Stockholm-Uppsala, Falun-Borlänge och Sundsvall. Likaså ska Region Gävleborg bidra till att digitalisering, utvecklingen av kollektiva färdmedel och andra hållbara transportlösningar tillsammans med transportsektorns omställning till förnybara energislag och förflyttningar mellan trafikslag till skapar tillgängliga och attraktiva samhällen i Gävleborg.

Snabb och stark digital infrastruktur för hållbar regional utveckling och tillväxt

För att ta tillvara på de möjligheter som digitaliseringen ger behövs ett väl utbyggt bredband, både fast och mobilt, med hög kapacitet och hastighet. Det skapar tillgänglighet och bidrar till att geografiska avstånd och skillnader minskar i betydelse. Tillsammans med digitaliseringen skapar bredbandet goda förutsättningar för hållbar regional utveckling och tillväxt. Region Gävleborgs arbete och samarbete för ett väl utbyggt bredband behöver fortgå så att fler kan starta och driva företag och så att företag kan finnas kvar och utvecklas. Den offentliga sektorn behöver hitta nya effektiva arbetssätt för att möta framtidens utmaningar kring välfärdens finansiering, kompetensförsörjning och ökande krav

på service. Bland länets aktörer är det viktigt att kommunerna, Länsstyrelsen Gävleborg och Region Gävleborg har ett gemensamt ägarskap för bredbandsfrågorna och arbetar aktivt för att bidra till bredbandsutbyggnaden i länet.

Hållbar kompetensförsörjning och arbetsmarknad

Gävleborg står inför ett antal stora utmaningar på arbetsmarknaden. Länet har en högre arbetslöshet än många andra län samtidigt som det finns en stor brist på arbetskraft inom många branscher och yrken, en utveckling som väntas öka. För att få en ökad sysselsättning bland grupper som idag står utanför arbetsmarknaden behövs en bättre matchning mellan utbud och efterfrågan av kompetens. För att åstadkomma detta krävs att kompetenser och kunskaper hos befolkningen i arbetsför ålder används och utvecklas i större utsträckning och mer effektivt än idag. För att åstadkomma en förändring av utbildningskulturen behöver det utforskas nya sätt att påverka befolkningens utbildningsval. Fler och förnyade arbetssätt behövs även för att hitta nya sätt att jobba med kompetensutveckling, särskilt för personer som har svårt att komma in på arbetsmarknaden. Region Gävleborg ska bidra med ett regionalt ledarskap för att möjliggöra samhandling mellan arbetsgivare och olika utbildningsaktörer från grundskolan till högskolan.

Ett breddat näringsliv

En större tjänstesektor inom länet skulle bidra till ett mer diversifierat näringsliv. Ett brett och diversifierat näringsliv kan bidra till minskad sårbarhet och mildra effekterna av en konjunktur nedgång. Ett diversifierat näringsliv innebär också en bredare arbetsmarknad för arbetskraften, vilket är en viktig faktor för att behålla och attrahera invånare och arbetskraft. Tjänstesektorn är en förutsättning för ett välmående och attraktivt län som ger företag förutsättningar att verka och utvecklas. Gävleborg har en förhållandevis liten tjänstesektor. Näringslivet och arbetsmarknaden i Gävleborg är precis som i riket könssegregerad. Det gäller framför allt de branscher som sysselsätter flest personer i länet; vård och omsorg samt tillverkningsindustrin. Branschbredden är större för män än för kvinnor. Det är därför en utmaning att skapa ett inkluderande näringsliv och en jämställd arbetsmarknad som är attraktiv oavsett kön. För att bryta segregeringen på arbetsmarknaden behövs insatser som stimulerar normbrytande utbildningsval. Branscherna behöver därtill jobba med inkludering så att alla oavsett kön, ålder, förmågor eller bakgrund upplever att de har möjlighet att utbilda sig och att arbeta i branschen.

Internationell konkurrenskraft

Länets små och medelstora företag behöver i större utsträckning kunna dra nytta av globaliseringen på samma sätt som de större företagen gör. Ökad samverkan ska underlätta för fler små och medelstora företag att nå internationella marknader eller vara delaktiga i internationella samarbeten. Region Gävleborg ska bidra till förstärkt samverkan mellan aktörerna i det företagsfrämjande systemet.

Bredband och digitalisering

Digitaliseringen i såväl privat näringsliv som offentlig och idéburen sektor samt inom Region Gävleborg kan leda till ökad konkurrenskraft, effektiva och hållbara verksamheter, vilka är förutsättningar för utvecklingen i Gävleborg. Förutsättningarna för digital utveckling och digitala innovationer till gagn för företagande, boende och välfärd i hela Gävleborg ska förbättras. Många olika aktörer, privata och offentliga, behöver arbeta aktivt tillsammans för att det ska bli en väl utbyggd digital infrastruktur och att möjligheterna med digitaliseringen ska tillvaratas. bredband är en förutsättning för tillväxt och hållbar utveckling. Att öka tillgången till bredband är en av länets viktigaste frågor och den är av särskilt stor betydelse för länets landsbygder. Region Gävleborg ska därför verka för övergripande samordning, samverkan och samarbete i bredbandsfrågor samt fungera som kontaktpunkt för sådana frågor i länet för såväl offentliga som privata aktörer. Region Gävleborg ska särskilt prioritera och verka för en ökad förståelse för sambandet mellan bredbandsutbyggnad och möjligheten att öka utbud och efterfrågan av digitala tjänster.

Kollektivtrafik ska bli tillgängligare, pålitligare och tryggare

För att öka det kollektiva resandet krävs bra komfort, kortare restider, prisvärda taxor och täta turer. Ett hållbart resande i hela Gävleborgs län förutsätter att fler människor lockas att upptäcka hållbara transportmedel. Region Gävleborg ska leta nya metoder och söka nya samarbeten i strävan mot att nå dessa mål. Fokus ska ligga på att förbättra och utveckla tillgänglighet och pålitlighet. Kollektivtrafiken ska bidra till ett hållbart resande genom att ständigt minska den egna verksamhetens miljöpåverkan. Trafiken ska köras på ett långsiktigt hållbart sätt och bygga på principer om kretslopp och förnybarhet, bl.a. avseende drivmedel. Kollektivtrafikens resenärer ska känna sig trygga dygnet runt, under hela sin resa. Ett systematiskt arbete med att förbättra den fysiska hållplatsmiljön vid otrygga platser ska utvecklas. Vidare finns det stora vinster med att ha ett brottsförebyggande perspektiv i arbetet med att utveckla kollektivtrafiken i länet. Genom brottsförebyggande insatser kan t.ex. våld, klotter och skadegörelse i kollektivtrafiken minskas. Ett arbete ska inledas för att utreda hur självfinansieringsgraden kan öka på ett långsiktigt och hållbart vis.

Infrastruktur för hela länet

Tillgängligheten är relativt god i Gävleborgs transportinfrastruktur. Samtidigt finns betydande behov på trafiksäkerhetsåtgärder för arbets- och studiependling i hela länet. Såväl person- som godstransporter ökar i omfattning, vilket ofta medför en ökad klimat- och miljöpåverkan. Dessutom finns begränsningar ifråga om kapacitet, tillgänglighet, resurseffektivitet och trafiksäkerhet. Transportinfrastrukturen behöver därför både förbättras och användas mer effektivt. Länets vägnät har idag brister i trafiksäkerhet och framkomlighet för oskyddade trafikanter. Även detta är en prioriterad inriktning. Ostkustbanan/E4, Bergslagsbanan/E16, Norra stambanan/väg 83, Bergslagsdiagonalen och Riksväg 84 (Hudiksvall – Ljusdal – Färila) är viktiga stråk vars integrering och utveckling är avgörande för länets

samlade tillväxt och sysselsättning. Gävle Hamn är svenska ostkustens största containerterminal och knutpunkten för stora delar av Sveriges export och import. Hamnen utgör det största godsnavet i Mellansverige.

Utveckla de kulturella och kreativa näringarna

Region Gävleborg ska bedriva en aktiv näringspolitik för att stärka och utveckla de kulturella och kreativa näringarna. I detta ska ingå att underlätta framväxten av fler kreativa och kulturella företag, i hela länet. I uppdraget ska ingå metodutveckling, analys och omvärldsbevakning för aktörerna på området.

Ekonomiskt stöd för kärnverksamhetens upprätthållande vid läns museet

Länsmuseet Gävleborg dras med stora underskott. Den allt mer ansträngda ekonomin gör att det utan ekonomiskt tillskott, måste vidtas långtgående åtgärder för att klara ekonomin på kort sikt, vilket riskerar länsmuseets ursprungliga och viktigaste verksamhet på ett oacceptabelt vis. Det handlar om ett i grunden ohållbart val mellan att kunna ta hand om samlingarna eller att upprätthålla den publika verksamheten, trots att båda verksamheterna tillhör det lagstadgade kärnuppdraget. I syfte att undvika en sådan för verksamheten skadlig situation, utreds hur ett ekonomiskt stöd kan utformas för att tillföras verksamheten.

Kompetensförsörjning och matchning

Det krävs genomgripande åtgärder för att stärka den regionala kompetensförsörjningen. Vuxenutbildning fyller en viktig funktion, som en möjlighet till omställning vid arbetslöshet och att stärka den egna ställningen på den regionala arbetsmarknaden. När arbetsmarknaden förändras i snabb takt, arbetslösheten ökar och nya kvalifikationer behövs, krävs att både yrkesverksamma och arbetslösa har möjlighet att skaffa de nya kunskaperna som efterfrågas. Ytterligare satsningar för att möta individens, samhällets och arbetsmarknadens utbildningsbehov behövs. Yrkeshögskolan spelar en viktig roll för arbetslivets kompetensförsörjning och för att tillgodose individens utbildningsbehov. Insatser för att skapa fler platser inom yrkeshögskolan är nödvändiga. Länets folkhögskolor ska ge möjligheter för personer som behöver grundskole- eller gymnasiekompetens att komplettera sin utbildning eller att gå en yrkesinriktad utbildning. Aktivt stöd till arbetslösa behöver ges i betydligt ökad omfattning och med lika tillgång för kvinnor och män. Det behövs också att stöd vid matchning förbättras och utvecklas. Kompetensförsörjningen måste stärkas genom mer resurser till arbetsmarknadsutbildning och åtgärder för att fler arbetslösa ska studera, inte minst inom bristyrken. För att arbetet med kompetensförsörjning ska vara framgångsrikt krävs ett nära samspel mellan nationella, regionala och lokala satsningar där mål och insatser samordnas och kompletterar varandra och inkluderar även det regionala näringslivet.

Fria hjälpmedel till barn

För barn som av olika anledningar behöver hjälpmedel ska sådana utgå utan kostnad. Hjälpmedel som idag förskrivs till vuxna ska även förskrivas till barn.

Område 2: Trygghet i livets alla skeden

Att livsfasen *Tidiga livet* spelar stor roll för hur människan formas och utvecklas är väl belagt. Perioden upp till fem års ålder har konsekvenser för den vuxna människans kunskap och färdigheter som är jämförbara med utbildningssystemets. Störningar av utvecklingen i det tidiga skedet, även under fosterstadiet, kan få livsvariga konsekvenser. Därmed är fasen det tidiga livet relevant för fördelnings- och välfärdspolitiken.

Perioden från tidiga barnår till vuxen ålder (kring tjugo år) kan sägas vara den viktigaste för en människas utveckling. Perioden sammanfattas lämpligtvis som *Lära för livet*, eftersom det är den primära uppgiften och målsättningen, för både den enskilde och för samhället. Personligheten utvecklas då i samspel med omgivningen. Kunskaper och social förmåga tillväxer, och den enskilde lär sig efter hand att orientera sig allt bättre och mer självständigt i tillvaron. Det förestående vuxenlivet ligger därefter öppet och möjligt att ta i besittning.

Skolan är mycket viktig för denna utveckling. Under omkring femton år är lärandet den dominerande sysslan i vardagen. Under de tidiga skedena är familjen vid sidan av skolan den dominerande och viktigaste miljön; successivt blir kamratgrupper och föreningsliv viktigare referenspunkter i utvecklingen mot den självständiga vuxna människan. Andra utbildningsformer tillkommer som viktiga möjligheter för barn och ungdomar. Andra viktiga institutioner för bildning, kunskap, identitetsskapande och danande är kulturinstitutioner i både vid och snäv mening.

Inträde och etablering på arbetsmarknaden är avgörande under fasen *Arbetslivet* och central för delaktighet och integration i det svenska samhället. Etablering och en fast förankring på arbetsmarknaden ger en marknadsinkomst som möjliggör egen försörjning, egen kapitalbildning och därmed möjligheter att fatta långsiktiga livsbeslut som att skaffa barn, köpa bostad mm med en hög nivå av trygghet via de arbetsbaserade försäkringssystemen. Högt ställda välfärds- och utbildningsambitioner ger även möjligheter att löpande utveckla färdigheter för ett långt och hållbart arbetsliv. För invandrade i vuxen ålder har inträdet och etableringen på arbetsmarknaden till och med större betydelse, då det utöver ekonomisk trygghet och identifiering med samhället för dem själva påverkar hur det går för deras barn.

Under fasen *Vuxenlivet*, som överlappar fasen *Arbetslivet*, präglas tillvaron i hög utsträckning av familjebildning, familjeliv, föräldraansvar och anhörigomsorg. Mönstren för familjebildning och familjeliv har under lång tid förändrats i Sverige. Förbättrad hälsa och stigande medellivslängd, längre utbildning och kvinnors ökade förvärvsfrekvens är några av de viktigare faktorerna. Som för alla större förändringar gäller att de ser olika ut i olika delar av befolkningen. Också på detta område lämnar faktorer som kön, utbildning och inkomst avtryck.

Fasen *Livet som äldre* är i många avseenden ett resultat av människans tidigare livsfaser. Ojämligheter i de äldres situation liknar på många sätt de ojämlikheter som präglar tidigare skeden av livscykel. Samma mekanismer är aktiva här, vid sidan av de problem som är knutna till åldern i sig, nämligen inkomst- och utbildningsnivå, kön, etnisk bakgrund, geografi, mfl faktorer.

Mål avseende Trygghet i livets alla skeden – det tidiga livet samt lära för livet

Jämlik hälsa för barn och unga

Att det finns ett samband mellan uppväxtvillkor och barns hälsa har varit känt länge. Ojämlighet i livsvillkor och möjligheter mellan olika familjer bidrar till att barn har skilda förutsättningar att utvecklas under det tidiga livet. För att åstadkomma en god och jämlik hälsa ska arbetet i Region Gävleborgs verksamheter inriktas på att skapa, stötta och stärka en god start i livet och jämlika uppväxtvillkor, så att alla barn får grundläggande förutsättningar att utifrån sina villkor utveckla kognitiva, emotionella, sociala och fysiska förmågor. Kompetenser och kunskaper utvecklas genom olika former av lärande under livets olika skeden och har ett starkt samband med människors förutsättningar för en god hälsa. Det finns ett ömsesidigt samband mellan hälsa och lärande. Unga människor behöver må bra för att kunna tillgodogöra sig utbildning. Utbildning ger förutsättningar för ett ökat handlingsutrymme och lägger därmed en grund för en god hälsa.

Jämlik och tillgänglig kultur för barn och unga

Barn i hela länet behöver och ska ha tillgång till meningsfulla och utvecklande fritidsaktiviteter i form av idrott och kultur. Ansvaret för det fördelas på så väl idrottsrörelsen som staten, regionen och kommunerna i länet. Barns fritid behöver prioriteras tydligare. Att redan i tidig ålder få sjunga, rita, dansa och ta del av kultur är av betydelse för alla barn, oavsett var i länet de bor. Kulturverksamheten ska främja barns möjligheter att ta del av konst och kultur oavsett bakgrund och möjligheterna till eget skapande ska öka. Avgifter ska inte vara ett hinder för deltagande. Barns deltagande är idag särskilt kopplat till föräldrarnas utbildningsnivå men även inkomst, kön, ålder och utländsk bakgrund har betydelse för skillnader i befolkningens deltagande i kulturlivet.

Möjliggör för fler att delta i kulturaktiviteter

Gävleborgs län har ett rikt kulturliv med en mångfald av röster, scener och konstnärliga uttryck. Region Gävleborg ska bidra till att öppna nya världar i en växande, kreativ och hållbar kultursektor. Barns och ungas kulturskapande ska särskilt premieras. Jämlik tillgång till kultur i länet är en central fråga för Region Gävleborg kulturpolitik. Tillgängligheten till kultur för barn och unga i länet är dock ojämn. Därför ska Region Gävleborg möjliggöra för fler att delta i kulturaktiviteter och därmed verka för att öka intresset för kultur bland barn och unga. Alla barn och unga som växer upp i Gävleborg ska möta kultur och utvecklas

som skapande människor. Kulturen i skolan och den kommunala kultur- och musikskolan spelar en stor roll för att uppnå detta. Även kulturföreningar och studieförbund är viktiga för att ge barn kulturupplevelser och möjligheter till eget skapande. Detsamma gäller för kulturinstitutioner som teatrar och museer. Mer uppsökande kulturverksamhet ska involvera unga och ge dem möjlighet att möta och samarbeta med professionella kulturutövare. I dagsläget finns betydande skillnader avseende ungas deltagande. Yngre barn deltar mer i kulturaktiviteter än äldre och flickor deltar mer i kulturaktiviteter än pojkar. Föräldrarnas utbildningslängd har en avsevärd påverkan på ungas kultur- och fritidsaktiviteter, där unga med föräldrar med eftergymnasial utbildning är mer aktiva än andra.

Jämlik mödra-, förlossnings- och barnhälsovård

Att ge varje barn en bra start i livet är en politisk prioritering av stor betydelse för att minska ojämlikhet i hälsa över livet. Både före och under den tidiga barndomen är det nödvändigt att utveckla och stärka samhällets insatser på området.

De första åren i ett barns liv är viktiga för barnets utveckling och framtida hälsa. Brister i barnets omsorgsmiljö påverkar barnet både kognitivt och emotionellt på lång sikt. Tidiga insatser på olika nivåer är avgörande för att säkerställa små barns rätt till hälsa och utveckling. Barn som lever i socioekonomisk utsatthet löper mycket högre risk att skrivas in på sjukhus och att dö under barndomen än andra barn. Socioekonomiskt utsatta barn har sämre hälsa och tandhälsa även i vuxen ålder och sämre förutsättningar för lärande när de når skolålder.

Mödra- och barnhälsovården har en viktig roll för att främja hälsa bland småbarnsfamiljer och uppmärksamma och stödja föräldrar och barn som behöver stöd och kompenserande insatser. De ska tidigt identifiera problem i barnens utveckling, hälsa och uppväxtmiljö, och förbättra hälsoutvecklingen och utjämna hälsoskillnader. Föräldrar ska ha det stöd som de behöver, både under och efter graviditeten.

Vård från graviditet till förlossning och eftervård ska utvecklas och bli mer tydlig och tillgänglig. Dels därför att en sådan utveckling ökar tryggheten för den födande kvinnan och för anhöriga, dels därför att det också blir enklare att nå kvinnor som lider av fysiska eller psykiska besvär efter en förlossning.

Det är nödvändigt att barn i Gävleborg får tillgång till en bättre sammanhållen vård som tar hänsyn till barns förutsättningar och behov så att de kan utvecklas och må bra även i vuxen ålder. Det gäller såväl hälso- och sjukvårdsinsatser som hälsofrämjande och förebyggande insatser. En utvecklad mödra-, förlossnings- och barnhälsovård i länet bidrar till att minska dessa risker och utgör därför en viktig politisk prioritering.

Jämställt och rättvist föräldraskap

Alla barn har rätt till och behöver en nära och trygg relation med båda sina föräldrar, och varken kvinnor eller män ska behöva välja mellan föräldraskap och arbete. Men det är fortfarande kvinnorna som tar huvudansvaret för hem och familj. Dessutom

blir bristen på jämställdhet tydligare när man får barn och det är kvinnorna som arbetar deltid när barnen är små.

Föräldrar har en unik möjlighet att främja barns hälsa och utveckling. Det gäller även andra viktiga närstående vuxna till barnen. Relationen mellan barn och förälder och föräldraförmågan är viktig för att främja barnets hälsa och utveckling. Stöd i föräldraskapet är en av de viktigaste insatserna samhället kan bistå med för att undvika ojämlikhet och negativa utfall för barn och unga. Barn har rätt till goda uppväxtvillkor och barnets föräldrar har gemensamt ansvar för barnets uppfostran och utveckling. För att alla föräldrar ska erbjudas föräldraskapsstöd under barnets hela uppväxt behövs en fortsatt utveckling inom och politisk prioritering av området.

Politikens inriktning avseende Trygghet i livets alla skeden – det tidiga livet samt lära för livet

Genom följande inriktningar uppnås målen inom Trygghet i livets alla skeden – det tidiga livet samt lära för livet:

Ett förstärkt och breddat hälsoarbete mot barn och unga

En inriktning av samhällets insatser som syftar till att utjämna barnens uppväxtvillkor bidrar till att minska hälsoklyftorna. Tidiga kompensatoriska, hälsofrämjande och skade- och sjukdomsförebyggande insatser är en investering för både individ och samhälle. Barn och unga är en prioriterad grupp. Arbetet ska bedrivas med ett brett angreppssätt som bör inkludera såväl arbete för att integrera ett folkhälso-/jämlig hälsa-perspektiv på alla relevanta områden som konkreta åtgärder för att främja en god och jämlig hälsa på berörda områden. Detta förutsätter ett tvärsektorielt samarbete och samverkan över förvaltnings- och organisationsgränser, samt samarbete med aktörer såsom civilsamhället, professioner och näringslivet samt en tydlig och strategisk samordning. Elevhälsan har en central funktion för en god och jämlig hälsa i skolan och är därmed en förutsättning för lärande. Samverkan med skolhuvudmän ska utvecklas och förstärkas med målet om bättre hälsa och förutsättningar för lärande.

En utredning för ökad jämlikhet inom verksamheter under Kultur- och kompetensnämnden

En utredning för ökad jämlikhet – en jämlikhetsutredning – genomförs på Kultur- och kompetensnämndens uppdrag med syfte att kartlägga hur, varför och när ojämlika villkor uppstår inom kulturverksamheter som sorterar under nämndens kompetens- och ansvarsområden. Som ett första steg ska nämnden kartlägga och analysera gruppen barn och ungas kulturvanor utifrån geografi, kön och socioekonomi. Utredningen ska därtill lämna förslag som syftar till att bryta ojämlika villkor och tillstånd inom nämnda verksamheter. Utredningens förslag ska sammantaget bidra till ökad jämställdhet och en förbättrad integration, där förslagen ska prioritera barn och ungdomar. Utredningen ska vidare verka för en bred

diskussion och kunskapspridning om hur jämlikhet kan främjas inom det nämnda området. Utredningens arbete ska slutredovisas till nämnden senast den 30 april 2025.

Tidig språkutveckling ökar jämlikheten

Grundläggande språkutveckling och språklig medvetenhet behöver grundläggas tidigt i livet. Det gynnar det lilla barnets utveckling och förbereder det för inträde i förskola och senare under utbildningsåren för grundskola. Region Gävleborg ska i samverkan med bibliotek, BVC, logopedi och förskoleverksamhet i länet grundlägga och utveckla en struktur för den tidiga språkutvecklingen för små barn och deras föräldrar i länet.

Uppdrag för att öka självfinansieringsgraden av kulturen återkallas

I SD, M, KD och Sjukvårdspartiets budget för 2024 anges att ”Länets kulturinstitutioner behöver öka externa intäkter. En viktig del är de biljettintäkter som tas ut av besökare. Kultur- och kompetensnämnden ges i uppdrag att starta en dialog med länets kulturutövare om att öka intäktsfinansieringen av kulturevenemang.” I konkret mening kan det innebära avskaffandet av fri entré vid Läns museet med införande av inträdesavgifter; avskaffandet av fri entré vid Hälsinglands museum med införande av inträdesavgifter; högre avgifter för att få ta del av Folkteaterns repertoar. Fler och/eller högre avgifter för bl.a. föräldrar och barn som önskar ta del av kulturinstitutionernas verksamheter och erbjudanden är inte en korrekt politisk prioritering, varför uppdraget återkallas och avslutas.

Kostnadsfria sommarlovsaktiviteter med lunch för barn

Den svenska ekonomin går 2024 in i en lågkonjunktur. Både hushåll och företag pressas av den höga inflationen och det allt högre ränteläget. Hushållens reala disponibla inkomster minskar i år och hushållen drar därför markant ner på konsumtionen. Samtidigt faller bostadsinvesteringarna kraftigt som en följd av en nedgång i bostadspriserna och ökade produktionskostnader. Dessutom påverkas exportsektorn av en vikande konjunktur i omvärlden. Det dröjer till 2025 innan konjunkturen tydligt vänder uppåt och lågkonjunkturen bedöms inte vara över förrän 2026. En majoritet av barnfamiljerna, oavsett inkomst, är oroliga för att deras hushållsutgifter kommer öka men barnfamiljer med lägre inkomster är betydligt mer oroliga. Barnfamiljer med lägre inkomster är mest drabbade, oavsett om man ser till oro som till konkreta vardagliga svårigheter. En stor andel uppger att den ansträngda ekonomiska situationen går ut över deras barns behov och också drabbar barn genom ökad oro. Barn i familjer till ensamstående med lägre inkomst och sammanboende med låg inkomst drabbas på flera olika sätt. Det handlar om de mest grundläggande behoven; som att äta näringsrik mat, ha kläder inför årtidsväxlingar, och att fritidsaktiviteter behöver dras in på såväl som att resor under helger och lov uteblir. Region Gävleborg behöver bidra till att lågkonjunkturrens sociala följdverkningar på alla vis minskas. Alla organisationens verksamheter och resurser bör ianspråkta utifrån sina uppdrag och kompetenser.

Barn och unga är den regionala kulturplanens mest prioriterade målgrupp. För att skapa goda förutsättningar för kultur för barn och unga i hela länet har Region Gävleborg tagit initiativet till en regional samverkansgrupp med fokus på detta område. Samverkansgruppen består av representanter från länets kommuner och kulturaktörer med regionalt varaktigt uppdrag, dvs Arkiv Gävleborg, Folkteatern Gävleborg, Gävle Symfoniorkester, Hälsinglands museum, Läns museet Gävleborg, Kulturutveckling Region Gävleborg och Riksteatern Gävleborg. I samverkansgruppen finns mycket goda möjligheter att i samverkan planera och förbereda för sommarlovsaktiviteter för barn i Gävleborg att kostnadsfritt ta del av samt i dessa aktiviteter inkludera (åtminstone) lunch. Givet lågkonjunktorens utdragna förlopp (t.o.m. 2026), ska sådana aktiviteter planeras, förberedas och genomföras för åren 2025 och 2026.

Kulturpris för barn och unga

Barns och ungas eget kulturskapande ska premieras och uppmärksammas. Kultur- och kompetensnämnden uppdras att under 2024 undersöka förutsättningarna för att instifta ett årligt kulturpris för barn och unga (7-17 år) i Gävleborgs län. Priset ska uppmärksamma barns och ungas eget skapande i relation till olika kulturformer.

Vård och stöd under graviditet och förlossning

Vården och stödet som ges under graviditet och förlossning har betydelse både för jämställdheten mellan kvinnor och män och för barnens hälsa och framtida möjligheter på kort och lång sikt. Föräldraskapsstöd både individuellt och i grupp om barns utveckling och behov är viktigt för att öka kunskapen hos nyblivna föräldrar. Därför ska Region Gävleborg vidta följande åtgärder: analys- och uppföljningsavdelning Samhällsmedicin får i uppdrag att analysera vilka informationsåtgärder före graviditet som kan vara verkningsfulla för att minimera risken att fostret utsätts för påverkan av ohälsosamma levnadsvanor innan konstaterad graviditet. Ett stärkt föräldraskapsstöd med mer riktade insatser mot familjer med förhöjd risk för ohälsa ska utarbetas i samverkan mellan berörda verksamheter i Region Gävleborg och kommuner i länet. Riktad information ska tillgängliggöras på olika språk, både som text och tal, och i olika kanaler.

Integrera jämlikhetsperspektiv i barnsjukvården i Region Gävleborg

En viktig del i styrningen mot en mer jämlik vård är att uppnå samsyn kring vad en jämlik hälso- och sjukvård innebär i länet, och vilka områden som bör prioriteras. Denna konsensus saknas i dagsläget. Kunskapsstyrning är ett av vårdens viktigaste verktyg för att säkra en jämlik vård. Ett centralt område som saknar data och analys är hur väl barn och ungas behov tillgodoses av vården. Vikten av *det tidiga livet* för en jämlik hälsa motiveras närmare i SOU 2016:55. Därför ska Region Gävleborg vidta följande åtgärder: Region Gävleborg ska genomföra fördjupade analyser kring vilka barn som i lägre grad än andra uppsöker hälso- och sjukvården, både vid behov och vid förebyggande insatser, och vad uteblivna besöken beror på. Därtill ska Region Gävleborg integrera ett jämlikhetsperspektiv i planering, genomförande

och uppföljning av all hälso- och sjukvårdsverksamhet, såväl ordinarie arbete som utvecklingsarbeten, riktad till barn.

Stärk hälso- och sjukvårdens samverkan och samordning med socialtjänst och tandvård

I planeringen och utvecklingen av hälso- och sjukvården behöver det finnas förutsättningar för samverkan och samordning med alla relevanta aktörer, för att barn och unga ska kunna erbjudas en sammanhållen, god, nära, likvärdig hälso- och sjukvård där hälsofrämjande och förebyggande insatser ingår. Det finns behov av en stärkt samverkan och samordning mellan hälso- och sjukvården och socialtjänsten, respektive hälso- och sjukvården och tandvården. Därför ska Region Gävleborg vidta följande åtgärder: I planeringen och utvecklingen av hälso- och sjukvården (God och nära vård) till barn ska samverkan med socialtjänsten stärkas. I planeringen och utvecklingen av hälso- och sjukvården (God och nära vård) och tandvården till barn ska samordningen mellan verksamheterna utvecklas.

Systematiskt arbetssätt med barns och ungas rättigheter och behov

Det är viktigt att Region Gävleborg utvecklar strategier och förutsättningar för att barns och ungas synpunkter och erfarenheter hörs och beaktas vid utformningen av hälso- och sjukvården. Barn och unga och deras närstående behöver få vara delaktiga vid planeringen och utformningen av hälso- och sjukvården på alla nivåer. Det handlar om delaktighet på en övergripande nivå när hälso- och sjukvården organiseras och planeras. Det kan också ske genom samverkan med civilsamhällesorganisationer. Region Gävleborg behöver på ett ännu tydligare och mer systematiskt sätt integrera barns och ungas rättigheter och behov i planeringen av hälso- och sjukvården, för att i organisationen göra de anpassningar som krävs för ändamålet. Därför ska följande åtgärder vidtas: Region Gävleborg ska systematiskt integrera barns och ungas rättigheter och behov i planeringen och organiseringen av hälso- och sjukvården.

Omställningen till en god och nära vård behöver stärkas med ett barnrättsperspektiv

Målet med den pågående omställningen God och nära vård är gynnsamt för barn och unga. Det sätter fokus på tidiga och samordnade insatser. För att omställningen ska anpassas till barn och unga behöver dock även elevhälsan och tandvården inkluderas i omställningsarbetet. En framtida stark primärvård i länet som arbetar mer hälsofrämjande, förebyggande och uppsökande för barn och unga, kan ge stora hälsoekonomiska vinster. Primärvården kan genom sitt breda uppdrag ta ett helhetsgrepp om barnets eller den unges och barns vårdnadshavares hälsoutveckling och förebygga uppkomsten av ohälsa och sjukdomar. Därför ska följande åtgärder vidtas: Region Gävleborg ska komplettera och förstärka den pågående omställningen i hälso- och sjukvården till en god och nära vård med ett barnrättsperspektiv.

Föräldraskapsstöd i samverkan genom ett utökat hembesöksprogram

I det svenska barnhälsovårdsprogrammet är ett tidigt hembesök en av grunderna, där hembesöket ofta är det första mötet mellan nyblivna föräldrar, barnet och sjuksköterskan på barnvårdscentralen. Mycket tyder på att om samhället ska uppnå en jämlik och förbättrad folkhälsa behöver verksamheter med olika huvudmän ges bättre förutsättningar att arbeta tillsammans. Ett utökat hembesöksprogram har förutsättningar att vara en långsiktig satsning som kan utjämna skillnader mellan barn som växer upp i olika områden i Gävleborgs län och på så sätt bidra till att fler barn får en bra start i livet. Ett sådant utökat program bör bygga på samverkan mellan barnhälsovården och socialtjänsten, som tillsammans ska ge ett förstärkt stöd under barnets första 15 månader. Därför ska Region Gävleborg vidta följande åtgärder: utreda behovet av ett utökat hembesöksprogram i Gävleborgs län samt att utredningen sker i nära samverkan med kommunerna i länet.

Öppna familjeläkarjouren i Sandviken

Tillfällig stängning av familjeläkarjouren i Sandviken som gjordes på grund av coronapandemin var en rimlig åtgärd i en fullt pågående pandemi för att samla resurserna. Inget politiskt beslut har tagits att familjeläkarjouren i Sandviken ska stängas permanent. 24 Stängningen av familjeläkarjouren har orsakat stor olägenhet för patienterna i västra Gästrikland och jourmottagningen vid Gävle sjukhus inte är tillräckligt för att möta behoven av primärvårdsinsatser i regionen. Region Gävleborg vidtar åtgärder för att återöppna verksamheten i Sandviken.

Utveckla och stärk stödet för syskon till barn med cancer

Syskonen till cancerdiagnosticerade barn längtar efter sin vardag och sitt familjeliv. De mår bra av att träffa andra i samma situation och det är viktigt att ha familj och vänner i sin närhet. Det är förekommande att syskon till ett barn med cancerdiagnos har en fortsatt psykisk påverkan på grund av händelsen efter avslutad behandling. Syskon känner sig därtill fortfarande ledsna över det som hänt flera år efteråt. Sådan psykisk ohälsa påverkar både individen och dess familj negativt men är också en vård- och samhällskostnad. Därför är det nödvändigt att fokusera på att förebygga sådan psykisk ohälsa i tid. Stöd från omgivningen påverkar syskonens känslor, tankar och beteenden positivt. Rätt stöd stärker känslan av meningsfullhet och sammanhang och gör individen bättre på att hantera stress som uppstår. Stöd kan erhållas från många i omgivningen: föräldrar, släkt och vänner är uppenbara resurser. Sannolikt är det dock nödvändigt att också kunna erbjuda syskonen professionellt stöd. Ett sådant stöd är syskonfrämjare. En syskonstödjares uppgift är att ge syskon till ett sjukt barn extra uppmärksamhet, hjälp och stöd. Därför ska följande åtgärder vidtas: Region Gävleborg ska i större utsträckning inkludera syskon till cancersjuka barn i omvårdnaden, som en del att i ett tidigt stadium förebygga ohälsa och minska lidande hos syskon. Därtill ska organisationen säkerställa och kvalitetssäkra uppföljningen av syskon till cancersjuka barn i länet. Dessutom ska Region Gävleborg utreda behov samt möjlighet att införa resursen syskonstödjare i cancervården.

Utveckla tandvårdens arbete med att bedöma risken för karies hos barn

Karies är en sjukdom som till stor del går att förebygga genom goda, regelbundna munhygien- och kostvanor. Vanor grundläggs tidigt i ett barns liv och de kan vara svåra att bryta när de väl etablerats. Därför är det viktigt att tidigt arbeta hälsofrämjande och förebyggande med att stötta familjer och uppmuntra till goda vanor i vardagen. Det behovet är särskilt tydligt för familjer som lever i socialt utsatta kontexter. Tandvårdens samverkan med andra aktörer, såsom barnhälsovården, är en viktig del i att identifiera barn som löper risk att utveckla ohälsa och för att tidigt kunna sätta in förebyggande och hälsofrämjande insatser. Det är en svårighet för tandvården att identifiera de barn som löper risk för att få karies redan innan de första kariesskadorna har uppkommit. Det verkar främst vara befintliga kariesskador som ligger till grund för undersökningsfrekvensen i tandvården. Socioekonomiska och andra förhållandena förefaller inte vara utgångspunkt för förebyggande arbete och undersökningsfrekvens. Följande åtgärd påbörjas: Region Gävleborg och Folktandvården Gävleborg utvecklar tandvårdens förmåga och arbete med att bedöma risken för att karies utvecklas med hänsyn till barnets socioekonomiska omständigheter.

Tillgängliga ungdomsmottagningar i hela länet

Tröskeln för att få hjälp av ungdomsmottagningen måste sänkas och den fysiska tillgängligheten öka. Ett särskilt fokus ska finnas för att utveckla tillgången till mottagningar för ungdomar som bor utanför länets tätorter och antalet familjecentraler i länet ska bli fler.

Ungas psykiska hälsa och ohälsa

Det krävs specifik kompetens för att upptäcka, utreda och behandla psykisk ohälsa hos barn och unga, bland annat eftersom de har olika uttryck och behov från de späda åldrarna till ungdomen. Nödvändiga funktioner och kompetenser behöver finnas inom primärvården i länet för att kunna möta barn och unga med psykiska vårdbehov och för att kunna arbeta familjecentrerat. Primärvården behöver därför utveckla den allmänna och specifika barn- och ungdomskompetensen och bygga upp psykosociala team samt utveckla tvärprofessionella och tvärsektoriella arbetssätt när det gäller vård och behandling av barns och ungas psykiska vårdbehov. Dessutom behöver primärvården kunna erbjuda riktade föräldrastöd och psykologiska insatser för att förebygga och behandla psykisk ohälsa hos barn och unga. En resurs- och kompetensförstärkning av primärvården i Region Gävleborg i syfte att stärka verksamheten för psykiska vårdbehov hos barn och unga är nödvändig och bidrar till en bredare barn- och ungdomskompetens i primärvården som möter barns och ungas behov. Därför ska Region Gävleborg vidta följande åtgärder: Inom ramen för den pågående omställningen till god och nära vård ska primärvården förstärkas med nödvändiga resurser och kompetenser, och ge förutsättningar för tvärprofessionellt och tvärsektoriellt samarbete, för att möta barns och ungas psykiska vårdbehov.

Lära barn om psykisk hälsa kan minska psykiska problem

Varken skolans elevhälsa, primärvård eller barn- och ungdomspsykiatri är idag dimensionerad för att möta det växande tryck som finns gällande barn och ungas hälsa. Samtidigt som insatser behövs för att stärka vårdsystemet, så visar forskning att det mest kostnadseffektiva sättet för ett samhälle att hantera psykisk och fysisk ohälsa är att förebygga den. Det förebyggande arbetet behöver göras systematiskt på många nivåer; från stadsplanering och föräldrastöd till skolbaserade insatser som att utveckla skolans organisation och stärka elevhälsan. Utbildning och särskilt skolundervisning om psykisk hälsa och hur den kan hanteras, både sin egen och andras, minskar barns psykiska besvär. Elever som i skolan får lära sig om psykisk hälsa mår bättre. Detta ökar studiero i klassrummet, gör att fler elever klarar lärandemålen och ytterst öka elevernas inflytande över deras egna liv. De positiva effekterna kan ses på skolbarn i alla åldrar, såväl på lågstadiet och mellanstadiet som på högstadiet och gymnasiet. De kunskapshöjande insatserna är effektiva när de riktas till alla barn i en klass eller en skola. Detsamma gäller när insatserna riktas specifikt till barn som har särskild risk att utveckla psykiska problem. Insatser behöver göras på många nivåer. Begrepp som t.ex. hälsa och välbefinnande är återkommande i båda skolans och förskolans läroplan men det saknas i praktiken förutsättningar för att arbeta hälsofrämjande i form av tydliga ramverk och stöd för lärare och övrig skolpersonal. Region Gävleborg ska undersöka förutsättningarna för ett fördjupat skolundervisningsarbete rörande barns och ungas psykiska hälsa i samverkan med förskole- och skolhuvudmännen i länet.

Undersök om det finns ett mörkertal i psykisk ohälsa i familjer med låg socioekonomisk status och ställning i länet

Samtidigt som barn i ekonomiskt utsatta familjer har sämre psykisk hälsa, framgår att inskrivningar på sjukhus och medicinering för psykisk ohälsa inte har ökat lika mycket för barn i familjer längst ner i inkomst- och utbildningsfördelningen som för andra grupper. Tyder detta på att barn i familjer med låga inkomster och med föräldrar som har låg utbildning, i ökad utsträckning inte söker eller får tillräcklig vård för psykisk ohälsa? Frågan måste av flera och uppenbara skäl klarläggas och göras till föremål för fortsatt analys. Följande åtgärd vidtas: Region Gävleborgs analys- och uppföljningsavdelning Samhällsmedicin uppdras att undersöka om det finns ett mörkertal i psykisk ohälsa i familjer med låg socioekonomisk status och ställning i länet.

Kostnadsfria vaccinationer mot TBE för barn

Spridningen av det fästingburna viruset TBE ökar och finns konstaterat i Gävleborg. I och med klimatförändringarna antas spridningen också fortsätta norrut, enligt Folkhälsomyndigheten. TBE kan orsaka en allvarlig form av hjärnhinneinflammation med svår huvudvärk, feber och förlamningssymtom. För att skydda sig mot viruset finns ett effektivt vaccin tillgängligt. Dock måste den enskilde stå för kostnaden själv. Barn till låginkomsttagare saknar ofta saknar skydd mot det fästingburna viruset TBE. Region Gävleborg ska erbjuda barn i länet kostnadsfri vaccination mot TBE.

Utveckla och erbjud en förstärkt utrednings- och uppföljningsverksamhet för barn och unga med allergier i Gävleborg

I de flesta fall kan utredning samt behandling av allergier och astma ske inom primärvården. När allergisnuvan och besvären från lungorna förvärras och när personen inte längre blir hjälpt av symtomlindrande mediciner och har en sänkt livskvalitet under lång tid, krävs medicinska behandlings- och utredningsinsatser. Det gäller också för utredning av mat- och läkemedelsallergi. Tyvärr fungerar samverkan mellan primärvård och specialistvård inte tillfredsställande. Ett annat område är övergången mellan barn- och vuxenvård. Många unga med allergisjukdom upplever sig borttappade i vården. Transitionen är mer än en överföring mellan barn- och vuxensjukvård. Det handlar om att den unge måste få redskap och kunskap att själv hantera sin sjukdom och där har sjukvården en mycket viktig uppgift. Astma kommer ofta i barndomen. Om barn har besvär av allergi är risken att de utvecklar astma långt högre än för dem som inte är allergiska. Samtidigt är det ett känt problem att barn med konstaterad allergi inte följs upp i tillräcklig utsträckning. Utebliven uppföljning innebär att många barn lever med föreställningen att de är allergiska trots att allergin ofta övergått. Detta medför ett antal problem, däribland att barnet vidtar onödiga anpassningar i sitt vardagliga liv trots att sådana alltså ej behövs; att antalet specialkostportioner i förskola och skola inte anpassas efter verkliga behov. Av mer allvarlig art är att bristande uppföljningar orsakar barn med svåra allergier saknar viktiga akuthjälpmiddel. Region Gävleborg ska utveckla en förstärkt utrednings- och uppföljningsverksamhet för barn med allergier.

Övervikt hos fyraåringar i Gävleborg

I Gävleborgs län är andelen barn med övervikt högre än riksgenomsnittet. Enligt en nationell sammanställning från 2018 med barn födda 2014, hade 11 och 3 procent av flickorna övervikt respektive obesitas. Andelen pojkar med övervikt och obesitas var 8 respektive 2 procent. Motsvarande siffror för andel flickor med övervikt och obesitas i Gävleborg är 14 respektive 3 procent, medan 10 respektive 2 procent av pojkarna i Gävleborg har övervikt respektive obesitas. Skillnaderna är anmärkningsvärda och illavarslande för en god och jämlik barndom och för den kommande perioden som ung vuxen i länet. Det finns även stora skillnader mellan olika BVC-enheter inom länet. Andelen överviktiga flickor sträcker sig mellan 3-29 procent, med lägst andel vid Capio Gävle och högst andel vid Harmånger Hälsingeläkarna BVC. Lägst andel överviktiga pojkar uppmättes vid Capio Gävle med 4 procent, och högst andel vid Storvik BVC på 20 procent. Sådana väldigt höga nivåer i absoluta tal avseende övervikt samt den omfattande regionala variationen måste adresseras och åtgärdas genom att utreda orsakerna till de höga nivåerna av övervikt hos barn (fyra år) i Gävleborg samt utarbeta ett program för att på sikt åtgärda problemet med övervikt hos fyraåringar i Gävleborg. Programarbetet bör ske i samverkan med relevanta kompetenser i Region Gävleborg samt kommunerna i Gävleborgs län.

Öka kunskaperna om förlopp, utfall, prognos och behandling avseende ätstörningar hos barn och unga i Gävleborg

Ätstörningar är allvarliga hälsoproblem som oftast drabbar yngre personer. Ätstörningar drabbar betydligt oftare flickor än pojkar. Pojkar och män med ätstörning utgör ca 1/10-1/5 beroende på åldersgrupp. Anorexia nervosa präglas av självsvält, som leder till en påtaglig undervikt, tillsammans med en rädsla för att gå upp i vikt, störd kroppsuppfattning samt att självkänslan är påtagligt beroende av vikt och kroppsform. Det är vanligt att patienter med anorexia nervosa har så pass låg vikt att basala kroppsliga funktioner, såsom menstruation, inte längre fungerar. Anorexia nervosa är den dödligaste psykiatriska sjukdomen och tio procent av de som drabbas dör till följd av sjukdomen. Bulimia nervosa präglas av hetsätning tillsammans med kompensatoriskt beteende. Hetsätning innebär intag av en onormalt stor mängd mat under en begränsad period med upplevd förlorad kontroll över sitt ätande. Kompensation innebär t.ex. kräkning, laxering eller överdrivet motionerande för att kompensera för hetsätningens effekter på vikten (vare sig dessa är faktiska eller ej). Det föreligger också en rädsla för viktuppgång och självkänslan är påtagligt beroende av vikt och kroppsform. Kostnaderna för ätstörningarna är stora, både i termer av personligt lidande och i hälsoekonomiska termer. Hetsätningstörning liknar i mångt och mycket bulimia nervosa, men uppvisar inga upprepade kompensationsbeteenden vilket leder till att övervikt är en vanlig konsekvens vid hetsätningstörning. Vid hetsätningstörning krävs heller inte de kognitiva symptomen kring rädsla för viktuppgång och vikt- och kroppspåverkad självkänsla. Trots framsteg i studier av ätstörningar under de senaste decennierna är kunskaperna fortfarande bristfälliga på flera viktiga områden. Kliniska riktlinjer och konsensusuttalanden för utredning och behandling av ätstörningar betonar vikten av att öka kunskaperna om förlopp, utfall, prognos och behandling. Region Gävleborg kartlägger och ökar kunskaperna om förlopp, utfall, prognos och behandling avseende ätstörningar hos barn och unga i Gävleborg.

Föräldrars rätt till journalinformation

Vårdnadshavare är ansvarig för sina barns och ungdomars omvårdnad, trygghet och en god fostran fram tills barnen fyller 18 år och är myndiga. Barnens vårdnadshavare är även ansvariga för att barnen får den tillsyn som behövs med hänsyn till deras ålder, utveckling och övriga omständigheter samt ska se till att barnen får tillfredsställande försörjning och utbildning. Vårdnadshavarna är även ytterst ansvariga för sina barns hälso- och sjukvård. I Sverige har barn rätt till sekretess när det gäller sin hälsa och vård enligt patient- och personuppgiftslagen (1998:204). Detta innebär att barn över 13 år har rätt att själva avgöra vilka som får ta del av deras journalinformation. Många föräldrar kan känna oro när det gäller sina barns hälsa och vård. För att hjälpa och stötta efterfrågar de tillgång till information som är viktig för barnets välmående. Region Gävleborg ska ge föräldrar tillgång till barnens journaler efter att barnet fyllt 13 år för att ge en bra balans mellan barnets rätt till sekretess och föräldrarnas ansvar för barnets välbefinnande samt ge föräldrarna tillgång till viss information för att säkerställa

att barnet får den vård och behandling som det behöver samtidigt som barnets rätt respekteras till sekretess och självbestämmande.

Utred och vidta åtgärder mot barnfattigdomen

Rapporter från Rädda barnen, Röda korset, Majblomman och Hyresgästföreningen visar att barn som växer upp i fattiga familjer har fått en allt svårare situation. Effekterna av inflationen slår hårt mot familjer med små marginaler. Hyresgästföreningen möter barnfamiljer som kämpar för att undvika vräkning. Ansökningarna till Majblomman gäller allt oftare mer basala behov hos barnen som kläder och skor. Köerna till utdelning av matkassar hos Röda korsets växer. En av fem föräldrar i ekonomiskt utsatta familjer har någon gång inte haft råd att äta sig mätt de senaste månaderna. Rädda Barnens kostnadsfria fritidsverksamheter och läxhjälp samlar fler barn och unga än någonsin. När föräldrars levnadsstandard och ekonomi sviktar måste samhället kliva in och stötta upp. Det behövs politisk handlingskraft för att öka jämlikheten bland barnen i Gävleborg. Region Gävleborg som den enskilt största organisationen i länet, som också möter barn och deras föräldrar i en rad verksamheter, allt från i barnavården, mödravården, tandvården, barn- och ungdomspsykiatri till inom kultur- och fritidsområdet och i kollektivtrafiken, behöver ta ökat ansvar för detta. Region Gävleborg uppdras att utreda hur barnfattigdomen ser ut i länet och identifierar dess regionala/lokala orsaker och konsekvenser samt därefter utarbetar en strategisk plan för att motverka barnfattigdom utifrån dess orsaker i länet.

Instifta ett regionalt barnbokslut för barn och unga

I närtid har gruppen barn och unga drabbats särskilt hårt. Pandemin försvårade avsevärt för barn och unga; efter pandemin har den nuvarande ekonomiska krisen slagit hårt mot gruppen, med inflation, höjda elpriser, höjda matpriser, höjda boendekostnader med allt det innebär av oro och osäkra levnadsförhållanden, med konsekvenser som fysisk och psykisk ohälsa, sannolikt också ökad risk för våld i nära relationer och ett ännu större utanförskap för barn och unga i redan utsatta familjer. Region Gävleborg är en offentlig organisation med mycket stor betydelse för barns och ungas liv och hälsa, välmående och utveckling. Region Gävleborg bedriver sjukvård, arbete för ökad folkhälsa, kultur, kollektivtrafik, utbildning, med mera. Samtliga verksamheter måst anses centrala för barns och ungas villkor i Gävleborgs län. För att dels samlat infånga och åskådliggöra vad RG bidrar med i detta avseende – barns och ungas villkor – samt dels utvärdera och prioritera, bör regionfullmäktige instifta ett barnbokslut. Ett barnbokslut ska vara en sammanställning av verksamhetsresultat inom RGs förvaltningar, som direkt berör barn/unga och som särskilt utvärderar hur fattade beslut påverkat barns och ungas villkor i länet. Barnbokslutet ska bidra till en helhetssyn på verksamheter för barn och unga.

Mål avseende Trygghet i livets alla skeden – arbetslivet samt vuxenlivet

Stärkt hälsa i hela länsbefolkningen

Trots en generell positiv hälsoutveckling i Gävleborgs län, med bland annat ökad medellivslängd, minskat insjuknande och minskad dödlighet i hjärt- och kärlsjukdom, ökar de ojämlika skillnaderna i hälsa i befolkningen. Den positiva hälsoutvecklingen gäller med andra ord inte alla. Hur länge människor lever, men också hur de mår medan de lever, skiljer sig åt mellan grupper i befolkningen. Ojämlikhet i hälsa handlar om systematiska skillnader i hälsa mellan grupper. Det handlar alltså inte om hälsoskillnader som finns mellan individer, eller över tid för samma individ. Systematiska skillnader i hälsa är skillnader som beror på strukturer och normer som ger olika grupper olika förutsättningar för god hälsa. Region Gävleborg ska bidra till en jämlik folkhälsa med avseende på att minska strukturella skillnader i dödlighet och sjuklighet mellan grupper.

En primärvård i hela länet för alla länsbor

Den svenska hälso- och sjukvården är ännu ojämlik både avseende tillgång och utfall. Den vård och behandling som erbjuds befolkningen är beroende av bostadsort, om den enskilde är man eller kvinna, vilken utbildningsnivå och årsinkomst den enskilde har, om personen är född i Sverige, vilken åldersgrupp den enskilde tillhör, eller om den enskilde utöver den somatiska sjukdomen har en psykiatrisk diagnos eller en funktionsnedsättning. Dessutom är ojämlikheterna stora och bestående. Den nationella situationen återfinns också i Gävleborg. Utifrån grundläggande socialdemokratiska principer om rättvisa, social utjämning och solidaritet kan en sådan situation, mitt i kärnan av den svenska välfärden, aldrig accepteras. Sjukvård visar sämre resultat när det gäller patienternas egen upplevelse av vårdens förmåga att ge information och stöd, att göra patienten delaktig i sin egen vård. Sjukvården är också alltför koncentrerad till akutsjukhus och specialistvård.

En stark primärvård i länet har goda möjligheter att bidra till en jämlik hälsa i befolkningen. Därför ska primärvården i Gävleborg vara basen i utvecklingen av sjukvården. Tillgänglighet är en av de viktigaste jämlikhetsaspekterna för hälso- och sjukvården. Tillgänglighet handlar om att vården ska ges i rimlig tid för den enskilde. Men för patienten och de anhöriga innebär god tillgänglighet också att få träffa rätt person, med rätt kompetens vid upprepade tillfällen, att erbjudas bra information, mötas av en trygg fysisk miljö, att ha tillgång till en flexibel bokning, mm. I det individuella vårdmötet ska sjukvården i Gävleborg stärka individens tilltro att hantera sin egen sjukdom. Vården ska vara en serviceinriktad verksamhet. God tillgänglighet förutsätter balans mellan befolkningens efterfrågan och sjukvårdens kapacitet och är därmed en fråga om prioritering utifrån behov, inte den enskildes ekonomiska och sociala förutsättningar.

En stark och fri kultur; ett levande civilsamhälle

Ett starkt och levande regionalt civilsamhälle är demokratin underbyggnad i Gävleborg. Det består av ideella föreningar och folkrörelser, samfund och kooperativ som har byggts av människor som i samverkan vill förverkliga idéer, utveckla gemenskapen och tillvarata intressen. Demokratin börjar i vardagens gemenskap. Det handlar om att få uttrycka sina meningar och att utveckla dem i respektfulla samtal med andra, om att ha rätt att driva sina åsikter och försöka påverka andra och om möjligheten att i samverkan skapa föreningar och bygga verksamheter som tillvaratar det gemensamma intresset. Med en levande vardagsdemokrati skapas den tillit till varandra och till de gemensamma institutionerna som kännetecknar ett gott samhälle. Ideellt arbete och föreningslivet i Gävleborg är en omistlig del av den regionala demokratin. Organisationernas möjlighet att bedriva verksamhet, utvecklas och därigenom bidra till demokrati, folkhälsa, gemenskap och social sammanhållning ska stärkas i hela länet. En stark och oberoende kultursektor är en viktig del av en välfungerande demokrati. De enskilda kulturskaparna tillhör kulturlivets fundament och att kulturskapare kan arbeta under bra villkor är därför en förutsättning för ett vitalt kulturliv. Det är angeläget att öka tillgängligheten till kultur i hela länet för genom kulturen ökas självförståelse och självkänsla. Stabila observationer är att kvinnor i högre utsträckning än män är delaktiga i kulturlivet, att yngre är mer aktiva i kulturlivet än äldre, att social härkomst, uppnådd klass och inkomst påverkar i vilken utsträckning människor deltar i kulturlivet och att kulturdeltagandet är högre i städer. Kulturella uttrycksformer som innehåller och speglar Gävleborgs mångfald och historia hjälper till att förklara, inkludera och skapa delaktighet i länet. Det regionala kulturarvet ska stärkas och tillgängliggöras. Idag görs politiska försök att tysta och hindra fri kulturutövning i Gävleborg. Det har därför blivit helt avgörande att nu garantera yttrandefriheten och den konstnärliga och skapande friheten.

Sjukvård efter behov för ökad jämlikhet och tillgänglighet

Alla ska erbjudas en behovsanpassad hälso- och sjukvård av god kvalitet. En sådan vård ska vara jämlik, jämställd och tillgänglig. Detta är en grundförutsättning i den svenska välfärdsmodellen. Fri skattefinansierad sjukvård ger befolkningen en bättre hälsa, minskar orättvisa hälsoklyftor och leder till de bästa medicinska resultaten. Det finns emellertid mycket att göra för att bättre nå målet om en mer jämlik och rättvis sjukvård. Det ska tas ytterligare steg för en jämlik tandvård där tandhälsa inte är en klassfråga. De ekonomiska trösklarna till tandvården ska sänkas. På sikt måste tandvården omfattas av ett högkostnadsskydd liknande hälso- och sjukvårdens.

Den svenska hälso- och sjukvården är ännu ojämlik både avseende tillgång och utfall. Den vård och behandling som erbjuds befolkningen är beroende av bostadsort, om den enskilde är man eller kvinna, vilken utbildningsnivå och årsinkomst den enskilde har, om personen är född i Sverige, vilken åldersgrupp den enskilde tillhör, eller om den enskilde utöver den somatiska sjukdomen har en psykiatrisk diagnos eller en funktionsnedsättning. Dessutom är ojämlikheterna

stora och bestående. Den nationella situationen återfinns också i Gävleborg. Utifrån grundläggande socialdemokratiska principer om rättvisa, social utjämning och solidaritet kan en sådan situation, mitt i kärnan av den svenska välfärden, aldrig accepteras.

Sjukvård visar sämre resultat när det gäller patienternas egen upplevelse av vårdens förmåga att ge information och stöd, att göra patienten delaktig i sin egen vård. Sjukvården är också alltför koncentrerad till akutsjukhus och specialistvård. För att bibehålla eller öka kvaliteten i sjukvården måste organisation och synsätt förnyas. Vården måste komma närmare människorna via hälsocentraler, specialistmottagningar, mobila team, digitala lösningar, till patientens egna hem. Tidiga insatser och förebyggande vård kan förhindra insjuknande och förbättra prognosen vid sjukdom.

Geografisk närhet ska vara prioriterat i utvecklingen av den nära vården men verksamheten ska i allt större utsträckning flytta närmare människorna också med hjälp av nya tekniska lösningar. Digitaliseringen av sjukvården ska stärkas.

Mer av vård som idag ges vid sjukhusen måste erbjudas vid hälsocentralerna. En stark primärvård i länet har goda möjligheter att bidra till en jämlik hälsa i befolkningen. Därför ska primärvården i Gävleborg vara basen i utvecklingen av sjukvården.

Tillgänglighet är en av de viktigaste jämlikhetsaspekterna för hälso- och sjukvården. Tillgänglighet handlar om att vården ska ges i rimlig tid för den enskilde. Men för patienten och de anhöriga innebär god tillgänglighet också att få träffa rätt person, med rätt kompetens vid upprepade tillfällen, att erbjudas bra information, mötas av en trygg fysisk miljö, att ha tillgång till en flexibel bokning, mm. I det individuella vårdmötet ska sjukvården i Gävleborg stärka individens tilltro att hantera sin egen sjukdom. Vården ska vara en serviceinriktad verksamhet.

God tillgänglighet förutsätter balans mellan befolkningens efterfrågan och sjukvårdens kapacitet och är därmed en fråga om prioritering utifrån behov, inte den enskildes ekonomiska och sociala förutsättningar.

Politikens inriktning avseende Trygghet i livets alla skeden – arbetslivet samt vuxenlivet

Genom följande inriktningar uppnås målen inom området Trygghet i livets alla skeden – arbetslivet och vuxenlivet:

En föränderlig arbetsmarknad kräver möjligheter till omställning

Det sker kontinuerligt en strukturomvandling på arbetsmarknaden, bl.a. till följd av klimatomställningen, en ökad digitalisering och automatisering i arbetslivet. Detta ställer nya och högre krav på arbetskraftens kompetenser. För att tillgodose

arbetstagarnas behov av kvalifikationer så att de kan ställa om till ett nytt yrke eller till en ny nivå inom det yrke de redan har behöver det finnas en god tillgång till utbildning, kompetensutveckling och validering. Det råder brist på efterfrågad arbetskraft inom många sektorer, bl.a. inom industrin till följd av klimatomställningen. Behovet av personal inom offentlig verksamhet som utbildning, vård och omsorg är fortsatt stort, samtidigt som den fortsatta digitaliseringen skapar behov av kompetenser inom teknik, data och it. För att arbetsmarknaden ska fungera så bra som möjligt behöver lärande som sker utanför formell utbildning behöva synliggöras och erkännas. Tillgång till kompetensutveckling och validering kan bidra till att de som har yrkeskunskaper men saknar arbete får möjlighet att komma in på arbetsmarknaden. Att yrkesverksammas kompetens synliggörs och intygas på ett formaliserat sätt kan främja rörligheten på arbetsmarknaden och ge en bättre matchning av kompetens mot olika yrken. Validering som verktyg för att kartlägga och bekräfta kompetens förbättrar förutsättningarna för både strategisk kompetensförsörjning och karriärutveckling. Region Gävleborg ska bidra till att kompetensutveckling och validering utvecklas och stärks i länet.

Ett aktivt hälsoarbete

Region Gävleborg ska så långt möjligt säkerställa att förebyggande och främjande arbete når fler i befolkningen och i större utsträckning än idag når grupper med större risk och sårbarhet för ohälsa. Vidare ska hälso- och sjukvårdens systematiska och strukturerade arbete för att identifiera, och erbjuda stöd vid, ohälsosamma levnadsvanor stärkas. Därtill ska åtgärder vidtas för att öka kompetensen om normkritik och likabehandling hos ledning och personal i samtliga organisationens verksamheter, med målet att detta ska utveckla och stärka mötet med länsinvånarna.

Fördela primärvårdsresurserna dit de behövs för att möta medborgarnas behov

För att bättre nå mål om ökad jämlikhet och tillgänglighet, behöver regelverket för hälsovalssystemet i Region Gävleborg (RG) förtydligas. RG har goda erfarenheter av privata vårdgivare som tillhandahåller bra verksamheter för nöjda patienter. Men inte desto mindre uppstår ett dilemma i ett vårdvalssystem där privata vårdgivare har fri etableringsrätt och primärvårdshuvudmannen ett sista hands ansvar. Den fria etableringsrätten försvårar RGs skyldighet och möjlighet att ge medborgarna vård efter behov. Regelverket för hälsovalssystemet i RG behöver utformas så, att sista hands ansvaret överordnas privata aktörers möjlighet att etablera verksamhet utifrån andra hänsyn än befolkningens medicinska behov. Med en sådan princip är det möjligt att fördela primärvårdsresurserna dit de behövs för att möta medborgarnas behov. Angelägna förflyttningar i denna riktning är att stärka ett tillitsbaserat ledarskap där vårdgivarna ges bättre möjlighet att styra sin bemanning utifrån sina patienters behov.

En tandvård för alla

Det finns tydliga socioekonomiska skillnader även i tandhälsa bland länsbefolkningen. Inkomstskillnader förstärker skillnader i tandhälsa. Personer med lägre utbildningsnivå har ofta en sämre tandhälsa och den självs kattade tandhälsan är sämre bland personer i en socioekonomiskt utsatt position. Socioekonomi har också betydelse för skillnader i barns tandhälsa och hos personer med funktionsnedsättning påverkas såväl upplevd som faktisk tandhälsa negativt. Region Gävleborg ska ta ytterligare steg för en jämlik tandvård där tandhälsa inte är en klassfråga. En jämlik tandvård bör därför kännetecknas av två egenskaper, dels frånvaro av omotiverade skillnader i behandling och tillgänglighet, dels en förmåga att kompensera för skillnader i olika människors risk för att drabbas av ohälsa och förutsättningar att konsumera tandvård. Därför behöver insatser göras både vad gäller vårdgivarnas förutsättningar att erbjuda god tandvård på lika villkor och vad gäller att skapa jämlika förutsättningar för människor att kunna få tandvård.

Yttrandefrihet och konstnärlig frihet

Att yttrandefriheten upprätthålls är avgörande för ett demokratiskt samhälle. Därför måste också den konstnärliga friheten garanteras på statlig såväl som regional och kommunal nivå. Idag är friheterna satt under press och till och med hotade. Därför ska kultur- och kompetensnämnden genomföra en grundlig analys av nuvarande styrdokument (inkl dokument för reglering av stöd) för att stärka förutsättningarna för yttrandefrihet och konstnärlig frihet i länet. Likaså ska Region Gävleborg anslutas till fristadssystemet, som ger konstnärer på flykt säkerhet och möjlighet att vara fortsatt verksamma. Alla människors lika och okränkbara värde hotas när HBTQ-rörelsen ifrågasätts. För att stärka rörelsen i Gävleborg ansluter Region Gävleborg som sponsor och partner till lokala Pridearrangemang.

Ökad tillit och gemenskap behöver en stark folkbildning

Jämlika livsvillkor är en förutsättning för tillit. Stora sociala skillnader riskerar att skapa motsättningar och minskar möjligheten till identifikation mellan grupper i samhället, vilket är förutsättningen för solidaritet och sammanhållning. Nivåerna av tillit varierar mellan olika grupper av människor i Gävleborg. Lägst grad av tillit finns bland människor i utsatta positioner. Personer med låg utbildning, som lever i ekonomisk utsatthet och som har sämre hälsa har överlag en lägre grad av tillit än personer som har en socioekonomiskt starkare position. Yngre litar i lägre utsträckning än äldre på andra. Överlag är nivån av tillit något lägre i Gävleborg än i riket. Skillnader i livsvillkor och tillit påverkar vilka som deltar i val och vilka som inte deltar. Unga män, utrikes födda och personer med låg utbildningsnivå, låga inkomster och svag ställning på arbetsmarknaden deltar i val i lägre utsträckning än andra och riskerar därmed att i lägre grad få sina intressen tillgodosedda. Människor som bor i socioekonomiskt utsatta områden upplever sig ha sämre möjligheter att påverka, har sämre kunskaper om hur det politiska och demokratiska samhällslivet fungerar samt har ett lägre förtroende för myndigheter och offentliga verksamheter. Det finns anledning att uppmärksamma och motverka sjunkande grader av mellanmänniskt förtroende samt tillit till och deltagande i

samhällslivet bland länsborna. Folkbildning stärker demokratin och gör fler delaktiga i samhällsutvecklingen, vilket också bidrar till en god livsmiljö, attraktiva platser och en tillgänglig region. I skärningspunkten mellan den regionala jämlikhetsutredningen och den regionala utvecklingsstrategin utarbetas en regional folkbildningsstrategi vilken ska stärka värden som tillit och delaktighet samt platsattraktivitet och öppenhet.

Främja ett mer jämlikt demokratisk deltagande

I det senaste riksdagsvalet 2022 deltog 84,2 procent av dem som fick rösta. Det var en minskning med tre procentenheter jämfört med 2018. Även valdeltagandet i valen till kommun- och regionfullmäktige minskade i landet. Valdeltagandet i valet till regionfullmäktige följde den vikande trenden i Gävleborg. Det råder betydande skillnader i valdeltagandet mellan olika väljargrupper. Mot bakgrund av bostadssegregationen tar dessa skillnader sig ett geografiskt uttryck; att valdeltagandet är lågt i socioekonomiskt utsatta grupper är förklarligt, men en allvarlig signal; det lägre valdeltagandet bland unga, utrikes födda och personer med funktionsnedsättning kan leda till att deras åsikter inte kommer till uttryck i valresultaten. Valdeltagandet är också en viktig socialiseringsfaktor som kan skapa en känsla av tillhörighet och delaktighet. Individer med lågt valdeltagande är en heterogen grupp. Boende eller födelseort säger mycket litet om människors uppfattningar och strävanden. Det är viktigt att poängtera den roll som politiskt intresse och motivation har för valdeltagandet. Åtgärder för att öka kunskapen bland befolkningen och åtgärder som leder till att individer uppfattar att det är meningsfullt att rösta kan bidra till att stärka intresset och motivationen för politik i de grupper som röstar i lägre utsträckning i dag. Det är angeläget att det offentliga stödjer organisationer i det civila samhället i marginaliserade områden som bidrar till att människor får verktyg för politiskt deltagande. Att olika grupperingar engagerar sig för att öka röstandet är positivt. Insatser behöver göras på en bredd av områden, men särskilt fokus måste läggas på att skapa förutsättningar för kontroll, inflytande och delaktighet genom att främja ett mer jämlikt deltagande i demokratin samt därvid prioritera individer och grupper som i lägre utsträckning än andra har möjlighet till kontroll, inflytande och delaktighet. Region Gävleborg ska därför verka för ett breddat och mer jämlikt medborgarinflytande samt mer jämlikt deltagande i demokratin och de allmänna valen. Det kan innebära att arbeta för att öka valdeltagandet bland grupper där deltagandet är lägre, öka kännedom hos underrepresenterade grupper om hur engagera sig politiskt samt stärka möjligheten/vilja att delta i valen till de lokala, regionala och nationella parlamenten.

Ökad tillit och gemenskap behöver en stark folkbildning

Jämlika livsvillkor är en förutsättning för tillit. Stora sociala skillnader riskerar att skapa motsättningar och minskar möjligheten till identifikation mellan grupper i samhället, vilket är förutsättningen för solidaritet och sammanhållning. Nivåerna av tillit varierar mellan olika grupper av människor i Gävleborg. Lägst grad av tillit finns bland människor i utsatta positioner. Personer med låg utbildning, som lever

i ekonomisk utsatthet och som har sämre hälsa har överlag en lägre grad av tillit än personer som har en socioekonomiskt starkare position. Yngre litat i lägre utsträckning än äldre på andra. Överlag är nivån av tillit något lägre i Gävleborg än i riket. Skillnader i livsvillkor och tillit påverkar vilka som deltar i val och vilka som inte deltar. Unga män, utrikes födda och personer med låg utbildningsnivå, låga inkomster och svag ställning på arbetsmarknaden deltar i val i lägre utsträckning än andra och riskerar därmed att i lägre grad få sina intressen tillgodosedda. Människor som bor i socioekonomiskt utsatta områden upplever sig ha sämre möjligheter att påverka, har sämre kunskaper om hur det politiska och demokratiska samhällslivet fungerar samt har ett lägre förtroende för myndigheter och offentliga verksamheter. Det finns anledning att uppmärksamma och motverka sjunkande grader av mellanmänniskt förtroende samt tillit till och deltagande i samhällslivet bland länsborna. Folkbildning stärker demokratin och gör fler delaktiga i samhällsutvecklingen, vilket också bidrar till en god livsmiljö, attraktiva platser och en tillgänglig region. I skärningspunkten mellan den regionala jämlikhetsutredningen och den regionala utvecklingsstrategin utarbetas en regional folkbildningsstrategi vilken ska stärka värden som tillit och delaktighet samt platsattraktivitet och öppenhet.

Utred möjligheten för Region Gävleborgs folkhögskolor att delta i folkbildningsprojekt tillsammans med Ukraina

I projektet UKR-FOLK får ukrainska lärare möjlighet att delta i verksamheten vid en svensk folkhögskola genom att under en tid arbeta tillsammans med en ordinarie folkhögskollärare. Man kommer också att arrangera en rad workshops inom demokrati, folkbildning och folkhögskolepedagogik. Projektet går ut på att få erfarenhetsutbyte och främja demokratiska arbetssätt inför den tid som kommer efter att kriget i Ukraina är över. Ett starkt civilsamhälle kommer i framtiden att behöva byggas upp, och där kan folkbildningen och folkhögskolepedagogiken vara en viktig stöttepelare. UKR-FOLK samarbetar med flera stora organisationer i både Ukraina och Sverige som arbetar för att öka kapaciteten inom vuxenutbildning, för att utveckla nätverk för ukrainska folkhögskolor, samt för att stärka ungdomars ledarskap. Projektet startar den 1 mars 2024 och pågår i två år. I dagsläget är mellan 5-10 svenska folkhögskolor anslutna till projektet. Region Gävleborg ska stödja initiativ som stärker folkbildningen i Sverige och i Europa samt bidrar till internationellt erfarenhetsutbyte och till uppbyggnaden av en stark demokrati efter kriget i Ukraina. Därför ska möjligheterna för någon eller några av organisationens folkhögskolor att delta i projektet UKR-FOLK utredas.

Professionella kulturarbetare ska kunna verka och försörja sig

Professionella kulturarbetare uppbär i hög utsträckning den lokala och regionala yttrandefriheten och konstnärliga friheten. Det är i deras praktiska verksamhet som friheterna tar form och reproduceras. Det är ofta svårt att försörja sig som professionell kulturarbetare. Dagens kulturarbetsmarknad präglas av tidsbegränsade osäkra anställningar. Det är vanligt att kulturarbetare kombinerar projektanställningar, egen företagsverksamhet och perioder när de försörjer sig på

stipendier, som inte räknas som inkomst i trygghetssystemen. Kulturarbetarnas fackföreningar och intresseorganisationer har svårt att teckna bra avtal när de förhandlar mot stora motparter. De osäkra arbetsvillkoren har bidragit till ökad social snedrekrytering. Det är främst ungdomar med välbeställda föräldrar som vågar satsa på en konstnärlig utbildning. Kulturarbetare som uppträder på scen har ofta sin arbetstid på kvällar och helger. Eftersom det saknas ett lagkrav på kommunerna att ha barnomsorg på obekvämt arbetstid är det svårt att kombinera arbetet som professionell konstnär med föräldraansvar för barn. Många utbildade konstnärer har inte arbetsinkomst från konstnärlig verksamhet eftersom det finns få betalda jobb i sektorn. Uppropen under #metoo från kvinnor verksamma i det svenska kulturlivet har uppmärksammat sexuellt våld och trakasserier som ett arbetsmiljöproblem i kultursektorn. Den offentligt finansierade kulturen ska vara föregångare inom sina egna organisationer, analysera verksamheten ur ett jämställdhetsperspektiv, och långt mera bestämt än tidigare driva praktiskt jämställdhetsarbete. Region Gävleborg ska därtill undersöka hur organisationen kan stödja kulturarbetares fackliga organisationer och intresseorganisationer på kulturområdet. Likaså ska undersökas möjligheterna att skapa fler arbetstillfällen för kulturskapare genom satsningar på kultur i arbetslivet och kultur i vård och omsorg. Enprocentregeln för konstnärlig utsmyckning ska konsekvent tillämpas inom Region Gävleborg.

Kvinnors hälsa och förlossningsvården

Alla kvinnor och deras familjer ska känna trygghet och få en säker vård i rätt tid i samband med graviditet, förlossning och eftervård, baserat på kvinnors olika behov. Det finns behov att stärka vården i flera avseenden såsom att bli bättre på att upptäcka och behandla sjukdomar som drabbar kvinnor; stärka möjligheten till eftervårdsbesök i samband med förlossning samt stärka vården för kvinnor som utsatts för sexuellt våld och könsstympning. Könsuppdelad statistik är en förutsättning för att synliggöra ojämställdheten i hälso- och sjukvården.

Kortare väntetider och köer i sjukvården

Det finns ett stort behov av insatser för att åstadkomma en förbättrad tillgänglighet i sjukvården. Bland annat behöver väntetiderna och köerna inom hälso- och sjukvården minska för att ge fler patienter vård i rätt tid. Utöver väntetider och köer handlar tillgänglighet om geografisk närhet, öppettider, nyttjande av digital vård och digitala lösningar för kontakter med vården. Omställningen till ”God och Nära vård i Gävleborg” ska därför prioriteras liksom digitaliseringen av tillgängligheten.

Ökad delaktighet och respekt

Varje patient har unik kunskap om sig själv och sina behov, förväntningar och resurser. Resultatet av behandlingen blir således bättre om patienten och dennes närstående så långt det är möjligt kan vara delaktiga i vård och behandling.

Förutsättningarna för patienten och anhöriga att själva kunna påverka sin vård och hälsa ska öka.

Säker och trygg sjukvård

Patientsäkerheten i vården ska säkerställas genom tillgängliga och säkra processer mellan aktörer, adekvat kunskap och kompetens hos medarbetarna, säkra processer i vård och behandling, samt att patienten deltar som medskapare. Kontinuitet i vårdrelationen påverkar gynnsamt sjukdomsförlopp, vårdbehov och relaterade kostnader. Kontinuiteten i vården ska säkerställas, bland annat genom att göra regionen oberoende av inhyrd personal.

En jämlik astma- och KOL-vård i Gävleborg

Astma och kroniskt obstruktiv lungsjukdom (KOL) är två olika kroniska inflammatoriska luftvägssjukdomar som orsakar betydande sjuklighet och lidande hos en stor del av befolkningen i Gävleborg. Vården för astma och KOL tillhandahålls för närvarande ej på jämlika grunder i hela länet. Delar av länet saknar tillräcklig tillgång till astma- och KOL-sjuksköterskor och läkarresurser. Inte tillräckligt många av hälsocentralerna är certifierade astma- och KOL-mottagningar, vilket innebär att för få har förutsättningar att uppfylla de nationella riktlinjerna. Därmed kan inte patienterna inte fullt ut få den vård och hjälp de är i behov av. Region Gävleborg utreder hur vården för astma och KOL i länet kan organiseras, bemannas och utföras för att nå de nationella mål och riktlinjer som är gällande.

Mål avseende Trygghet i livets alla skeden – livet som äldre

En trygg och värdig äldreomsorg

Alla åldras, från dagen då vi föds. Den är en naturlig del av livet. Människor lever också allt längre och förväntat antal friska levnadsår vid 65 års ålder ökar. Men hälsan är inte jämnt fördelad. Hur åldrandet utvecklas, blir och upplevs beror på många olika faktorer såsom kön, socioekonomiska förhållanden, etnicitet, funktionsnedsättning, mfl.

För att få möjlighet att åldras på ett sätt som låter individer fortsätta vara och göra det de själva värdesätter, behövs olika insatser – av den enskilde och av samhället – i olika skeden av åldrandet. Först åtgärder för att så långt möjligt främja friskfaktorer, förebygga olika kroniska tillstånd och flytta fram tidpunkten för inskränkningar i funktionsförmågan.

När individens förmågor börja avta behövs stöd från bl.a. hälso- och sjukvården, dels i att så långt möjligt bibehålla förmågor, dels bota eller sakta ner sjukdomsförlopp, dels och så småningom att hantera långt framskridna kroniska tillstånd.

Hos de äldre har många någon kronisk sjukdom, och en stor del av hälso- och sjukvårdens resurser används i vården av äldre med kroniska sjukdomar. Trots det finns brister i vården för denna grupp. De äldre med kroniska sjukdomar har rätt till bra samordning mellan vårdens och omsorgens olika delar. Många äldre är också aktiva och delaktiga i samhället och förväntar sig att få vara delaktiga i beslut om den egna vården, vilket de ges sämre förutsättningar till. De äldsta i befolkningen är minst delaktiga i sin vård. Eftersom det rör sig om personer som har ett större vårdbehov jämfört med andra är det helt nödvändigt att vården bättre anpassas till denna grupp.

De äldre upplever i högre utsträckning att personalen inte spenderar tillräckligt mycket tid med dem och att det blir svårare för vårdpersonalen att känna till patienternas medicinska historia. De äldre känner mindre att läkaren uppmuntrar dem att ställa frågor och att de blir involverade så mycket som de önskar i beslut om den egna vården. Det finns dessutom vissa skillnader mellan män och kvinnor där kvinnor upplever sämre förutsättningar för delaktighet i vissa aspekter. Sjukvården visar svaga resultat när det gäller att diskutera och planera vilken vård patienterna vill eller inte vill få vid svåra sjukdomar eller vid livets slutskede.

Psykisk ohälsa bland äldre är ett samhällsproblem och ett problem för den enskilde som drabbas. Men trots att många äldre personer lever med psykisk ohälsa visar undersökningar att äldre ofta inte får hjälp. Därtill förekommer stora skillnader mellan olika grupper. Bland äldre som oftare mår psykiskt dåligt finns kvinnor, personer med sämre ekonomi och personer som bor ensamma. Äldre personer har också en ojämlik tillgång till behandling där de till exempel mer sällan får specialiserad psykiatrisk vård. Samtidigt är äldre den grupp där störst andel hämtar ut antidepressiv medicin.

En god munhälsa har stor betydelse för livskvaliteten, självkänslan och det sociala livet. Det gäller i alla åldrar. I takt med att fler blir allt äldre och behöver hjälp och stöd med sin dagliga omvårdnad, ökar även behovet av stöd vid munvård för en tillfredsställande munhälsa. Ett hot mot tandhälsan hos äldre är om man förlorar kontakten med tandvården. Det är lätt hänt att tandvårdsbesöket prioriteras bort för den som har ett ökat vårdbehov och får använda en stor del av vardagen till att förbereda och genomföra besök hos olika vårdgivare. Det är av stor betydelse om munhälsan uppmärksammas i samband med övriga hälso- och sjukvårdskontakter.

Kultur för de äldsta

Alla ska kunna se fram emot en trygg ålderdom, inte bara de som har bäst förutsättningar. Äldreomsorgen ska hålla hög kvalitet över hela länet och utgå ifrån behov och rätt till självbestämmande. Den som behöver både vård och omsorg ska mötas av personlig kontinuitet, något som också är viktigt för de anhöriga. Den som behöver ska få stöd och omsorg att delta i samhällslivet. Det handlar om behovet av hjälp i hemmet, av samvaron, att bli sedd och förstådd. Detta behövs för att alla ska kunna åldras i trygghet och med värdighet. Gävleborg står det kommande

decenniet inför en utveckling och demografisk förändring som innebär att vi behöver prioritera äldres situation och äldreomsorgen i alla delar. Äldre personer som är i behov av samhällets stöd har, precis som barn och unga, svårt att kunna ta del av det kulturutbud som finns.

Politikens inriktning avseende Trygghet i livets alla skeden – livet som äldre

Genom följande inriktningar uppnås målen inom området Trygghet i livets alla skeden – livet som äldre:

Psykisk ohälsa bland äldre

Åldrandet innebär en ökad risk för psykisk ohälsa. Två av de vanligaste psykiska sjukdomarna hos äldre personer är depression och ångestsyndrom. Även risken för suicid ökar med stigande ålder. Det är framför allt bland män som risken ökar. Arbetet med äldres psykiska ohälsa ska stärkas.

Munhälsan hos äldre

Att ha en god munhälsa är viktigt för livskvalitet och självkänsla. Det handlar om att ha god tuggförmåga för att effektivt kunna tillgodogöra sig kosten. Tänder har också stor betydelse för att kunna tala och därmed kommunicera och utgör även en viktig del av utseendet. Äldre löper en ökad risk att få en sämre munhälsa. Arbetet med äldres munhälsa ska stärkas.

God och nära vård: Regional samverkan för kultur i äldreomsorgen

Ett utvecklingsområde inom vården är hur man ska kunna erbjuda socialt och kulturellt innehåll i linje med den nationella värdegrunden för äldreomsorgen, att äldre personer ska få leva ett värdigt liv och känna välbefinnande samt ha en aktiv och meningsfull tillvaro i gemenskap med andra. Region Gävleborg ska se över möjligheterna till en överenskommelse mellan Region Gävleborg och kommunerna i länet avseende samverkan gällande kultur i äldreomsorg inom ramen för arbetet med God och nära vård i Gävleborg.

Stärk äldres möjligheter att vara delaktiga i sin egen vård

Arbetet med förbättrad och stärkt patientdelaktighet ska fortsätta. Den äldre patienten behöver information för att kunna vara delaktig. Delaktighet kräver kunskap och insikt. Därför måste patienten få god och anpassad information om sin vård och behandling och om eventuella risker.

Förtydliga gränssnittet mellan kommunal primärvård och regionens specialiserade sjukvård

Omställningen till en nära vård och utökade möjligheter att utföra medicinska insatser utanför vårdinrättningar medför att gränssnittet mellan kommunal primärvård och regionens specialiserade sjukvård som kan utföras i hemmet blir

alltmer otydligt. Det riskerar att drabba den äldre negativt. Därför ska gränssnittet förtydligas.

Område 3: Brottslighet och segregation

Det finns ett samband mellan ojämlikhet i samhället och kriminalitet. Även variation i brottslighet förklaras av ojämlikhet. Sambandet mellan ojämlikhet och kriminalitet beror på vilken typ av brottslighet det gäller. Ekonomisk brottslighet som penningtvätt och skatteundandragande har andra förövare, orsaker och samband mellan fördelning och kriminalitet än annan brottslighet.

Ett fungerande skattesystem där var och en gör rätt för sig är en förutsättning för den svenska modellen. Skatteflykt och skatteundandragande innebär mycket stora kostnader för Sverige och för Gävleborg och det drar undan viktiga resurser från den gemensamma välfärden. Skattefusk och skatteundandragande skadar också enskilda företagare och näringslivet eftersom det försvårar fri och rättvis konkurrens. Offentliga arbetsgivare i Gävleborg ska vara föredömen i att förhindra arbetslivskriminalitet genom att vid upphandling värna kollektivavtal så att anställda garanteras trygga arbetsvillkor. Motsvarande krav ska också ställas på underleverantörer.

Tilltro mellan medborgarna och förtroende för myndigheter och andra samhällsinstitutioner vilar på att människor upplever och uppfattar att andra individer och företag gör rätt för sig. Därmed hotar skatteflykt och skatteundandragande viktiga värden vid sidan av den offentliga välfärden och det privata företagandet. Skattefusk vidgar dessutom klyftor och ökar ojämlikheten när skatteuttaget övervältras på andra grupper i samhället. Arbetet mot skatteflykt, skatteundandragande och penningtvätt behöver fortsätta och förstärkas. Arbetet med att motverka felaktiga utbetalningar och bidragsbrott är viktigt för förtroendet för välfärdssystemen. Välfärdsbrottsligheten ska stävjas.

Mäns våld mot kvinnor förekommer överallt i samhället och kan antas ha ökat under pandemin. Våldet är en stor personlig kränkning, ett vanligt samhällsproblem och ett allvarligt folkhälsoproblem. Våldet är som vanligast i det egna hemmet, men kvinnors otrygghet och utsatta situation märks så väl på arbetsplatsen som på gatan och i parken. Särskilt utsatta är äldre och yngre kvinnor, kvinnor med funktionsnedsättning, utlandsfödda kvinnor samt kvinnor i missbruk. Att stoppa mäns våld mot kvinnor är en prioriterad fråga. Betydligt fler åtgärder och resurser är nödvändigt för att förebygga att våld utövas och att säkra stöd och skydd till utsatta, men även förmågan att uppsåra och lagföra personer som utsatt sin partner för våld behöver förstärkas.

Kampen mot den grova brottsligheten och nyrekryteringen till gäng måste intensifieras. Narkotika är en huvudinkomst för kriminella nätverk och gäng och kontroll över narkotikamarknader leder ofta till våldsamma uppgörelser. Därför måste narkotikahandeln strypas för att bekämpa den grova brottsligheten. För att minska brottsligheten och öka tryggheten krävs också åtgärder som inte bara riktas mot brotten, utan också mot brottens orsaker. Det brottsförebyggande arbetet på regional och lokal nivå måste stärkas och byggas ut. Att klara av skolan är ett viktigt

skydd när det gäller att undvika att bli kriminell och risken att utsättas för brott. Utöver skolans centrala roll behövs förstärkande verksamhet inom ramen för det regionala och lokala brottsförebyggande arbetet.

Behovet av ett utvecklat brottsförebyggande arbete med välfärden som drivkraft
Det finns många och komplexa orsaker till att en människa begår brott. Den individ som i unga år börjar begå brott gör det ofta för att en rad nödvändiga skyddsfaktorer har saknats under uppväxten. Vanligen handlar det om brister i hemmiljön, en skolgång som inte har fungerat eller att samhällets skyddsnät i något avseende har fallerat. Psykisk sjukdom, missbruk, arbetslöshet eller annan ekonomisk otrygghet är också bidragande faktorer till att människor begår brott.

Att motverka brottslighetens grundorsaker handlar därför till stor del om att skapa en god välfärd för alla. Det är både en fråga om ekonomisk trygghet och om att rättvist fördela livschanser och skapa förutsättningar för människor att på lika villkor välja väg i livets olika skeden. Rätten till en trygg barndom och en trygg uppväxt utan droger och våld är kanske det mest centrala i det tidiga livet. Senare i livet handlar det om rätt till utbildning och arbete, och möjligheter att utvecklas i sitt arbete. Det handlar även om en god boendemiljö som är trygg och säker. Välfärdspolitik handlar därmed till stor del om att öka jämlikheten och minska klyftorna i samhället. Ett ojämlikt samhälle med stora sociala och ekonomiska orättvisor kan utgöra en grogrund för brottslighet.

Parallellt med arbetet att utveckla välfärden måste därför brottsligheten mötas med riktade insatser för såväl de individer som riskerar att begå eller har begått brott, som mot de omständigheter, platser och situationer där det finns en risk för att brott kan begås.

Det finns flera perspektiv att beakta i det brottsförebyggande arbetet. Olika grupper av människor utsätts för olika typer av brott och upplevelsen av trygghet är ojämnt fördelad i befolkningen. Detta gäller inte minst mellan kvinnor och män. Män begår avsevärt fler brott än kvinnor. Det finns också skillnader i vilka slags brott män respektive kvinnor begår. Såväl rättsväsendet som andra samhällsaktörer behöver ha kunskap om och kunna hantera kvinnors respektive mäns villkor och förutsättningar. Ett jämställdhetsperspektiv behöver därför integreras i allt brottsförebyggande arbete.

Barn både begår och utsätts för brott. Barn har rätt att växa upp utan våld och påverkas när föräldrar eller nära anhöriga begår eller utsätts för brott. Det är därför viktigt med ett barnrättsperspektiv i det brottsförebyggande arbetet, inte minst när det handlar om åtgärder som syftar till att tidigt upptäcka och motverka våld inom familjen.

Många samhällsaktörer bidrar till att förebygga brott. Det finns många aktörer i samhället, både offentliga och privata, som kan bidra till att förebygga brott. För

vissa av dem är det brottsförebyggande arbetet en integrerad del av kärnverksamheten. Andra aktörer bedriver verksamhet med andra huvudsyften men kan ändå aktivt bidra i det brottsförebyggande arbetet. Region Gävleborg hör till den senare kategorin av brottsförebyggande aktörer.

Mål avseende Brottslighet och segregation

Förebyggande åtgärder mot brottslighet

Region Gävleborg har en betydelsefull roll i det brottsförebyggande arbetet genom sitt ansvar för hälso- och sjukvården i länet. Hälso- och sjukvårdens olika verksamheter kan uppmärksamma våld eller annan utsatthet och ska verka för att våldsutsatta erbjuds vård eller hänvisa till stöd- och hjälpinsatser från andra aktörer. Folk tandvården, BVC, MVC, ungdomsmottagningar och vårdcentraler är alla viktiga verksamheter både när det gäller att upptäcka våld och ge adekvat stöd och vård. Psykisk ohälsa och psykiatriska diagnoser behöver upptäckas tidigt hos barn som riskerar att dras in i kriminella sammanhang. Brottsoffer som utsätts för det traumatiserande våldet behöver vård.

Motverka våld i nära relationer

Problematiken vid våldsutsatthet är ofta komplex och insatser behöver samordnas för att möta individens hela livssituation. Bristande samverkan pekas ofta ut som ett av de största hindren i arbetet mot våld i nära relationer. Våld i nära relationer är ett stort samhällsproblem som får stora konsekvenser för psykisk och fysisk hälsa. Det är nödvändigt med ett helhetsgrepp om det vård- och stödbehov som finns hos våldsutsatta och barn som bevittnar våld mot närstående. Det handlar om en gemensam kunskapsbas, tydlig ansvarsfördelning mellan olika aktörer och konkreta verktyg för samverkan. I Gävleborg är Region Gävleborg och länets tio kommuner centrala aktörer för att motverka våld i nära relationer samt hjälpa drabbade. Socialtjänst, hälso- och sjukvård och tandvård samt kvinno- och tjejjourer är exempel på viktiga verksamheter liksom Länsstyrelsen och Krismottagningen Stickan.

Bekämpa brotten och brottens orsaker

Det finns ett samband mellan ojämlikhet i samhället och kriminalitet. Även variation i brottslighet förklaras av ojämlikhet. Sambandet mellan ojämlikhet och kriminalitet beror på vilken typ av brottslighet det gäller. Ekonomisk brottslighet som penningtvätt och skatteundandragande har andra förövare, orsaker och samband mellan fördelning och kriminalitet än annan brottslighet.

Ett fungerande skattesystem där var och en gör rätt för sig är en förutsättning för den svenska modellen. Skatteflykt och skatteundandragande innebär mycket stora kostnader för Sverige och för Gävleborg och undandrar viktiga resurser från den gemensamma välfärden. Skattefusk och skatteundandragande skadar också

enskilda företagare och näringslivet eftersom det försvårar fri och rättvis konkurrens.

Mäns våld mot kvinnor förekommer överallt i samhället och kan antas ha ökat under pandemin. Våldet är en stor personlig kränkning, ett vanligt samhällsproblem och ett allvarligt folkhälsoproblem. Våldet är som vanligast i det egna hemmet, men kvinnors otrygghet och utsatta situation märks så väl på arbetsplatsen som på gatan och i parken. Särskilt utsatta är äldre och yngre kvinnor, kvinnor med funktionsnedsättning, utlandsfödda kvinnor samt kvinnor i missbruk. Att stoppa mäns våld mot kvinnor är en prioriterad fråga. Betydligt fler åtgärder och resurser är nödvändigt för att förebygga att våld utövas och att säkra stöd och skydd till utsatta, men även förmågan att uppsåra och lagföra personer som utsatt sin partner för våld behöver förstärkas.

Arbetet mot den grova brottsligheten och nyrekryteringen till gäng måste intensifieras. Narkotika är en huvudinkomst för kriminella nätverk och gäng och kontroll över narkotikamarknader leder ofta till våldsamma uppgörelser. Därför måste narkotikahandeln strypas för att bekämpa den grova brottsligheten.

För att minska brottsligheten och öka tryggheten krävs åtgärder som inte bara riktas mot brotten, utan också mot brottens orsaker. Det brottsförebyggande arbetet på regional och lokal nivå måste stärkas och byggas ut. För att minska brottsligheten och öka tryggheten i Gävleborg behöver också antalet anställda poliser öka, polisens lokala synlighet, närvaro och förankring i fler lokalsamhällen bli tydligare och därför behöver resurserna till polisen bli större i Gävleborg.

Stärk länsinvånarnas kontroll, inflytande och delaktighet

Människans behov av delaktighet, inflytande och kontroll är grundläggande för välbefinnande och livskvalitet och därmed även för hälsa. Personer med låg socioekonomisk position har mindre tillit till sin omgivning, svagare sociala nätverk, lägre tilltro till sin egen förmåga och fler psykologiska riskfaktorer och därmed ökad risk för sjukdom och död. Personer med kortare utbildning skattar sin hälsa lägre än de med längre utbildningstid. Den självupplevda diskrimineringen är mer omfattande särskilt i utsatta grupper. Även delaktighet och deltagande i form av demokratiska val och engagemang i det civila samhället är lägre i grupper med lägre socioekonomisk status. Social oro med våld och destruktiva handlingar bottnar ofta i bristande känsla av delaktighet, med känslor av utanförskap, diskriminering, frustration och maktlöshet. Region Gävleborg har en betydelsefull roll i det brottsförebyggande arbetet genom sitt ansvar för verksamheter som kan öka länsinvånarnas delaktighet, inflytande och kontroll i sina lokala sammanhang.

Politikens inriktning avseende Brottslighet och segregation

Genom följande inriktningar uppnås målen inom området Brottslighet och segregation:

Undersök om det finns ett mörkertal i psykisk ohälsa i familjer med låg socioekonomisk status och ställning i länet

Samtidigt som barn i ekonomiskt utsatta familjer har sämre psykisk hälsa, framgår att inskrivningar på sjukhus och medicinering för psykisk ohälsa inte har ökat lika mycket för barn i familjer längst ner i inkomst- och utbildningsfördelningen som för andra grupper. Tyder detta på att barn i familjer med låga inkomster och med föräldrar som har låg utbildning, i ökad utsträckning inte söker eller får tillräcklig vård för psykisk ohälsa? Frågan måste av flera och uppenbara skäl klarläggas och göras till föremål för fortsatt analys. Följande åtgärd vidtas: Region Gävleborgs analys- och uppföljningsavdelning Samhällsmedicin uppdras att undersöka om det finns ett mörkertal i psykisk ohälsa i familjer med låg socioekonomisk status och ställning i länet.

Ett strategiskt arbete mot diskriminering och ojämlikhet – Stoppa mäns våld mot kvinnor

Mäns våld mot kvinnor är ett samhällsproblem, inte en familjeangelägenhet. Varje dag går gärningsmän, våldsutsatta kvinnor och barn till jobb, barnomsorg och skola, där de möter välfärdens verksamheter. Ibland har de välfärden som arbetsgivare. Oavsett är välfärden närvarande och bär på en potential att upptäcka och bekämpa mäns våld mot kvinnor. Region Gävleborg är arbetsgivare för både den som utsätts för våld och den som utsätter andra för våld. Personalpolitiken behöver vara ett verktyg för att upptäcka och agera gentemot mäns våld mot kvinnor, genom att frågan lyfts på arbetsplatser och stöd för anställda ur våld och en våldsamt situation stärks. Följande åtgärder vidtas: Mäns våld mot kvinnor uppmärksammas i Region Gävleborgs medarbetarundersökningar och i medarbetarsamtal; därtill att Region Gävleborg säkerställer att det finns möjligheter till vidare stöd för den som utsätts för våld, till exempel genom företagshälsovården.

En regional samverkansöverenskommelse mot våld i nära relationer

Inspektionen för vård och omsorgs samlade tillsyn visar att bland annat brister i samverkan mellan regioner och kommuner avsevärt försvårar upptäckten av våld. Bristerna leder till att åtgärder inte sätts in för att förhindra att våldet fortgår eller att barn och vuxna blir kvar i destruktiva miljöer. Det står klart att bristen på samverkan måste lösas. En sådan samverkan ska stödja kommuner och regioner att utveckla arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck, mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer samt främja och tydliggöra samverkan och stödja ett systematiskt kunskapsbaserat arbete med kvinnofrid och barnafrid. Syftet med en regional samverkansöverenskommelse ska vara att stärka samverkan mellan regionens hälso- och sjukvård, (inklusive tandvård) och kommunernas socialtjänster, tydliggöra ansvarsfördelningen mellan huvudmännen för att

tillgodose individens samlade behov av vård och stöd utifrån ett helhetsperspektiv samt stödja verksamheter att tillämpa evidensbaserad praktik i mötet med den enskilda individen. Region Gävleborg inleder en dialog med länets kommuner syftande till att upprätta en regional samverkansöverenskommelse mot våld i nära relationer.

Främja ett mer jämlikt deltagande i demokratin och civilsamhället

Insatser ska göras på en bredd av områden, men särskilt fokus behöver läggas på att skapa förutsättningar för kontroll, inflytande och delaktighet genom att främja ett mer jämlikt deltagande i demokratin, främja ett mer jämlikt deltagande i det civila samhället samt därvid prioritera individer och grupper som i lägre utsträckning än andra har möjlighet till kontroll, inflytande och delaktighet. Kontroll över sitt eget liv och inflytande och delaktighet i samhället är viktigt för alla människor men prioritet bör ändå ges åt insatser riktade mot grupper som i lägre utsträckning än andra är delaktiga. Åtgärder för att stärka individer och gruppers kontroll, inflytande och delaktighet och att göra förutsättningarna för dessa aspekter mer jämlika är en viktig del av arbetet med en god och jämlik hälsa, som i dagsläget är ojämnt fördelad i befolkningen. Region Gävleborg ska verka för ett breddat och mer jämlikt medborgarinflytande samt mer jämlikt deltagande i det civila samhället. Det kan innebära att arbeta för att öka valdeltagandet bland grupper där deltagandet är lägre, öka kännedom hos underrepresenterade grupper om hur att engagera sig politiskt, stärka möjligheten till socialt deltagande och delaktighet för grupper med mindre resurser, exempelvis genom riktade ekonomiska bidrag (till personer eller föreningar i syfte att sänka avgifterna) eller genom att erbjuda kostnadsfria aktiviteter och utrustning. Det kan även handla om att anpassa tider för aktiviteter för att fler ska kunna ta sig till och från med kollektivtrafik eller anpassa turtäthet för kollektivtrafik för att fler ska kunna ta sig till och från aktiviteter.

Stärkta kompetenser och resurser i primärvården för att möta barn och unga med psykisk ohälsa

Det krävs specifik kompetens för att upptäcka, utreda och behandla psykisk ohälsa hos barn och unga, bland annat eftersom de har olika uttryck och behov från de späda åldrarna till ungdomen. Nödvändiga funktioner och kompetenser behöver finnas inom primärvården i länet för att kunna möta barn och unga med psykiska vårdbehov och för att kunna arbeta familjecentrerat. Primärvården behöver därför utveckla den allmänna och specifika barn- och ungdomskompetensen och bygga upp psykosociala team samt utveckla tvärprofessionella och tvärsektoriella arbetssätt när det gäller vård och behandling av barns och ungas psykiska vårdbehov. Dessutom behöver primärvården kunna erbjuda riktade föräldrastöd och psykologiska insatser för att förebygga och behandla psykisk ohälsa hos barn och unga. En resurs- och kompetensförstärkning av primärvården i Region Gävleborg i syfte att stärka verksamheten för psykiska vårdbehov hos barn och unga är nödvändig och bidrar till en bredare barn- och ungdomskompetens i primärvården som möter barns och ungas behov. Därför ska Region Gävleborg vidta följande åtgärder: Inom ramen för den pågående omställningen till god och

nära vård ska primärvården förstärkas med nödvändiga resurser och kompetenser, och ge förutsättningar för tvärprofessionellt och tvärasektoriellt samarbete, för att möta barns och ungas psykiska vårdbehov.

Hälsobuss för uppsökande barnhälsovård i samverkan med socialtjänsten och tandvården

Uppsökande barnhälsovårdsarbete är särskilt angeläget. Ett sådant arbete bör omfatta representanter för flera professioner som kan erbjuda olika typer av aktiviteter och stödinsatser till familjerna i socioekonomiskt utsatta områden. Genom uppsökande arbete ska tillgängligheten till det tidiga hälsofrämjande och förebyggande arbetet för familjer i utsatthet öka, liksom även för alla barn och familjer. En hälsobuss ska vara en mobil familjecentral som omfattar barnhälsovårdspersonal, föräldraskapsstödjare, socionomer och tandvårdspersonal. I bussen ska familjer erbjudas göra BVC-besök, istället för att ta de små barnen till BVC. Föräldraskapsstödjare kan samtidigt arbetat utåtriktat med att dela ut och sprida aktuell information. Personalen i hälsobussen kan därtill erbjuda flera främjade aktiviteter t.ex. sagoläsning och inspiration att läsa för sina barn. Följande åtgärd vidtas: Region Gävleborg utreder och förbereder införande av konceptet hälsobuss enligt ovan.

Föräldraskapsstöd i samverkan genom ett utökat hembesöksprogram

I det svenska barnhälsovårdsprogrammet är ett tidigt hembesök en av grunderna, där hembesöket ofta är det första mötet mellan nyblivna föräldrar, barnet och sjuksköterskan på barnavårdscentralen. Mycket tyder på att om samhället ska uppnå en jämlik och förbättrad folkhälsa behöver verksamheter med olika huvudmän ges bättre förutsättningar att arbeta tillsammans. Ett utökat hembesöksprogram har förutsättningar att vara en långsiktig satsning som kan utjämna skillnader mellan barn som växer upp i olika områden i Gävleborgs län och på så sätt bidra till att fler barn får en bra start i livet. Ett sådant utökat program bör bygga på samverkan mellan barnhälsovården och socialtjänsten, som tillsammans ska ge ett förstärkt stöd under barnets första 15 månader. Därför ska Region Gävleborg vidta följande åtgärder: utreda behovet av ett utökat hembesöksprogram i Gävleborgs län samt att utredningen sker i nära samverkan med kommunerna i länet.

Ge möjlighet för socialtjänsten att remittera direkt till BUP

Nästan hälften av alla barn i Sverige har någon gång utsatts för våld av en vuxen under sin uppväxt. Adderas våld som barn och ungdomar utsätter andra barn och ungdomar för blir siffran ännu högre. Även de barn som inte själva utsätts kommer i kontakt med våldet på olika sätt: genom kompisars berättelser, genom skjutningar och annat våld i den offentliga miljön eller genom nyhetsrapporteringar och sociala medier. Man kan därför säga att våld berör alla barn, direkt eller indirekt. Det går att vända en negativ utveckling efter våldsutsatthet. Det är samhällets ansvar att ge stöd till barn som utsatts för våld så att de kan må bra, ha fungerande skola och relationer. Barn har rätt till en framtid fri från konsekvenserna av våld, att kunna

utvecklas utifrån sin fulla potential och känna trygghet, glädje och framtidstro. För de barn som utsatts för våld behövs insatser på olika nivåer. Själva förutsättningen för insatser är att våldet upptäcks och bekräftas. Barnets upplevelser och berättelse behöver tas på allvar. Då finns ett grundläggande behov av att tillgodose barnets behov av skydd – att få våldet att upphöra och säkerställa en trygg livssituation. Utöver det behöver alla barn ges möjlighet att förstå vad de har varit med om. Att svåra upplevelser görs begripliga och sätts i ett sammanhang är grundläggande och hälsofrämjande. Våldsutsatta barn kan ofta behöva insatser från både socialtjänst och hälso- och sjukvård. När det gäller hälso- och sjukvård finns olika aktörer, såsom barnhälsovård, elevhälsa, ungdomsmottagning, primärvård, habilitering, första linjens barn- och ungdomspsykiatri samt barn- och ungdomspsykiatri på specialistnivå. Även socialtjänsten är indelad i olika enheter, som är specialiserade på olika områden. Att barn får rätt insats i rätt tid handlar i första hand om att förbättra måendet för barnet. Men det handlar också om att förebygga och förhindra ytterligare negativ utveckling. Att inte få hjälp leder ofta till att symptomen förvärras och befästs med tiden. En del barn kan som en konsekvens av de svårigheter de upplever utsätta sig för risker eller hitta destruktiva sätt att hantera sitt mående, så som genom substansbruk eller att skada sig själv. Vårdprocesserna kräver att det finns en stark företrädare för barnet. Ibland är det föräldrarna och i vissa fall kan en socialsekreterare fylla den funktionen. I vissa regioner har möjligheten för socialtjänst att remittera direkt till barn- och ungdomspsykiatri minskats eller helt tagits bort, vilket försvårar för socialsekreterare. I stället är det vårdnadshavare som kan söka direkt till barn- och ungdomspsykiatri. I ett sådant system kommer de barn med en resursstark familj gynnas medan andra barn missgynnas.

Region Gävleborg utreder möjligheterna för kommunala socialtjänster i länet att remittera direkt till barn- och ungdomspsykiatri.

Stärk vården för kvinnor som utsatts för sexuellt våld och könsstympning

Sexuellt våld har en djupgående påverkan på såväl fysisk som psykisk hälsa. Det sexuella våldet är utbrett i samhället. Sexuellt våld förekommer i många olika sammanhang, exempelvis inom nära relationer, genom överfallsvåldtäkter eller genom sex mot ersättning. I de allra flesta fall handlar det om mäns våld mot kvinnor. Sexuellt våld kan ge upphov till hälsomässiga konsekvenser på både kort och lång sikt. Exempelvis förekommer posttraumatiskt stressyndrom i hög utsträckning bland personer som sökt vård efter sexuellt våld. Sexuellt våld medför även ökad risk för psykiatriska tillstånd som ätstörningar och självskadebeteenden, liksom somatiska tillstånd.

Könsstympning är ett uttryck för en djupt rotad ojämställdhet mellan könen, och som en del av mäns våld mot kvinnor. Könsstympning kan ge upphov till olika typer av medicinska, sexuella, psykologiska och sociala konsekvenser som gör att kvinnan eller flickan är i behov av vård. Vissa kvinnor får långsiktiga komplikationer så som urinvägsbesvär, samlagssvårigheter och komplicerade förlossningar. Könsstympning kan även leda till långsiktiga konsekvenser i form av psykisk ohälsa. Att ovan nämnt våld inte identifieras eller hanteras som en möjlig

orsak till ohälsa, leder till att många patienter erbjuds vård och behandling som i viss mån är missriktad. Utöver lidande för patienten ger detta upphov till ett ineffektivt resursanvändande. Vårdens resurser behöver användas mer effektivt för att möta patientbehoven och bemötandet av personer som utsatts behöver stärkas.

Utveckla "Allmän kurs – Polisförberedande (1-3 år)" i Region Gävleborg

I Sverige finns ett fåtal polisförberedande inriktningar på allmän kurs vid folkhögskola. Det finns dock ingen i hela Mellansverige eller i Norrland förutom i Umeå. Det finns heller ingen polisförberedande inriktning som samverkar med polishögskolan i Solna eller med Polisen i Polisregion Mitt.

Region Gävleborg förbereder för att starta polisförberedande inriktning på allmän kurs 1-3 år samt polispreparand, dvs intensivkurs inriktad på polishögskolans tester för personer som redan är behöriga.

Samverkan ska sonderas med Polismyndigheten och Polishögskolan samt Arbetsförmedlingen.

Etablera ett brottsförebyggande arbete i Region Gävleborg

Inom Region Gävleborg arbetar tusentals anställda som i direktkontakt dagligen möter olika människor, bland annat patienter i vården, elever i folkhögskolorna och passagerare i kollektivtrafiken, som ibland kan vara utsatta och behöva stöd. Det kan handla om brott som kraftigt påverkar och begränsar deras livsutrymme så som våld inom relationer och mot barn, kvinnofridskränkningar, sexualbrott och hedersrelaterad brottslighet. Narkotikabrott, skadegörelse och liknande kan också komma nära, eller till kännedom för, personal. Organisationen möter också situationer som kan uppstå i samband med upphandlingar, avtal och samarbeten, där bedrägerier och så kallade välfärdsbrott kan förekomma. Både bedrägerier och välfärdsbrott ökar i landet och behöver motas från Region Gävleborg och alla dess verksamheter på samtliga nivåer. Trots att det både finns goda förutsättningar för att göra en stor samhällsinsats, så saknas en större struktur för att hantera kriminalitet som kommer professionen till kännedom. Det saknas likaså strategier för att tillvara ta och utveckla de erfarenheter och kunskaper som finns inom regionen på området för att kunna mota, stävja och förebygga brottslighet. Region Gävleborg ska arbeta systematiskt för att stävja kriminaliteten i länet. Det inkluderar ett brottsförebyggande arbete i den regionala utvecklingsstrategin, inrättande av en brottsförebyggande funktion inom regionstyrelseförvaltningen i form av en strateg med ansvar för kunskapshöjning, kommunikation, information och samverkan mellan aktörer och insatser inom regionens egna verksamheter samt i relation till verksamheter kopplade till dessa. Därtill utvecklas en särskild brottsförebyggande strategi som omfattar all regionens verksamhet. Strategin ska ha en nollvision för välfärdsbrott och brott i nära relation.

Område 4: Teknisk utveckling, klimat och välbefinnande

Teknikutveckling, gynnsam klimatpåverkan och ökat välbefinnande är grunden för en modern tillväxtpolitik. Omställning av industri och energiproduktion kommer att öka vi Sveriges säkerhet, skapa nya jobb i hela landet och sänka klimatutsläppen. Den nuvarande klimatkrisen ska hävas och i Gävleborg finns tekniken, kunnandet och viljan att göra det.

Klimatförändringen är ett hot mot människans välbefinnande och planetens hälsa. Det finns nu ett snabbt försvinnande möjlighetsfönster för att säkra en livskraftig och hållbar framtid för alla. Snabba och långtgående förändringar inom alla sektorer är nödvändiga för att uppnå stora och varaktiga utsläppsminskningar.

Mänsklig påverkan, främst genom utsläpp av växthusgaser, har otvetydigt värmt upp klimatsystemet. De globala utsläppen av växthusgaser har fortsatt att öka, med olika stora historiska och pågående bidrag från ohållbar energianvändning, markanvändning och förändrad markanvändning, livsstilar och konsumtions- och produktionsmönster i olika regioner, mellan och inom länder och mellan individer. Omfattande och snabba förändringar i atmosfären, havet och biosfären har skett. Den mänskligt orsakade klimatförändringen har redan inverkan på många väder- och klimatextremer i alla regioner jorden runt. Detta har orsakat utbredda skadliga konsekvenser och relaterade förluster och skador på naturen och samhällen. Sårbara grupper som historiskt sett har bidragit minst till den pågående klimatförändringen påverkas opropotionerligt mycket.

Fortsatta utsläpp av växthusgaser kommer att leda till en ökad global uppvärmning. Varje ökning av den globala uppvärmningen kommer att intensifiera flera och samtidigt risker. En stor, snabb och varaktig minskning av växthusgasutsläppen skulle leda till en märkbar inbromsning av den globala uppvärmningens takt.

I Gävleborg är klimat- och miljöproblemen i hög grad kopplade till konsumtion, transporter och industrin. Utsläppen av växthusgaser i Gävleborg behöver minska i betydligt snabbare takt än vad som nu sker. Utmaningarna är också drivkrafter för omställning till en samhällsnyttig, cirkulär och biobaserad ekonomi som innebär stora möjligheter för Gävleborg. Stärkt omställnings- och förnyelseförmåga genom innovation och smart specialisering kan bidra till att möta klimat och miljöutmaningar och stärka den internationella konkurrenskraften i länet.

Näringslivet i Gävleborg håller på att ställa om till en cirkulär och mer biobaserad ekonomi. Inte minst visar nedgången i utsläppen från marknadsproduktionen detta. Den ekonomiska tillväxten i Gävleborg kan påverka utsläppen av växthusgaser, eftersom både tillväxten och utsläppen är starkt kopplade till industrin. Det är viktigt att fortsätta arbetet med att minska utsläppen samtidigt som den ekonomiska tillväxten ökar. För att Gävleborg ska gå mot en mer biobaserad och cirkulär ekonomi måste utsläppen i alla branscher minska. Samtidigt är möjligheterna stora inom industrin, eftersom den står för en stor del av sysselsättningen och

förädlingsvärdet i Gävleborg. På både lång och kort sikt behöver Gävleborgs näringsliv ställa om och inrikta sig på hållbar utveckling istället för ekonomisk tillväxt. Det kan möjliggöras genom att fokusera på att öka den ekonomiska tillväxten utan att öka utsläppen av koldioxid samt genom att i en snabbare takt minska utsläppen av växthusgaser.

Gävleborg har en offentlig sektor som bidrar till samhällets omställning till en cirkulär och mer biobaserad ekonomi. Utsläppen från offentlig sektor har minskat över tid, och Gävleborg ligger relativt bra till jämfört med andra län. Men det behövs en fortsatt minskning av utsläpp av växthusgaser i sektorn.

Ett starkt näringsliv är en förutsättning för den ekonomiska utvecklingen, skapande av arbetstillfällen och för att generera kapital för investeringar. Tillväxten har under senare år varit svagare i Gävleborg jämfört med riket. En breddning till ett mer diversifierat näringsliv innebär möjligheter för länet i form av en mindre sårbar och mer attraktiv arbetsmarknad. Global osäkerhet och sårbarhet ökar samtidigt behov av beredskap, säkerhet och självförsörjning. Strukturomvandlingen på arbetsmarknaden har medfört en större tjänstesektor, men den är fortfarande förhållandevis liten för länet samtidigt som industrisektorn är stor. Kompetensförsörjning är en stor utmaning samtidigt som arbetslösheten bland kvinnor och män i Gävleborg är fortsatt hög. För att minska bristen på arbetskraft och undvika att invånare oavsett kön, ålder, förmågor eller bakgrund hamnar utanför arbetsmarknaden är det viktigt med en bättre matchning mellan kompetenser och arbetsmarknadens behov, samt en bättre användning och utveckling av den kompetens som finns i arbetskraften. Ökad tillgänglighet och digitalisering kan bidra till att koppla samman arbetsmarknader, både inom och utanför länet.

Gävleborg har potential att stärka näringslivet och öka exporten, men detta behöver ske på ett hållbart sätt. Att företag lyckas identifiera och utveckla nya möjligheter utifrån de nya behov som uppstår i samband med klimatförändringarna kan medföra konkurrensfördelar. Arbetet för en ökad export och ett stärkt internationellt näringsliv måste därför säkerställa att det sker på ett hållbart sätt.

Digitalisering medför genomgripande förändringar och stora möjligheter för samhälle och individ. Företag i Gävleborg är i relativt hög grad digitaliserade. Samtidigt finns en stor potential att möta identifierade samhällsproblem genom att sprida och nyttja digitalisering i fler branscher och till fler användningsområden, framför allt inom affärsutveckling och utveckling av välfärds- och samhällstjänster.

Hög utbildningsnivå, forskning och en stark innovationskraft är avgörande för att skapa och upprätthålla en hållbar utveckling. I länet bedriver olika aktörer framgångsrik forskning. Gävleborgs behöver dock öka innovationsförmågan och produktiviteten. För detta krävs investeringar i forskning och utveckling och en breddad innovationsbas. En höjd utbildningsnivå är en förutsättning för ett innovativt näringsliv, för att säkra kompetensförsörjningen i länet samt att undvika

att människor hamnar utanför arbetsmarknaden. Det är en svårighet i Gävleborg med låg utbildningsnivå, svag utbildningstradition, stora skillnader i skolresultat och utbildningsmönster som går i arv.

Mål avseende Teknisk utveckling, klimat och välstånd

Leda klimatomställningen – modernisera Gävleborg

Omställningen till en konkurrenskraftig, cirkulär samt klimat- och miljömässigt hållbar ekonomi samt energiomställning är viktig för den regionala utvecklingen. Omställningen till en fossilfri och cirkulär ekonomi innebär en förändring och förnyelse av samhället som är nödvändig både för att bidra till att minska miljöproblemen och klimatförändringarna och för att bibehålla näringslivets konkurrenskraft. Näringslivets innovationskraft och förmåga till omställning ska tas till vara för att främja en klimat- och miljödriven näringslivsutveckling i alla branscher i hela landet. Genom företagande och innovation, baserat på cirkulära materialflöden och affärsmodeller, kan utvecklingen av en konkurrenskraftig, resurseffektiv, giftfri, cirkulär och biobaserad ekonomi stärkas i hela länet. Takten i omställningen från en linjär till en cirkulär ekonomi behöver intensifieras. Digitaliseringen bidrar till att möjliggöra denna omställning. Ökad elektrifiering är en viktig del i omställningen till nettonollutsläpp i transportsektorn och näringslivet, inklusive industrin.

Industriell utveckling i Gävleborg

Gävleborg är ett attraktivt län för hållbar industriell produktion, forskning och utveckling. Ett aktivt och fokuserat främjande kan bidra till att företag väljer att förlägga produktion eller utöka befintlig produktion i länet. Industrin och den industrinära tjänstesektorn är viktig för det regionala välståndet. Industrin och den industrinära tjänstesektorn i Gävleborg bär också på möjligheter till lösningar för dagens stora samhällsproblem och utmaningar, däribland digitalisering, urbanisering och klimatförändringar. Därför är det nödvändigt att utveckla förutsättningarna och underlätta för industrin i den snabba omställningstakt som präglar vår tid.

Motståndskraft

Med anledning av den säkerhetspolitiska utvecklingen i Sveriges närområde har regeringen de senaste åren tagit initiativ till flera åtgärder för att stärka den svenska krisberedskapen. Nya mål för såväl det militära som civila försvaret har beslutats. Om Sverige blir angripen ska Försvarsmakten med stöd av övriga totalförsvaret försvara Sverige för att vinna tid, skapa handlingsfrihet och ytterst säkerställa landets självständighet. Motståndet ska vara beslutsamt och uthålligt. Vid sidan av de ökade anslagen till det militära försvaret sker en stegvis förstärkning också av det civila försvaret. Motståndskraften inom de viktigaste samhällsfunktionerna ska stärkas, särskilt hälso- och sjukvård, livsmedels- och dricksvattenförsörjning, transporter, ordning och säkerhet, finansiell beredskap, energiförsörjning samt

elektroniska kommunikationer och post. Totalförsvarsförmågan ska vara fullt återuppbyggd till 2030. Redan nu har det presenterats flera utredningar som handlar om krisberedskap och civilt försvar och som berör regionerna. Dessa ska sannolikt genomföras på något sätt under de kommande åren. Behovet av en väl fungerande beredskap för kriser har tydliggjorts under pandemin.

Fler jobb när Gävleborg ställer om

I och med den växande globala efterfrågan på hållbara och resurseffektiva varor och tjänster skapas affärsmöjligheter för företag i omställningen till en cirkulär och biobaserad ekonomi. De företag som lyckas skapa tillväxt utan att det tär på ekonomiska, sociala eller miljömässiga resurser har stora möjligheter att växa på marknader där hållbarhetskraven ökar. Omställningen kräver att aktörer tar ansvar och ledarskap för problemen som nuvarande system och strukturer innebär och bidrar med lösningar. Kunskap och engagemang från aktörer inom offentlig sektor, näringsliv, akademi och civilsamhälle, behöver uppmuntras och tas tillvara. Det nödvändiga kravet på en grön omställning för klimatet, kommer att vara möjlig enbart med hjälp av modern, teknisk utveckling, vilket innebär en potential för nya jobb och ökat välstånd. Region Gävleborg ska driva på en allt snabbare klimatomställning och samtidigt bidra till fler privata investeringar som leder till minskade utsläpp, ökad export och nya arbetstillfällen. Gävleborgs län behöver ha ett fungerande regionalt jordbruk och livsmedelsproduktion för att trygga livsmedelsförsörjning. Så är inte fallet, länet är inte självförsörjande på livsmedel utan är beroende av handel och att leverantörskedjor fungerar. Därför är det viktigt att stärka samarbetet i länet och hitta sätt att stödja livsmedelsproduktionen och livsmedelsförsörjningen.

Ett regionalt kulturarv tillgängligt för alla

En stark och oberoende kultursektor är en viktig del av en välfungerande demokrati men också för ökat ekonomiskt välstånd inom ramen för bl.a. en framgångsrik besöksnäring. De enskilda kulturskaparna tillhör kulturlivets fundament och att kulturskapare kan arbeta under bra villkor är därför en förutsättning för ett vitalt kulturliv. Det är angeläget att öka tillgängligheten till kultur i hela länet, för genom kulturen ökas självförståelse och självkänsla. Kulturella uttrycksformer som innehåller och speglar Gävleborgs mångfald och historia hjälper till att förklara, inkludera och skapa delaktighet i vårt län. Det regionala kulturarvet ska stärkas och tillgängliggöras. Kulturverksamheten ska främja barn och ungas möjligheter att ta del av konst och kultur oavsett bakgrund och möjligheterna till eget skapande ska öka. Avgifter ska inte vara ett hinder för deltagande.

Politikens inriktning avseende Teknisk utveckling, klimat och välstånd

Genom följande inriktningar uppnås målen inom området Teknisk utveckling, klimat och välstånd:

Förstärka förutsättningarna för industri och industrinära tjänsteföretag

Industrins innovationskraft står för viktig förnyelse och utveckling som är helt nödvändig för att klara både klimatförändringarna och jobben. Industrin i länet är också långt framme i miljöarbete och driver på för en mer hållbar produktion. Nu är tillfälle att nyindustrialisera Gävleborg. Över hela världen ökar efterfrågan på miljöteknik och teknik för återvinning i takt med starkt tilltagande och fortsatta miljöproblem. Utvecklingen kommer att bidra till efterfrågan på modern miljöteknik och på industriell produktion av biobaserade varor och bränslen. Omställningen till en mer hållbar produktion utgör därför en mycket stor möjlighet för vårt län. Gävleborg har en stark ställning som industrilän inom stål- och skogsnäringen. Några av landets ledande företag i basindustrin har tillverkning, forsknings- och utvecklingsverksamhet här. Kring industriföretagen i länet formas starka klustermiljöer av kompletterande verksamheter och funktioner som utvecklar modern, hållbar teknik och innovation. Utvecklingen förstärks av möjligheter till att mötas och samarbeta. Den utvecklingen måste stimuleras och bidra till att skapa bästa möjliga förutsättningar för industri och industrinära tjänsteföretag att utvecklas mot att bli än mer konkurrenskraftiga, hållbara och högproduktiva. Region Gävleborg ska underlätta omvandlingen i industrin genom näringslivsfrämjande satsningar samt utbildnings-, innovations- och forskningssatsningar.

Elkraftsförsörjning i Gävleborg

Elkraftsförsörjningens ökade betydelse för såväl klimatomställning som att möjliggöra förnyelse och utveckling i Gävleborg är uppenbar och brådskande. I Gävleborg har frågan om tillgång och behov av elkraft varit i fokus ur flera perspektiv. Det har handlat om ökat behov av elkraft till följd av etableringar av elintensiva företag, elektrifiering av industri och transporter, utmaningar som kapacitet i näten och långa tillståndsprocesser, men också om möjligheter med teknikutveckling, vätgassystem och utbyggnad av förnyelsebar elproduktion som till exempel vindkraft. Kraftsystemet är komplext och sammankopplar olika delar av Sverige med varandra samt med närliggande länder, och medan man för vissa typer av problem kan identifiera lösningar lokalt så behöver flera problem sättas i ett nationellt eller internationellt sammanhang. Lösningarna på de utmaningar som finns inom länet handlar om ökat elbehov till följd av elektrifiering av befintlig industri och transporter samt etableringar av elintensiva företag. Problemet är kapaciteten i näten och långa tillståndsprocesser för att bygga ut ny elinfrastruktur. Men det finns också möjligheter i form av teknikutveckling, vätgassystem och utbyggnad av förnybar elproduktion genom bland annat vindkraft och solkraft. Det finns likaså ett ökat behov av dialog mellan olika parter för att bättre tillfredsställa

elkraftsförsörjningen i Gävleborg. Region Gävleborg ska erbjuda fler gemensamma kontaktytor för berörda aktörer i länet.

Samarbete stärker Gävleborgs innovationsförmåga

Gävleborg och världen står inför stora samhällsutmaningar som kräver gemensam samhandling. Forskning och innovation är avgörande för att länet ska stå starkt inför utmaningarna. Det kräver ett arbetssätt som förenar enskilda företag, lärosäten, offentliga aktörer och civilsamhället, för att koppla samman och utveckla länets gemensamma styrkor. För att stödja framväxten av fler innovationsdrivna och kunskapsintensiva bolag med en stark, hållbar tillväxt och en varaktig bas i Gävleborg, krävs samverkan och samhandling. Region Gävleborg ska främja hållbar tillväxt genom deltagande och delaktighet i samt finansiering av behovsmotiverad forskning och utveckling av effektiva innovationssystem i nätverk av offentliga och privata aktörer, där innovationer och ny kunskap tas fram, sprids och används. Det regionala utvecklingsarbetet och det regionala innovationsstödjande arbetet ska utgå från de tre hållbarhetsperspektiven ekonomisk, miljömässig och social hållbarhet. Det innebär att satsningar och initiativ alltid ska analyseras och prövas ur samtliga perspektiv. Gävleborgs nuvarande innovationsstödssystem består av både offentligt och privat finansierade aktörer. Högskolan i Gävle, den regionala inkubatorn, kluster, innovationsnod, science parks, testbäddar/Living labs, Rise och andra innovationsmiljöer utgör tillsammans med lokala näringslivskontor och andra offentliga aktörer grunden för Region Gävleborgs eget arbete.

Bredband och digitalisering för ökad konkurrenskraft

Digitaliseringen i såväl privat näringsliv som offentlig och idéburen sektor samt inom Region Gävleborg kan leda till ökad konkurrenskraft, effektiva och hållbara verksamheter, vilka är förutsättningar för utvecklingen i Gävleborg. Förutsättningarna för digital utveckling och digitala innovationer till gagn för företagande, boende och välfärd i hela Gävleborg ska förbättras. Många olika aktörer, privata och offentliga, behöver arbeta aktivt tillsammans för att det ska bli en väl utbyggd digital infrastruktur och att möjligheterna med digitaliseringen ska tillvaratas. bredband är en förutsättning för tillväxt och hållbar utveckling. Att öka tillgången till bredband är en av länets viktigaste frågor och den är av särskilt stor betydelse för länets landsbygder. Region Gävleborg ska därför verka för övergripande samordning, samverkan och samarbete i bredbandsfrågor samt fungera som kontaktpunkt för sådana frågor i länet för såväl offentliga som privata aktörer. Region Gävleborg ska särskilt prioritera och verka för en ökad förståelse för sambandet mellan bredbandsutbyggnad och möjligheten att öka utbud och efterfrågan av digitala tjänster.

Digitalisering för hållbar och jämlik utveckling inom hälso- och sjukvården

För närvarande pågår många tidigare påbörjade satsningar på avancerad digital teknik inom hälso- och sjukvården. Digitaliseringen är helt nödvändig för att

utveckla vården hållbart, jämlikt och långsiktigt, både när det gäller patientsäkerhet, för att underlätta arbetssituationen och för att öka patientens delaktighet i vården. Utvecklingen av digitala vårdtjänster inom Region Gävleborg ska förstärkas och fördjupas samt förenklas.

Stärk Gävleborg – köp regionalt: Strategiskt inköp som verktyg för regional, hållbar utveckling

Region Gävleborg upphandlar varor och tjänster till ett sammanlagt värde om ca 6 miljarder kronor per år. Den stora summan som omsätts medför att ett strategiskt inköpsarbete har stor potential som medel för att uppnå olika mål inom organisationen och för länet. Utifrån den kraft offentliga upphandlingar har avseende verksamhetsutveckling och förändringsarbete, är offentlig upphandling också effektivt verktyg när politiska mål och inriktningar ska implementeras och förverkligas. Det behövs mer vägledning och tydligare uppdrag för att inköpsarbetet i Region Gävleborg ska bli det strategiska verktyg i det regionala utvecklingsarbetet som är målsättningen. Organisationens inköp och upphandlingar håller för närvarande hög kvalitet genom att de utförs med hög kompetens, är affärsmässiga och föregås av ett kontinuerligt arbete som genererat god kunskap om marknaden och leverantörer. Men Region Gävleborg behöver ta ett större ansvar för att upphandla mer strategiskt med hållbar regional utveckling som mål. En tydligare regional strategi behövs för att främja innovationer och skapa förnyelse inom organisationen, övrig offentlig sektor och för näringslivet i länet. Den behövs för att uppnå politiska mål om inköp och upphandling som ett strategiskt verktyg för väl fungerande verksamheter inom Region Gävleborg och samtidigt ett medel för att nå de regionala miljömålen och sociala hållbarhetsmålen som de finns uttryckta i bl.a. regional utvecklingsstrategi. Region Gävleborg ska utveckla förmågan och kompetensen att utöver rättssäkerhet och effektivitet också främja innovativa lösningar, ha stärkt miljöhänsyn och ta sociala hänsyn i beaktande. I detta ingår att främja en ökad tillväxt och sysselsättning samt en hållbar utveckling med hänsyn till miljömässiga, sociala och etiska aspekter. Hållbarhetskrav som exempelvis arbetsrättsliga eller miljömässiga krav, ska ställas i offentliga upphandlingar där det är motiverat. Likaså ska göras överväganden om upphandling respektive egen regi.

Livsmedelsförsörjning

Region Gävleborg ska ges stöd till en ökad och hållbar produktion av livsmedel, som ett led i Sveriges livsmedelsstrategi. Organisationens ska även använda upphandlingen av varor och tjänster som ett strategiskt verktyg för regional utveckling. Livsmedelssektorns behov av insatser för en hållbar och robust utveckling och innovation inom hela värdekedjan kan stärkas genom ökad förmåga till samordning och specifika utvecklingsinsatser. Förutsättningar för livsmedelssektorn att bidra till en högre självförsörjningsgrad bör stärkas och en ökad resiliens för livsmedelssektorn, i exempelvis händelse av kris i länet, bör eftersträvas. Lokalt näringsliv, bland annat livsmedelsproduktion, och lokal service, inklusive dagligvaruhandel, kan vara förutsättningar för en levande glesbygd.

Förutsättningarna för försörjningen i länet av närproducerade, ekologiska och miljösmapta livsmedel ska stärkas.

En god krisberedskapsförmåga

Region Gävleborgs krisberedskapsförmåga ska utvecklas. Regionstyrelsen ska därför säkerställa tillgängligheten till läkemedel och hälso- och sjukvårdsmateriel vid allvarliga händelser i fredstid och höjd beredskap. En god krisberedskapsförmåga baseras vidare på en väl fungerande ordinarie verksamhet som kan ta höjd för extra belastning. Försörjningen av läkemedel och annan sjukvårdsmateriel ska säkerställa hälso- och sjukvårdens funktionalitet. Regionstyrelsen ska vidare säkerställa att Region Gävleborg har en tillräcklig förmåga att hantera kriser med en utvecklad kris- och katastrofberedskap, genom en tydlig krisorganisation och genom att tillförsäkra att medarbetarna har adekvat kompetens.

Stärkt it- och cybersäkerhet inom Region Gävleborg

Utifrån det försämrade säkerhetspolitiska läget och it-infrastrukturens betydande roll för de samhällsviktiga verksamheterna, behöver Region Gävleborgs förmåga inom it- och cybersäkerhet stärkas ytterligare. Förmågan att upptäcka avvikelser och potentiella hot i nätverk och kritiska it-system behöver öka för att bidra till Region Gävleborg civila beredskapsförmåga.

Digitalisering för ökad kulturell tillgänglighet och angelägenhet

Tekniska innovationer har alltid förändrat kulturens och konstens villkor. På kulturområdet innebär informationsdigitaliseringen att trösklarna för kulturellt skapande sänks och förenklar uppgiften att göra kulturen tillgänglig för alla. I en digital tid får också det gemensamma kulturarvet en ny betydelse. Det är inte längre enbart ett avtryck av det förflutna. Det är också en viktig resurs för att utforma framtiden. Att digitalisera kulturarvet är därför en fråga om demokrati, öppenhet och tillgänglighet men också om samhällsekonomi, forskning och innovation. Region Gävleborg ska bidra till att utveckla digitaliseringens möjligheter till att skapa tillgängliga, interaktiva och nära mötesplatser för kulturskapande och -konsumtion, med målet att inkludera fler grupper oavsett ålder, kön, eller geografi.

Område 5: Region Gävleborg som arbetsgivare

En tillgänglig välfärd av hög kvalitet är en grundbult för att nå ett jämlikt samhälle. Samtidigt är välfärden bara så stark som personalens förutsättningar är goda. Därför är det avgörande att anställda i Region Gävleborg har goda förutsättningar och rätt kompetens och stöd för att göra sitt jobb. Det finns ett behov av en aktiv personalpolitik i Region Gävleborg. Förtroendevalda är arbetsgivare i denna politiskt styrda organisation, det förutsätter en politisk idé för arbetsgivarskapet. Personalpolitiken är ett avgörande och centralt politikområde som behöver prioriteras. Region Gävleborg ska vara en arbetsplats människor vill söka sig till. Det ska vara en organisation för såväl ens första anställning, en arbetsplats man söker sig till genom omskolning senare under livet och en arbetsplats som man vill stanna på.

Den svenska modellen bygger på kollektivavtal, med starka parter. Löner och villkor regleras i avtal och förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter. Det är en modell som har tjänat Sverige, arbetsgivare och arbetstagare väl och som därför ska upprätthållas och utvecklas. Utöver det som sker i avtalsförhandlingar är det centralt för oss att utveckla den delen som omfattar annat än löner och avtalsvillkor. Det är utgångspunkten för detta område.

Mål avseende Region Gävleborg som arbetsgivare

En trygg och attraktiv arbetsgivare

Region Gävleborg ska vara en trygg och attraktiv arbetsgivare. Det måste den vara för att välfärden ska locka till sig och kunna behålla dess medarbetare, för att stå sig i konkurrensen med andra sektorer på arbetsmarknaden och för att vi socialdemokrater ser det som en självklarhet att alla har rätt till en trygg arbetsplats och utveckling på den. Välfärden i kommuner och regioner ska erbjuda konkurrenskraftiga löner och villkor.

En arbetsplats i ständig utveckling

Välfärden och annan offentlig verksamhet är i ständig utveckling. Dels för att forskningen och utvecklingen tar stora kliv framåt och dels för att förväntningar och krav från medborgare och andra aktörer förändras. Det innebär att medarbetare behöver rustas för en sådan arbetsituation och att möjligheten till det livslånga lärandet behöver vara självklar för medarbetarna. Det handlar också om att den som idag arbetar i Region Gävleborg ska vilja stanna kvar och utvecklas på sin arbetsplats, genom att få möjlighet till såväl utveckling som trygghet i sin anställning.

Ett hållbart arbetsliv

Arbetsplatser i Region Gävleborg ska vara friska arbetsplatser som lägger grunden för ett långt yrkesliv, ett liv där balans mellan fritid och arbete kan hållas och där tid för återhämtning finns. Det systematiska arbetsmiljöarbetet är högt prioriterat,

den fysiska och den psyko-sociala arbetsmiljön är god. Skyddsombud och chefer stödjer varandra för en god arbetsmiljö.

Ett strategiskt arbete mot diskriminering och ojämlikhet

Region Gävleborg ska vara en organisation dit alla kan komma, som medarbetare och medborgare, utan att möta strukturell diskriminering. Så är dock inte fallet. Det kräver ett strategiskt arbete mot diskriminering och ojämlikhet som måste prioriteras. Det är avgörande för att Region Gävleborg ska vara en attraktiv arbetsgivare och klara rekryteringssvårigheter samt för att välfärden ska kunna verka som en kraft för jämlikhet.

Tillit och trygghet

Tron på att marknadsmekanismer i svensk välfärd är lösningen på svåra problem är naiv. Styrmodeller som var tänkt att leda till lägre priser, bättre kvalitet och större effektivitet har visat sig ge rakt motsatt resultat. Marknadens instrument är inte anpassade för välfärdens verksamheter. Det skapar kostnadsdrivande byråkrati och styrsystem som dränerar välfärden på resurser. Personalen tvingas ägna sig i högre utsträckning åt administration, när de borde kunna ägna sig åt brukare, patienter eller elever. Den stress och press som gör välfärdens medarbetare sjuka av sitt arbete måste brytas. Det förutsätter ett tillitsbaserat ledarskap där politikens styrning är tydlig och målformulerad och därmed lämnar utrymme till proffsen att vara proffs.

Oberoende av inhyrd personal

Välfärden och sjukvården ska göras oberoende av hyrpersonal. I grund och botten handlar denna fråga om medborgarens rätt till kontinuitet, oavsett om det handlar om sjukvårds- och omsorgspersonal som behandlar och vårdar, läraren som bildar eller socialsekreteraren som stödjer. Dagens beroende av hyrpersonal och det ökande användandet av hyrpersonal inom välfärden sänker kvaliteten för medborgaren som möter välfärden och är dessutom kostnadsdrivande. Vi vill anställa fler i egen regi, hyrpersonal ska vara undantaget i välfärden. Beroendet av hyrpersonal i sjukvården är stort, vilket innebär att ekonomiska resurser som skulle kunna gå till bättre löner och arbetsvillkor för egen personal, i stället hamnar hos bemanningsföretag. Situationen medför därtill sämre arbetsvillkor för ordinarie personal och de många olika underleverantörerna riskerar att skapa oklara ansvarsförhållanden i vården.

Politikens inriktning avseende Region Gävleborg som arbetsgivare

Genom följande inriktningar uppnås målen inom området Region Gävleborg som arbetsgivare:

En trygg och attraktiv arbetsgivare: Heltidsarbete som norm

Heltid ska vara en självklarhet och är en avgörande jämställdhetsfråga. Det är en grundförutsättning för att välfärden ska klara sitt uppdrag, att kompetent personal arbetar heltid inom verksamheten. Det är också en grundförutsättning för att framförallt kvinnor ska vara ekonomiskt självförsörjande, ökad ekonomisk jämlikhet och en trygg och tillräcklig pension. Välfärdens deltidsarbete riskerar skapa fattigpensionärer, det är en verklighet vi inte kan sitta still och se på när den fortsätter. Heltid ska vara norm i välfärden, alla som arbetar i kommuner och regioner ska ha en heltidsanställning och målet är att alla också ska kunna arbeta heltid. Det arbetet måste anpassas och utformas i varje kommun och region, men målet är och förblir gemensamt – heltid ska gälla inom välfärden. Heltidsresan, det partsgemensamma arbete som Sveriges kommuner och regioner, SKR, har tillsammans med Kommunal, har lyft området och utvecklingen de senaste åren är positiv, om än inte tillräcklig och skiftande mellan framförallt kommuner. Det är dock fortfarande för låga nivåer, här behöver vi socialdemokrater intensifiera vårt arbete. Heltid kan inte skapas i en deltidsorganisation, det kräver en omställning och förändring av arbetssätt. Medarbetare i Region Gävleborg ska ges reell möjlighet till en god arbetsdag och rätt till återhämtning med heltid som norm. Alla nyanställningar i Region Gävleborg ska ske på heltid.

En trygg och attraktiv arbetsgivare: Tillsvidareanställning som grund

Region Gävleborg ska vara en trygg och attraktiv arbetsgivare. Det måste organisationen vara för att locka till sig och kunna behålla medarbetare, för att stå sig i konkurrensen med andra sektorer på arbetsmarknaden och för att det är viktigt att alla har rätt till en trygg arbetsplats och utveckling på den. Grunden för en trygg anställning är en tillsvidareanställning. Region Gävleborg kan behöva visstidsanställningar, men dessa ska inte ske i reguljär verksamhet för att möta långsiktiga och återkommande behov. Den som har en visstidsanställning på grund av att den inte har en utbildningsnivå som motsvarar anställningen, ska erbjudas utbildning och validering för att bli tillsvidareanställd.

En trygg och attraktiv arbetsgivare: En trygg arbetsplats

Alla medarbetare i Region Gävleborg ska ha en trygg arbetsplats. Hot eller otillbörlig påverkan mot anställda är helt oacceptabelt. Självklart ska allt hot eller våld polisanmälas och den som utsätts ska få ett brett stöd. Region Gävleborgs arbetsplatser ska inte lida under en tystnadskultur, utan medarbetare ska både uppmuntras och känna tryggheten i att uppmärksamma problem eller missförhållanden. Som arbetsgivare måste Region Gävleborg säkerställa att ingen medarbetare utsätts för hot eller otillbörlig påverkan. Region Gävleborg ska inventera och förebygga tänkbara risksituationer där medarbetare riskerar att

utsättas för våld och hot. Region Gävleborg ska likaså inventera och förebygga tänkbara risksituationer där medarbetare riskerar att utsättas för otillbörlig påverkan. Region Gävleborg ska intensifiera arbetet för en ökad trygghet bland medarbetare.

En arbetsplats i ständig utveckling: Kontinuerlig tillgång till kompetensutveckling

Att medarbetare i Region Gävleborg har kontinuerlig tillgång till kompetensutveckling stärker verksamheten som helhet genom att personalen har tillgång till senaste kunskap och forskning och det stärker den enskilde medarbetaren som rustas i ett livslångt lärande och håller sig uppdaterad inom sitt yrkesområde. Här är samverkan med lokala lärosäten och utbildningsanordnare central. Det är självklart för att alla medarbetare behöver få tillgång till en kontinuerlig kompetensutveckling. Det finns idag skilda möjligheter mellan olika yrkesgrupper i Region Gävleborg till vidare- och specialistutbildning. Region Gävleborg ska erbjuda likvärdiga möjligheter till specialistutbildning för bland annat sjuksköterskor, undersköterskor, arbetsterapeuter och fysioterapeuter. Region Gävleborg ska säkerställa att strukturerat erbjuda annan personal än anställda i sjukvården vidare- och specialiseringsutbildning.

En arbetsplats i ständig utveckling: Från studerande till välfärdsanställd

Många studerar program, i gymnasieskolan eller vuxenutbildningen i länet, med inriktning på att arbeta inom hälso- och sjukvården. Det utgör en mycket god rekryteringsmöjlighet och en potential som inte får missas. Alla elever som slutför vård- och omsorgsprogrammet som undersköterskor med godkända betyg i länet ska erbjudas en anställning på heltid inom Region Gävleborgs verksamheter.

Ett hållbart arbetsliv: Välfärdens arbetsplatser ska vara friska arbetsplatser

Välfärdens arbetsplatser i Region Gävleborg ska vara friska arbetsplatser som lägger grunden för ett långt yrkesliv, ett liv där balans mellan fritid och arbete kan hållas och där tid för återhämtning finns. Det systematiska arbetsmiljöarbetet är högt prioriterat, den fysiska och den psyko-sociala arbetsmiljön är god. Skyddsombud och chefer stödjer varandra för en god arbetsmiljö. Sjukfrånvaro är problematisk utifrån flera orsaker, dels för det lidande det innebär för den enskilde som är sjuk och drabbas ekonomiskt, dels för arbetsplatsen som tappar en kompetent kollega och dels för välfärden i stort som behöver fler kompetenta medarbetare som kan bidra i arbetet. Insatser för att minska sjukfrånvaron ger alltså trippel effekt för kommuner och regioner, dels invånare som mår bättre, dels en starkare välfärd genom fler kompetenta medarbetare på plats och dels ett sätt att möta kommande rekryteringsutmaning. Ett strategiskt arbete som innebär god kontakt under den korta sjukfrånvaron är en god grund för att också hålla den långa sjukfrånvaron nere. Region Gävleborg ska vara ett föredöme i samverkan med andra verksamheter för att ge stöd att komma åter i arbete och hälsa, genom att delta i och leda samverkan med andra. Region Gävleborg ska utveckla nya och vidareutveckla befintliga metoder för att förebygga ohälsa och sjukskrivningar

bland medarbetarna. Region Gävleborg ska också utveckla och förstärka rehabilitering, arbetsträning och myndighetssamverkan för att underlätta tillbakagång arbetslivet.

Ett hållbart arbetsliv: Ett längre arbetsliv

Människor lever allt längre och lägger fler friska år till livet. Samtidigt är inte utvecklingen jämnt fördelad över samhällsklasser, geografi och kön. Till exempel sjunker den förväntade livslängden bland arbetarkvinnor. Det är ett samhällsproblem och behöver mötas brett. Den generella välfärden är jämlikhetsskapande och avgörande för att utjämna klyftor som leder till skillnader i hälsa och livsvillkor. Samtidigt med arbetet för ökad jämlikhet, behöver kommuner och regioner som arbetsgivare förbättra möjligheterna för medarbetare att vilja och kunna arbeta längre. Som anställd i Region Gävleborg ska man kunna och vilja arbeta hela vägen till pensionen. Där är friska arbetsplatser som lägger en god grund för ett långt arbetsliv centralt, men också möjligheten till friare former för den som arbetar kvar längre. Ett hållbart arbetsliv med en hållbar arbetstidsförläggning med god framförhållning, bra kommunikation, delaktighet skapar förutsättningar för ett längre arbetsliv. Region Gävleborg ska utveckla mentorskapsprogram, där den som har en lång erfarenhet inom yrket och närmar sig pension kan ha som del eller hela sin tjänst i ett mentorskapsprogram som stöd för den som är ny inom yrket eller på arbetsplatsen.

Ett hållbart arbetsliv: Friskvårdssatsningar som del av det systematiska arbetsmiljöarbetet

Som arbetsgivare behöver Region Gävleborg ha strategier för att möta utmaningen med den organisatoriska och sociala arbetsmiljön men också med stillasittande arbetstagare eller arbetstagare som blir utslitna av fysiskt krävande arbeten. Det kräver strategier för friskvård och ett aktivt arbete. Där är ökad möjlighet till friskvård, kopplat till behov, mellan olika verksamhetsområden en väg framåt. Tidigare majoritet genomförde betydande friskvårdssatsningar för alla medarbetare. Region Gävleborg ska göra det möjligt att inom ramen för nuvarande friskvårdssatsning få möjlighet till ett motiverande friskvårdssamtal. Region Gävleborg ska därtill utveckla insatser som träning på arbetstid samt fysisk eller kulturell aktivitet som friskvård.

Ett strategiskt arbete mot diskriminering och ojämlikhet: Stoppa mäns våld mot kvinnor

Mäns våld mot kvinnor är ett samhällsproblem, inte en familjeangelägenhet. Varje dag går gärningsmän, våldsutsatta kvinnor och barn till jobb, barnomsorg och skola, där de möter välfärdens verksamheter. Ibland har de välfärden som arbetsgivare. Oavsett är välfärden närvarande och bär på en potential att upptäcka och bekämpa mäns våld mot kvinnor.

Region Gävleborg är arbetsgivare för både den som utsätts för våld och den som utsätter andra för våld. Personalpolitiken behöver vara ett verktyg för att upptäcka och agera gentemot mäns våld mot kvinnor, genom att frågan lyfts på arbetsplatser och stöd för anställda ur våld och en våldsamt situation stärks. Mäns våld mot kvinnor ska uttryckligen uppmärksammas i Region Gävleborgs medarbetarundersökningar och i medarbetarsamtal. Region Gävleborg ska säkerställa att det finns möjligheter till vidare stöd för den som utsätts för våld, till exempel genom företagshälsovården.

Tillit och trygghet: Ett tillitsbaserat ledarskap på alla nivåer

Ett tillitsbaserat ledarskap behövs på samtliga nivåer inom Region Gävleborg. Det behöver gälla mellan medarbetare och chef, förvaltning och regionledning. Varje medarbetare ska ges möjlighet att använda och utveckla sin fulla potential, själv utvecklas på arbetsplatsen och även bidra till arbetsplatsens utveckling. För att förverkliga denna potential behöver modeller som bygger på ett tillitsbaserat ledarskap införas på samtliga nivåer. Region Gävleborg ska utveckla och kontinuerligt utvärdera utbildning, erfarenhetsutbyte och metodutveckling i tillitsbaserat ledarskap.

Tillit och trygghet: Undanta vårdpersonal från anmälningsplikten av papperslösa

Ett tillitsbaserat ledarskap behövs på samtliga nivåer inom Region Gävleborg. Det behöver gälla mellan medarbetare och chef, förvaltning och regionledning. Varje medarbetare ska ges möjlighet att använda och utveckla sin fulla potential, själv utvecklas på arbetsplatsen och även bidra till arbetsplatsens utveckling.

Regeringen utreder om yrkesgrupper som jobbar i offentlig sektor ska bli skyldiga att anmäla personer utan tillstånd att vara i Sverige. Ett förslag som väckt hård kritik från olika yrkesgrupper. Inte minst då från vårdanställda. Vårdpersonal bör undantas kravet att ange personer utan tillstånd att vara i Sverige. Detta är ett helt orimligt krav att utsätta anställda för. Som arbetsgivare för tusentals vårdanställda måste Region Gävleborg tillkännage sitt motstånd i lojalitet med de anställda. Som ett led i detta ska en skrivelse insändas till regeringen med innebörden att vårdpersonal ska undantas om förslaget blir verklighet. Region Gävleborg tillskriver således regeringen för att delge uppfattningen att vårdpersonal ska undantas kraven på angiveri.

Oberoende av inhyrd personal: Ta tillbaka den demokratiska kontrollen över upphandlingsprocessen

Förtroendevaldas insyn i upphandlingar ofta är begränsad till att initiera upphandlingen. Det innebär att villkoren i avtalen aldrig blir en politisk, demokratisk fråga. Det riskerar att leda till att få politiker känner tillräckligt ansvar för innehåll och tillämpning av avtalen samt att det blir svårare att utkräva politiskt ansvar för villkoren. Regionfullmäktige ger regionstyrelsen uppdrag och mandat att leda och utvärdera relevanta upphandlingsprocesser.

Oberoende av inhyrd personal: Gör avrop av hyrpersonal till undantag

I Region Gävleborg finns gällande ramavtal med olika hyrföretag. De avtalade villkoren gäller och priserna är säkrade. Det är dock inte volymerna, vilket öppnar för införandet av tydligare styrning som försvårar för verksamheter i Region Gävleborg att avropa personal och förmånligare att anställa. Region Gävleborg ska således ställa krav på att avrop endast får ske på korta kontrakt eller till och med endast deltid för att skapa bättre incitament att anställa. Region Gävleborg ska ställa krav på att försök att anställa ska göras först, innan avrop får ske. Vidare ska delegationsordningar ändras så att avrop av personal kräver godkännande högre upp i organisationen. Region Gävleborg ska säkerställa att regelverket för direktupphandling efterlevs.

Oberoende av inhyrd personal: Pressa priset och sänk lönsamheten hos bemanningsföretagen

Det är nödvändigt att Region Gävleborg (RG) snarast inleder arbetet med att förbereda villkor för nästa omgång avtal. RG ska i samband med tecknande av ramavtal vidta följande åtgärder:

- RG kräver sänkt pris i förfrågningsunderlag.
- RG differentierar priser för korta och långa inhyrningar.
- RG kräver kollektivavtal eller tydligt angivna villkor motsvarande kollektivavtal.
- RG utformar tydliga karensbestämmelser.
- RG ställer krav på att de bemanningsanställda ska ha meddelarfrihet.

Oberoende av inhyrd personal: Sätt stopp för användning av underleverantörer

Genom möjligheten att använda underleverantörer kan bemanningsföretag kringgå det arbetsgivaransvar som Region Gävleborg ersätter dem för att leva upp till. Därför är det rimligt att stoppa möjligheten att använda underleverantörer och enskild firma, aktiebolag eller handelsbolag i avtalen. Region Gävleborg stoppar användning av underleverantörer eller F-skattare.

Oberoende av inhyrd personal: Kontrollera vad upphandlingsbyråkratin för hyrpersonal kostar

Enligt en kartläggning från tidningen Vårdfokus framgår att de yrkesgrupper som jobbar närmast patienterna minskar eller ökar marginellt inom svensk sjukvård, medan de som är längst bort från kärnverksamheten ökat mest. Antalet handläggare, administratörer och ledningspersonal har fördubblats sedan 2010 och i gruppen chefer är det framför allt kontorscheferna som blivit fler och inte vårdcheferna. Region Gävleborgs analys- och uppföljningsavdelning Samhällsmedicin uppdras att utreda hur kostnader och antal tjänster som åtgår för att hantera upphandlingar och administration av inhyrd personal utvecklas. Sådana kostnader (ovan) tas med

i kalkyler och rapporter som avser kostnader för inhyrd personal inom Region Gävleborg.

Budgetförslag – En långsiktigt hållbar verksamhet

Mål avseende En långsiktigt hållbar verksamhet

Gävleborgs län präglas idag av ökande ojämlikhet. I kombination med den nuvarande ekonomiska krisen inom Region Gävleborg, hotas på allvar värden som tillit, sammanhållning och rättvisa. Politisk handling och offentliga åtgärder är helt nödvändigt. Detta måste ske samlat, långsiktigt och planerat. En generalplan för en långsiktigt hållbar verksamhet inom Region Gävleborg bidrar till att stärka jämlikheten i länet.

Under 2023-2024 borde ett strukturerat arbete med att ta fram åtgärder som varaktigt begränsar verksamheternas kostnadsutveckling påbörjats. Så har ej skett och förutsättningarna för ett framgångsrikt arbete har därmed försämrats avsevärt. Ett sammanhållet program för ledning och styrning är nödvändigt. För närvarande är styrningen splittrad, mångfaldig och påfallande detaljerad. Det saknas väsentligen samordning av de styrsignaler som skickas från och mellan styrelse och nämnder; vanligen saknas också en sammanhållen analys av de konsekvenser som beslut får. Mångfalden av styrsignaler skapar osäkerhet om vad som är prioriterat och minskar utrymmet för professionernas egna bedömningar. En tung administrativ börda kopplat till ekonomiska styrmedel skapas.

Nuvarande kortsiktiga lösningar för att snabbt åtgärda ekonomiska problem eller punktvisa kvalitetsbrister behöver ersättas med en inriktning på helhet.

Nedan anges inriktning och vilka åtgärder som krävs för att nå målet om ökad jämlikhet i Gävleborg och en långsiktigt hållbar verksamhet i organisationen.

Politikens inriktning avseende En långsiktigt hållbar verksamhet

Styrelsen skapar förutsättningar för att nå målen inom området En långsiktigt hållbar verksamhet genom följande inriktningar:

Politisk styrning av arbetet

En central del i arbetet med att förverkliga politiska beslut är att utforma budget för verksamheten i Region Gävleborg. Arbetet handlar om att överföra och förverkliga politiska beslut och inriktningar till verksamheten. Budgetprocessen sker stegvis och inkluderar flera beslutande organ, vilka avsätter sina egna dokument. Hela processen kan beskrivas som Region Gävleborgs styrkedja. Den politiska inriktningen anger övergripande politiska mål för all verksamhet i Region Gävleborg och ligger därmed till grund för bl.a. budget- och planeringsförutsättningar 2026 och 2027. Dokumentet omfattar hela mandatperioden och är av strategisk art. Dokumentet beslutas av regionfullmäktige.

Ett projekt för en långsiktigt hållbar verksamhet i Region Gävleborg

För att möta uppdraget tillskapas ett projekt under regiondirektören. Uppdraget innebär att leverera en samlad genomlysning av Region Gävleborgs ekonomiska situation och förankra denna för att skapa en större samsyn i koncernen rörande nuläget. Därefter planera, styra och dokumentera arbetet med en handlingsplan för perioden 2024-2027, innehållande mål och strategier för att genom utveckling, omställning och prioriteringar möta den ekonomiska krisen med målet om budget i balans 2027. Likaså ska specificeras hur uppföljningen av handlingsplanens mål och strategier ska utformas och genomföras utifrån inriktningar och politiska prioriteringar i årsplaner och regionbudget samt politisk inriktning.

Arbetet samordnas i koncernledningen och återrapporteras till regionstyrelsen vid varje sammanträde dels på en övergripande nivå, dels i tematiska fördjupningar. Återrapporteringen kopplas till redogörelserna för det ekonomiska läget och prognoser.

Utvecklad mål- och tillitsstyrning ger minskad administration och ökad effektivitet

Genom minskad detaljstyrning ges verksamheterna möjlighet att utifrån sin kompetens och erfarenhet bedöma hur regionfullmäktiges mål ska nås på bästa sätt. Detta är en del i en styrning som bygger på tillit till medarbetarna och verksamheterna som ger mer effektiv styrning samt minska mängden administrativt arbete.

Tillitsbaserad styrning är inte en enhetlig styrmodell, utan ska snarare ses som ett förhållningssätt. En väl fungerande styrning och ledning måste bygga både på ordning och reda, det vill säga kontroll på ekonomi och kvalitet, och på tillit till de som utför välfärdstjänsterna. På en arbetsplats där man litar på varandra skapas en positiv och trygg miljö. Det bidrar till minskad stress och ökat välbefinnande för medarbetare som vill stanna kvar. Medarbetare som känner att de har frihet att ta initiativ och experimentera, blir ofta mer kreativa och innovativa. När medarbetare känner sig sedda av sin chef och när de litar på att de får stöd och resurser för att utföra sitt arbete på ett bra sätt, blir de mer engagerade och motiverade, vilket leder till ökad produktivitet. Sammantaget finns både direkta och indirekta ekonomiska vinster att göra med en utvecklad form av tillitsstyrning i Region Gävleborg.

Lokala förutsättningar är en utgångspunkt för den tillitsbaserade styrningen. Medarbetarna inom respektive verksamhet i varje ort har bäst kännedom om befolkningens lokala behov och verksamhetens förutsättningar. Denna kunskap ska ligga till grund för generalplanens genomförande.

Arbetet med att utveckla och implementera ett tillitsbaserat arbetssätt i Region Gävleborg har avstannat. Det är nödvändigt att återuppta arbetet för att nå en budget i balans och en långsiktigt hållbar verksamhet.

God och nära vård är resurseffektiv vård

Omställningen till en god och nära vård i Gävleborg syftar till att patienter och anhöriga ska bli delaktiga i den egna hälso- och sjukvården och att vården ska vara lättillgänglig och ges med god kontinuitet. För att lyckas med detta behöver hälso- och sjukvården i högre grad organiseras och bedrivs med utgångspunkt från patientens behov och förutsättningar.

Vården behöver bli mer resurseffektiv och nya arbetssätt blir nödvändiga när färre ska vårda fler. God och nära vård innebär utveckling av nya arbetssätt och användande av ny teknik som underlättar vård och vårdkontakt. Målbilden är att vården ska upplevas sammanhållen och enkel av patient och anhöriga. När god och nära vård kan ges med resurseffektivare insatser, frigörs resurser till de med störst behov.

I samband med pandemin avstannade utvecklingsarbetet och har ännu inte återhämtats. Arbetet behöver ges särskild prioritet för att nå en budget i balans och en långsiktigt hållbar verksamhet.

Gemensamma processer Region Gävleborg och länets kommuner

Länets välfärdssystem – med utbildning, vård, omsorg, hälsofrämjande och förebyggande arbete – behöver utvecklas. De gemensamma utmaningarna såväl i det akuta läget som över kommande decennium handlar om att överkomma den ekonomiska krisen, om demografiska förändringar med en ökad andel äldre samt och en oförändrad andel i arbetsför ålder. För att välfärdsresurserna (ekonomiska och personella) ska räcka till förändrade behov i länets befolkning, behöver det gemensamma arbetet mellan Region Gävleborg och länets kommuner snabbt utvecklas och förstärkas. Nätverk Välfärd är ett sådant forum där synergier kan identifieras. Nätverk för strategiskt folkhälsoarbete i Gävleborg utgör ett annat forum.

Breddat arbete för att minska beroendet av inhyrd personal

Här hänvisas till område 5 ovan (Region Gävleborg som arbetsgivare).

Beräkningar och ekonomiska förutsättningar till 2027¹

År 2024 präglas enligt SKRs beräkningar av lågkonjunktur och minskad sysselsättning vilket resulterar i en svag ökning av skatteunderlaget, men också i en lägre inflationstakt. Däremot är regionernas pensionskostnader rekordhöga 2024 eftersom inflationen påverkar med ett års eftersläpning. Åren därefter vänder utvecklingen uppåt med ökad sysselsättning och en inflationstakt nära Riksbankens mål om prisstabilitet. Under SKRs kalkylperiod, åren 2025–2027, förväntas lägre pensionskostnader och regionernas åtgärder för att dämpa kostnadsökningstakten kan få effekt.

Från 2025 räknar SKR med att kostnaderna för regionerna ökar i takt med de demografiska behoven. Regionernas kostnader för pensioner är som högst år 2024 men lägre åren som följer.

Ekonomisk planering 2025-2027

Den ekonomiska prognosen för planeringsperioden bygger på följande förutsättningar.

Förutsättningar ekonomisk planering (årlig procentuell förändring)	Utfall 2023	Budget 2024	Prognos 2024	Plan 2025	Plan 2026	Plan 2027
Skattesats, kronor	11,51	11,51	11,51	11,51	11,51	11,51
Skatteintäkter, utjämning, generella statsbidr	4,6%	3,3%	5,1%	1,7%	3,0%	3,0%
Årets resultat, % av nettokostnaden	-2,7%	-3,1%	-6,7%	-2,4%	-2,5%	0,0%
Nettokostnadsutveckling*	13,1%	-0,6%	5,1%	-0,4%	1,2%	2,3%
Prisutveckling LPIK inklusive pensioner	8,0%	4,3%	4,3%	1,4%	1,1%	4,0%
Prisutveckling LPIK exklusive pensioner	4,0%	3,6%	3,5%	3,2%	3,0%	3,1%
Budgetramar, uppräknin						
- Regionstyrelse	-	3,3%	-	3,7%	2,0%	3,0%
varav Hälsoval	-	4,5%	-	4,2%	4,0%	3,5%
varav tandvård	-	2,5%	-	4,2%	4,0%	3,5%
varav påverkbar verksamhet	-	-2,0%	-	2,0%	2,0%	1,5%
varav övrigt	-	2,5%	-	2,2%	2,0%	1,5%
- Hälso- och sjukvårdsnämnd	-	4,5%	-	4,2%	4,0%	3,5%
- Hållbarhetsnämnd	-	3,0%	-	2,2%	2,0%	1,5%
- Kultur- och kompetensnämnd	-	2,0%	-	1,5%	2,0%	1,5%
- Patientnämnd	-	1,7%	-	1,6%	2,0%	1,5%
- Pensioner och intema räntor	-	15,3%	-	-54,0%	26,3%	-23,6%

*) Prognos 2025 jämfört med budget 2024 5,3%.

**) Den procentuella uppräknin 2025 är beräknad utifrån budget 2024. Den sammanlagda ramförändringen är 5,3%. Patientnämndens uppräknin är 2,2%, men när det belopp uppräknin motsvarar avrundas till mnkr med en decimal aviker den procentuella uppräknin från den angivna procentsatsen. Företagshälsovårdsnämnden och hjälpmedelsnämnden är intäktsfinansierade. Revisoremas uppräknin föreslås av regionfullmäktiges presidium.

Tabell 1 Ekonomisk planering 2025-2027

¹ Stycket bygger på SKR Ekonomirapporten, maj 2024 Om kommunernas och regionernas ekonomi.

Planeringsramar 2025 (mnkr)

Posterna avseende Regionstyrelsen samt Hälso- och sjukvårdsnämnden i kolumnen Övriga tillskott preciseras under tabell 2.

Styrelsenämnd	Budget 2024	Planeringsram 2025	Verksamhets- förändring	Upp- räkning	Övriga tillskott	Uppräk- ning(%)*
Regionstyrelse	2 826,0	2 997,3	1,1	104,8	65,4	3,7%
varav Hälsoval	1 839,6	1 924,9	-	77,3	8,0	4,2%
varav tandvård	220,8	230,1	-	9,3	-	4,2%
varav övrigt	765,6	842,3	1,1	18,2	57,4	2,4%
Hälso- och sjukvårdsnämnd	7 487,7	8 137,2	-	314,5	377,7	4,2%
Hållbarhetsnämnd	683,3	697,8	-0,5	15,0	-	2,2%
Kultur- och kompetensnämnd	195,6	198,9	-0,6	2,9	1,0	1,5%
Patientnämnd	6,1	7,0	-	0,1	0,8	1,6%
Företagshälsovårdsnämnd	0,0	0,0	-	0,0	-	-
Hjälpmiddelsnämnd	0,0	0,0	-	0,0	-	-
Revisorer	6,4	6,4	-	0,0	-	0,0%
Pensioner och interna räntor	495,6	227,8	-	-267,8	-	-54,0%
Kompensation ökad internhyra Framtidsbygget och folkhögskolor	0,0	50,0	-	0,0	50,0	-
Verksamhetens nettokostnader	11 700,7	12 322,4	0,0	169,5	452,2	1,4%

*) Inom regionstyrelsen övrigt påverkbar verksamhet 2,0%, mindre påverkbar verksamhet 2,2% samt ram läkarutbildning och kompetensförsörjning inom hälso- och sjukvård 4,2%. Patientnämndens uppräknings är 2,2%, men när det belopp uppräknings motsvarar avrundas till mnkr med en decimal avviker den procentuella uppräknings från den angivna procentsatsen. Revisionens uppräknings kommer att beredas av regionfullmäktiges presidium inför höstens budgetbeslut.

Tabell 2 Planeringsramar 2025

Av tillskott till Regionstyrelsen fördelas 10 mnkr till fastighetsförvaltningen för rivningar för 2025. 343,4 mnkr till hälso- och sjukvårdsnämnden för utveckling av arbetet inom ramen för God och nära vård Gävleborg samt organisationens arbete med tillitsbaserad styrning och ledning under 2025-2026. 24 mnkr fördelas till Folkvandvården för att den avgiftsfria barn- och ungdomstandvården ska gälla till och med 24 års ålder under 2025.

En central del i den pågående strukturomvandlingen av hela hälso- och sjukvården – God och nära vård – är utvecklingen av primärvården, som innefattar såväl den kommunala hälso- och sjukvården som den primärvård som utförs av regionerna eller drivs på deras uppdrag. Hälso- och sjukvården ska ställa om så att primärvården blir navet i vården och samspelar med annan hälso- och sjukvård och socialtjänst. Syftet är att uppnå en mer likvärdig vård som innefattar förebyggande och hälsofrämjande insatser. Målet är att patienten får en god, nära och samordnad vård som stärker hälsan. Målet är också att patienten är delaktig utifrån sina förutsättningar och preferenser och att en effektivare användning av hälso- och sjukvårdens resurser ska kunna uppnås. I samband med pandemin avstannade det regionala utvecklingsarbetet och har ännu inte återhämtats. Målet med den riktade och tidsbegränsade satsningen är att långsiktigt bidra till förbättrade förutsättningar för Region Gävleborg att utveckla en god och nära vård i Gävleborg.

Fokus för styrning och ledning av offentlig verksamhet har länge legat på mål- och resultatstyrning och uppföljning. Verksamhetsstyrningen kan dock i vissa fall ha bidragit till att den förvaltningen har brister när det gäller att styra verksamheten utifrån dess förutsättningar och medborgarnas behov och med tillit till medarbetares kompetens och förmåga. Det finns ett behov av att vidareutveckla en tillitsfull styrning av välfärdstjänsterna inom Region Gävleborg som bygger på ett ömsidigt förtroende mellan berörda aktörer. Den aktör som ansvarar för verksamheten måste ha utrymme att utveckla den och den aktör som styr måste kunna lita på att verksamheten utvecklas på ett rättssäkert, behovsstyrt, ändamålsenligt, samhällsekonomiskt effektivt sätt och i enlighet med uppsatta mål och inriktningar och att välfärdstjänster av god kvalitet tillhandahålls medborgarna efter behov. Målet med den riktade och tidsbegränsade satsningen är att långsiktigt bidra till förbättrade förutsättningar för tillitsbaserad styrning inom Region Gävleborg.

Riktlinjer för god ekonomisk hushållning

I kommunallagen anges att regioner ska ha en god ekonomisk hushållning i sin verksamhet. Ett resultat, enligt god ekonomisk hushållning, är en resultatnivå som långsiktigt konsoliderar ekonomin, vilket bland annat innebär att budgeten över tid ska upprättas så intäkterna överstiger kostnaderna samt att regionens förmögenhet inte ska förbrukas för täckande av löpande behov. Syftet med ett positivt resultat är att generera kassaflöde för att bland annat täcka investeringsutgifter och pensionsutbetalningar samt att inflationssäkra det egna kapitalet. Ekonomin ska dessutom vara långsiktigt hållbar och klara svängningar i konjunkturen. Som riktlinjer för god ekonomisk hushållning fastställer regionfullmäktige årligen långsiktiga finansiella mål för verksamheten. Dessa omfattar såväl ekonomiskt resultat som ekonomisk ställning. Eftersom Region Gävleborg har inrättat en resultatutjämningsreserv innefattar riktlinjerna även hanteringen av den. Fullmäktige ger också anvisningar om hur uppföljning och rapportering av styrelsen och nämnder ska göras samt fastställer direktiv för pensionsfond och finansförvaltning.